

Den hemel op aarden

Frederik van Leenhof

bron

Frederik van Leenhof, *Den hemel op aarden*. B. Hakvoord, Zwolle 1703

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/leen019heme01_01/colofon.php

© 2014 dbnl

Voorreden aan den waarheids-lievenden lezer.

IK ben, Goedgunstige Lezer, al vroeg aan 't schrijven gekomen, en heb nu en dan de Waerelt al iets mede gedeelt ter gemeene stigtinge over veelerhande zaaken.

Nu blijkt het, dat ik nog ben bepaalt geweest, om in 't licht te geven een korte Verhandeling van de *Stantvastige Blijdschap*, die ik in de Verklaaringe van eenige Texten mijn Gemeente heb voorgedragen, en naar ernstige aanmaaning van eenige Vrienden, onder de Drukpers heb gebragt met de naam van den *Hemel op Aarden*.

En dit mogt wel het laatste wezen, 't geen ik in mijn Moedertaal aan de Liefhebber van Waarheid en Deugt mede deelen zal.

Boven den *Hemel* kan niemand iets meer begeeren, en die 't zoo verre brengt, dat hy een *Hemel op Aarden* kan bezitten, behoeft zig zijn studie en arbeid niet te beklagen, en hy mag daar in wel vrylijk rusten: want hy geniet dan alles, dat een vol genoegen baart, en hem oneindig verheft boven 't geen zienlijk, en vergankelijk is.

Dezen *Hemel op Aarden* namentlijk begrijpt een zaalig en vergenoegt leven, daar in elk een zijn lust vind, en een eeuwige verzadinge, 't zy na 't verstand, 't zy na de verbeeldinge, die de *Heilige Schrift* doorgaans te hulpe komt.

Ik heb dit *Schrift* die naam gegeven; hoewel ze, dog niet in die kragt, aan meer dingen kan werden toege-ei-

gent: want ik zou komen van de *locht* spreken, daar in, als een *Hemel* de Vogelen sweven; en beschrijven, hoe ze ons doet leven, en welke haaren aard op de vlakke des Aardrijks is; 't geen de naam kan dragen van een *Hemel op Aarden*; gelijkerwijs ook, indien ik toonde, dat, gelijk de and're Planeten tot den Hemel van onzen draaykloot behooren, dat ook alzoo den Hemel is om onze aarde of Planeet. Ik zoude insgelijks de twee laatste Hooftdeelen van de Openbaaringe van Johannes, gemeenelijk van den *Hemel* uitgelegt, kunnen brengen tot den staat der *Kerke op Aarden*; als 't nieuwe Jerusalem in kragt van den Hemel op Aarden zal nederdalen, en noemen 't den *Hemel op Aarden*.

Dog deze Verhandeling kan best dezen *Tijtel* voeren; om dat ze toont, dat alles, dat in de *Heilige Schrift* tot den *Hemel der Zaligen* betrokken werd, alhier aanvankelijk werd genoten van de *Heilige der hooge Plaatzten*, al in den *Hemel* gestelt in dit leven; daar in ze alle vergenoegen en stantvastige Blijdschap vinden, en al vry verre kunnen vorderen in de Goddelijke gemeenschap, die den *waaren Hemel* uitmaakt: daar alle blijdschap en een duirzaam genoegen geschonken word.

Ik zeg een duirzaam en eeuwig genoegen, 't geen den *waaren Hemel* stelt, die anders de Menschen yeder na zijn lust, en inbeeldinge zig voordragen; gelijk de Kinderen zelve meenen, dat men haar den Hemel onttrekt, wanneer men haar 't spel, en 't kindergoed afhandig maakt; gelijk volwassene, by God en zijne Heiligen maar als kinderen te agten, haaren Hemel en genoegen in vergankelijke zaaken zoeken, die de Geest niet volmaaken, en Gods eeuwige liefde, in zijn Zoon geopenbaart, gantschelijk niet insluiten.

Dit groote en duirzaam werk dan behoorlijk in *Schrift* met volle overtuiginge den nakomelingen mede te deelen, vereist al ruim zoo veel kennis, als 'er noodig is; om een *Schriftuurlijke Godgeleertheid* af te malen; ja zelve, als om den zin der *Prediker* uit Gods Woord, en de Wijsbegeerte, als mede door de ervarentheyd uit te haalen; want hier omtrent is allerlei beproevinge, ondervindinge, en kennise van

zaken, personen, en haare bedieningen en voorvallen van zamenkomsten van nooden, en zeeker begrip van de vermeestering der Menschelijke lijdingen, en van alles, daer men goed en quaad van kan ontfangen; en 't is mede dienstig dit alles te schikken na de verscheiden aard en 't begrip der Menschen, 't geen noodzakelijk lankduirige ervarentheid en opmerkinge vordert: gelijk yeder, die dit met opmerkinge en toepassing leest, zal kunnen onwaar worden.

En dit's de reden, waarom ik veele jaaren heb gewagt, eer ik eindelijk, en nog op sterk aanraden, daar toe gekomen ben; om te beproeven wat mijn kennis, en ervarentheid en kragten daar in met Gods hulpe vermogten,

Met wat een overtuiging van waarheid dit nu alle geschied zy, onder veele bezigheden, en menschelijke swakheden; zal hy best oordeelen, die een verstandige *Hemel op Aarden* geniet, die buiten twijfel mijn goed en opregt oogmerk ten goeden duiden zal; en is 'er yemand onder de zelve, die dit werk duidelijker, en kragtiger kan uitvoeren; hy zal my waarelijk zijn tot groote Blijdschap, en my den *Hemel op Aarden* nog aangenamer maken, en aan 't gemeen een zonderlinge nut toebrengen.

Maar zoo 'er daar en tegen, yemand wierd gevonden; die door een geest van tegensprekinge gedreven, en door waan op geblazen, mijn opregt voornemen tegen gaan en lasteren wilde; hy zal maar zijn eigen zelve tot een quellinge zijn, en omdragen een *Helle op Aarden*, daar in hy levendig zal geworpen wezen.

Ik zal (mein ik) my aan niemants dwaasheyd steuren, nog laten my door onverstandige de gerustheid en *Hemel op Aarden* ontvremden; 't genoeg en d' overtuiging zijn van God, en geen schepzel kan ze weg nemen; alzoo weinig als de Waarheid, die ons vry maakt.

'k Heb daarom te geruster, 't vermaak van dezen *Hemel* te beschrijven, aangenomen, en met een vrije Geest, zonder yemand byzonder ten toon te stellen, niemand in 't gemeen ontzien: maar alle gebreken in allerlei slag van personen aangewezen, die strijdig zijn tegen den *Hemel op Aarden*.

Wat de *Geestelijke* betreft: zy willen graag gespaart zijn, en men moet ze sparen; om haar ampts wille: maar (gelijk God zijn Schat in aarde en brooze vaten leit) als ze zich zommige gantsch uitspoorig toonen, en haare fauten den *Hemel op Aarden* verduisteren: moet den Hemel d' overhand nemen met de Waarheid, en men is genoodzaakt de dwalingen en misslagen aan te wijzen; om de vaste Blijdschap in God te heerlijker te vertoonen.

De minste, op welke 't toepasselijk is, zullen 't haar toepassen; zoo groot is de eigen liefde en waan van gerechtigheid; en is 'er yemand zoo gelukkig, die hier zijn eigen dwaasheyd tot afkeer aanschout; hy zal my in 't harte zegenen, en verheugt zijn, dat hem een groote hinderpaal op den weg tot den *Hemel op Aarden* geweest is.

Ik Schrijve voor alle slag van Menschen, die ik den *Hemel op Aarden* opene; 't was dan noodig alles aan te raken, en geen Persoonen, Jaaren, Sexe, Staat en Ampten voor by te laten gaan, dat men niet in allen deze de *waare Blijdschap* op 't kragtigste zou smakelijk maken.

Elk een heeft, behalven 't wezentlijke, nog al iets, dat tot volmakinge van zijne byzond're natuire behoort: waar door men yeder 't zijne moet laten beminnen, zoo verre 't niet strijd tegen zijn bestendig genoegen.

Maar ik moet ook iets van de *Ordre* spreken, die ik my zelven bedagtzamelijk hebbe voorgesteld; om niets onaangeroert te laten, 't geen dezen *Hemel* kon volmaken.

't Was noodig voor eerst de *betekenis* van *Hemel*, en zijn tegengestelde aan te wijzen, dan van de *waare Blijdschap* te handelen volgens de reden en openbaaringe, daar na de *vrugten der Blijdschap*, en *onheilen van de Naargeestigheid* af te schilderen; voorts tot volle inneming van alerlei gemoederen allerlei *redenen* voor de vaste Blijdschap aan den dag te brengen; en ze van alle twijfeling te ontslaan met de *wederlegginge* van schijnredenen der geleerden, en suivre *verklaaringe van zulke Schriftuirtecten*, die voor de droefheid schijnen te pleiten: Welk alles zijnde volbragt, moesten 'er noodwendig volgen allerlei *Middelen*, om 't Rijk van *vaste Blijdschap* te vestigen, met een korte *Zede-Kunst* tot Vrede en

Blijdschap noodig; die men moet aanprediken, zelve *in de aller swaarste voorvallen*; alles met uitsluiting van *Vreeze*; die met Gods waare liefde niet en kan bestaan, waar mede dan dit gantsche Werk ten vollen kan worden beslooten.

Dit alles, zoo ik vertrouwe, is met overtuiging van Waarheid en nut geschreven, en 't is onmogelijk, dat ook dezen arbeid niet vrugbaar zou wezen in den Heere.

De ongeveinstheid en vrymoedigheid in 't Schrijven zijn eigen aan de Waarheid en *Hemel op Aarden*, die ook vol van liefde, zijn even mensch spaart met onderlinge strengeling van *Waarheid en Liefde*.

Dus kan men zelve de gebreken in de Politie niet voor by gaan; schoon men de opperste Magt, boven alles op Aarden in waarde moet houden; gelijk ik ze van harten toe wensche een *Hemel op Aarden*, en daarom openhartig, schoon 't tegenspraake onderworpen is, aanwijze de regte middelen tot voortzettinge van waare Blijdschap. Daar is geen staat zonder gebreken, en die zullen 'er zijn, zoo lang 'er Menschen, en ('t geen wel moet worden aangemerkt) men kan alles niet verbeteren, inzonderheid als 't een gemeen gevoelen geworden is, en van veele personen afhangt. Daar zijn zaaken, daar de opperste Magten nooit in zullen voorzien, of kunnen, die 't egter nuttig is te melden; om kan 't wezen, ten minsten wat te vieren, en in te schikken.

Van de Godsdienst voorts, en Kerkelijke zaaken, heb ik 't onnutte tragten af te zonderen, en de noodige dingen gebragt tot de *Liefde, Genade, en Zeden*; van de Dienaaren des Heiligdoms poog ik af te wenden de geveinstheid, onbescheidenheid, hardigheid, heerschzugt en onkunde van veele dingen, vry noodig; om te verstaan: en van alle heb ik gearrebeit te doen verhuizen zulke vooroordeelen; en manieren van leven, die regtdraats gaan tegen den *Hemel op Aarden*: alles, zoo ik opregtelijk betuige, met een goed overleg en Gemoet en doelwit: om my zelve en and're na de Volmaaktheid te wenden, en wel die grootste; om in alle van God toegezondene rampen in zijne liefde vergenoegt te leven.

Ontfangt dan Waarde Lezer, op zulk een wyze, onzen *Hemel op Aarden*, en werd ze na 't lezen en overdenken, meer

en meer deelagtig: zy zal u zoodanig vermaken, dat ge u, door 't zaakelijke gevoet, niet en zult stooren aan kleinigheden van fouten; in 't drukken mogelijk ingesloopen, of door menschelijkheid ontvallen. Als 't oogmerk is voldaan, en ordre, en betogingen kunnen bestaan met de Taal en tamelijke netheid van Schrijven, zoo strijd het tegen den *Hemel op Aarden* al te grooten viesheid te betoonen, en zig met vliegen te vangen op te houden, daar men aan een goede maaltijd genoodigt word.

Gebruik dan dit voedzel, en spijsze des Hemels; werd' er door versterkt; om blijdelijk in de beginzelen van 't eeuwig vreugdig Leven voort te gaan, en na de volmaaktheid te jagen.

Vaar wel.

Uwe dienstwillige in Christus.

Geschreven in Swolle den 30. Junius 1703.

FREDERICUS VAN LEENHOF.

Den Hemel op Aarden, of een verhandeling van de ware en stantvastige blydschap.

I. Hoofddeel.

Aanvang, beteekenis van den hemel. Spreekwyzen; ook uit tegenstelling verklaart; verdeeling van 't werk.

DAer kan geen redelijk Mensch gevonden ⁺ worden, die wettig en met recht kan tegenspreken, dat de *waare Godsdienst* den mensch opleiden moet tot *waare en zuivre Blydschap*, die uit Gods kennisse en liefde spruit en bestaat; en die hem tot versadinge van zijn ingeschapen drift tot het *opperste goed* henen voert.

⁺De Godsdienst is Blydschap.

Nevens de nature en *reden* werd men daar toe doorgaans in de *Heilige Schriften* opgeleid, en by-

zonder van die onder 't *Heilig Euangelium*; daar mede komen de voorredens en besluiten der Brieven over een. Christus zegt in *Johannes Evangelium* kapitel 16: vs 24. *tot nog toe hebt gy niet gebeden in mijnen naam; bid en gy zult ontvangen; op dat uwe blijdschap vervult zy.* Gelijk met nadruk den geliefden *Johannes* in 't begin van zijnen eersten Brief zegt, dat hy den geloovigen dat gene van het *woord des levens* schrijft, dat hy gehoord en gezien hadde, *opdat hare blijdschap vervult zy.* kap. 1: vs 4.

+ Uit welke zaaken het dan openbaar is, dat het alles daar heen moet gerigt worden, dat de Mensch een *stantvastig genoegen* bekomme, en dat de verhandeling van de *waare en stantvastige Blijdschap* is de nuttigste en waardigste, die 'er kan worden bedagt, en dat het de plicht is van alle vrije Christenen, om elkanderen, zo veel 't geschieden kan, de zelve aan te prijzen en deelagtig + te maken; gelijk ik my te ligter heb laten bewegen, om nog dit Schrifje dien aangaande in onze *Nederduitse Taale* na te laten. +En die is hoogst te agten.

+ Deze Verhandeling nu kan best volbragt worden als men 't *menschelijk verstant opheldert* en tragt te *volmaken*: en wanneer men de menschelijke *inbeelding* neigt, en schikt tot *gehoorzaamheit des Geloofs*, op dat de *Mensche Gods* verzeekert zy van zijns Vaders gunste en liefde in 't bloed zijns Zoons vastgemaakt, en in de kennis van Gods vaste voorzienigheid en trouwe, die zijne kinderen alles ten beste en tot *vreugde* toezend, mag worden gevestigd, en op dat hy zoo verre tot *deelgenoodschap van de Goddelijke nature* mag overgaan, als hier stervelingen op aarden vergunt kan worden. +Hoe uit te voeren.

Dan kanmen met waarheid zeggen, dat 'er

een *Hemel op Aarden* is, en dat men al vry verre ⁺ geniet het *leven der zaligen*, dat in de Hemel zal volmaakt zijn; zoo dat we kinderen zijn van onze vrije moeder, ^{+Hemel op Aarden.} en van 't *nieuwe Jerusalem dat tot ons nederdaalt* van boven, terwijl God hier *zijn tabernakel al onder de Menschen* heeft, die hy vergenoegt en zaligt, en waar onder hy *rouw en gekrijt* doet *ophouden*: als Gods Geest getuigt van de inwoonderen Sions hier op aarden Openb. 3:12. en 21:3/4.

Dewijle dan, *goedgunstige Lezer*, mijn voornemen is; ⁺ om u zoodanigen staat en *Hemel* alhier deelagtig te maken, en in dit Schrift voor oogen te stellen, op dat ^{+Hoe te verhandelen.} elk een naar de mate des Geestes van boven ontfangen, na de *volmaaktheid der blijdschap* jagen mag, zoo stellenwe vast, dat in *wezen* 'er geen andere *hemelschen staat* boven wezen zal, als hier beneden de geloovigen geschonken word, die de beginzelen van 't *eeuwig vreugdig leven* genieten; daar is maar een God, een volmaaktheid van zijn Beeld, een waare blijdschap, een genoegen in de onveranderlijke kennis en liefde Gods; dog die onderscheiden is in trappen; zoo ten opzigt dat de geloovige als *sterren in heerlijkheid* van malkanderen *verschillen*; als ten opzigt, datze na de dood yeder nog zullen *volmaakt* worden. 1 Cor. 15: vss. 37— 44. en Phil. 3:12/14/21.

't Eerste daarom, 't geen ons te doen staat, is, dat we 't woord *Hemel* verklaren, des zelfs beteekenissen en spreekwijzen uit de *Heilige Schrift* ontdekken, en die uit het tegengestelde van de *Helle* mogen ophelderen.

De *Heilige Schrift*, die op de stigtinge en *waarheid* ⁺ van *deugt en gehoorzaamheid* *meest ziet*, en verklaart juist niet net den Hemel: maar die ^{+t Woord Hemel.}

naam komt verscheidentlijk voor, en men moet uit de zin en zamenhang zien wat 'er verstaan word.

Dus noemt *Moses* die *logt*. die hier omtrent onze *Planeet* de Aarde dikker is, en meer gedrongen op elkand'ren, tusschen de wateren, die uit de *wolken* neervallen, en die van de *Zeen en Rivieren*, een *uitspanzel*. en *Hemel* Gen. 1:6-8. en zoo leestmen van *vogelen des hemels*, Matth. kap. 6:26. om datze die met haare vleugelen slaande, daar op haar houden, en daar in haar bewegen.

Onze *draaibol*. daar de *Son* in 't midden is, en de *dwaalsterren* rondom: die wy beschouwen nevens de *sterren of zonnen van and're draaiklooten*. en die 't gemeene volk, en onkundige menschen, als aan 't Hemels gewelfzel vastgemaakt, aanschouwen, is den *Hemel van Zon, Maan*. en *Sterren*, zoo *vaste*, als die men *dwaalende* noemt, in de 8. en 9. Psalm. in *Job* en in and're plaatzen meermaalen voorkomende: maar 't is openbaar, dat we eigentlijk die beteeknisse hier niet kunnen beoogen: waarom we ons verder tot een hooger en and're beteeknisse, daar de *Heilige Mannen* veel werk van maaken, begeven moeten.

⁺ Daar toe komt ons een goed getal van namen en spreekwijzen voor, die wat groots, Goddelijks, onverderfelijks, eeuwigs, en onveranderlijks voor oogen stellen; ^{+Hoe hier te verstaan.} als een *hemel*, by uitnemenheid, en den *hemel der hemelen*, Gods *wooninge*, en zijn *Paradijs*, *boven alle hemelen en hooger verheven: een beter en hemelsch Vaderland: 't Huis van onzen en Christus Vader* en de *eeuwige Tabernakelen*, en een *woonstede van boven*, daar in onzen Hoogenpriester

wert gezegt te zijn ingegaan, als in een *Heilige der Heiligen*: na 't voorbeeld van den grooten *Verzoendag*. Lev. 16. en Hebr. 9:24. en diergelijke meer, waar van aanstonts breeder verklaaringe gedaan moet worden; als we nog iets in 't gemeen, van den *Hemel* en des zelfs Majesteit en voordeftigheid, zullen hebben aangeroert, en 't begrip der menschen daar over.

De meeste menigte volgens de uiterlijke aandoeninge ⁺ en schijn geleit, ziende de nietigheid en gestadige verandering van de dingen *hier op aarden*, en weinig of ^{+Gemeene aanmerkingen, en} niet bespeurende de veranderingen en verderfelijkeit der *bovenmaanze* zaaken, heeft zig vroed gemaakt, dat de *zienelijke hemelen* in haare stoffe, en lichchamen *onveranderlijk* waren; en de menschen hebben alles, dat boven de gewoone wisselvallige zaaken, en haar begrip verheven was, met verwonderinge aangezien, en hoog geschat, en als Goddelijk gehouden: zy hebben onder de Heidenen *de Goden* in de *hemel* geplaatst, die ze niet zeer *hoog* gestelt hebben, en zy hebben zig wijs gemaakt, dat de *Goden* op de *aarde* quamen, weder na boven gingen, en datze hier de menschen quamen bezoeken, en zelve *half-Goden* en *Helden* uit vermenginge der lichchamen verwekt hebben; zie alleen Actor. 14.11. ook werd, zelve *in de Heilige Bladeren*. naar de menschelijke swakheid zig schikkende, de oneindige en overalteenwoordige God, die alles in allen vervult, en ons begrip zoo verre te boven gaat; eer boven de *zienelijke hemelen*, als *hier op aarden* begrepen, en te bezitten de *Hemelsche wooninge* als *onverwelkelijk*, en verre van *verdervinge*: daar hy aan onze *verbeeldinge* werd verthoont als een *Rigter, die heerscht*, of als een *Koning* op zijnen

thron zit vol van ontzag en hemelsche majesteit. En alzoo God een Geest is, zoo moet ook alles na 't geestelijke worden geschikt; daarom, gelijk de *Koningen* der aarde een gantschen stoet van dienaren rondom haaren *thron* hebben, tot vermeerdering van haar gezag; alzoo moet God als een *geestelijk Rigter* en *Konink* werden vertoont, wiens *Koninklijken Zetel* omringt is met geestelijke Dienaaren en *hemelsche Heirscharen*, en *Gezanten*, (of *Engelen* onvertaalt) die daar gereet staan; om zijne bevelen vaardig en getrouw uit te voeren, en zijn volk tot dienst en hulpe te wezen; gelijk als men uit de volgende plaatzen, met elkanderen vergeleken, dit alles duidelijk leeren kan Job. kap. 25. Psal. 2:4. 8:2/7. 9:5. 10:16. 14:2. 24:7. 33:13/14. 45:7. 74:12. 93. 97. 99. 110. 115:3. Esa. 6.33:17/22. 40:22. 66:1. Ezech. 1. en 10. Dan. 7. Matth. 6:9. 26:64. Hebr. 4:9. en 10. Apoc. 4. 5. 12. enz.

⁺ En is uit allen dezen klaar, dat die zinnebeeldige spreekwijzen en vertooningen naar ons begip, en de menschelijke swakheid zijn geschikt. Hoe weinige menschen, ^{+Hoe zig God na ons schikt,} die *na 't verstant*, zuiver genomen, en volgens de *naaste oorzaken* de dingen in Gods eeuwige ordre verstaan; zy moeten egter tot God en zijnen *genaden thron* worden geleit, en leeren gehoorzamen, en daar door ondervinden, datze in de *Goddelijke liefde* zijn; daarom is 't noodzakelijk, dat God met den Sondaar *stamelt*; om hem zijne kennis en liefde met Godvrugt en eerbiedigheid bekend te maken, en hem ongevoelig onder die *verbeeldingen* op te voeren tot de dingen, de welke *onzienelijk* en *eeuwig* zijnde, ons vast maken met een geruste en vergenoegde onderwerpinge, aan zijn vol-

standige en onveranderlijke liefde en gemeenschap.

Daarom dan de *Hemel, zaligheid*, en de ⁺ *Goddelijke liefde* tot de menschen, werd onder alle tedre uitdrukkingen van de *Propheten*, en *Apostelen* voorgedragen; en ^{+En den Hemel onder alles liefelijks afbeeld,} zoodanig, dat ze meer de zaken, en 't *gevoelen van Gods liefde* afmalen, en den *Hemelschen staat* vertoonen, waar in de gelukzalige zijn, als *zekere plaatze*, waar aan die zou wezen vastgehegt: konnende de *gelukzalige blijdschap* en 't genoegen over al wezen, en in haaren geestelijken en onveranderlijken aard aan geen *tijd*, nog *plaatze* vastgehegt.

De Hemel op Aarde dan is die *vaste, geruste, en vredige staat in God, als onzen genadigen Heiland, die ons eeuwig wel wilt, ons volmaakt, en zijne eeuwighe liefde tot volle blijdschap bekend maakt; zijnde 't hemelsch voorbeeld, en volmaker van ons zalig leven.*

Daar zijn dieshalven geene zaken, die de menschen met blijdschap aandoen, en waar in ze elkand'ren haare genegentheden openbaaren op het alderkrachtigste, waar onder Gods Geest niet ten meerendeele den *HEMELSCHEN staat* van de geloovige afmaalt; gelijk 'er in tegendeel ⁺ niets schrikkelijks is onder de menschen, 't welk niet meest en dient; om de *droevigen* en *wanhopigen staat* der ongeloovige te ^{+En de Helle onder alles dat schikkelijk is.} verbeelden; gelijk nu klaarlijk blijken zal, als we die den gunstigen Lezer gaan voordragen na den verscheiden stijl en voorstellinge der *Heilige Mannen*: 't geen ons oogmerk is te doen met gedurige tegenstellingen; om te krachtiger den *Hemel* door de *Helle* te doen voor den dag komen.

Men vind dan vooreerst 't gemeene en bekende ⁺ woord den *Hemel* Hebr. 9.24. en doorgaans,

^{+Wat den Hemel enz. beteekent,}

't welk beteekent de *allerhoogste plaats* of *staat* van onvergankelijke heerlijkheid, verre van alle veranderinge, verderf, onruste, en aardse elenden, daar 't alles eeuwig, heilig, en Goddelijk is; en den *derden Hemel*, als zijnde boven 't *uitspanzel* voor *de vogelen*, en van *Sonne, Maan* en *Sterren* verhoogt. 2 Cor. 12.2. en *den Hemel der Hemelen* 1 Reg: 8:27. die d' and're als besluit, en verre, ja, oneindig te boven gaat, zijnde 't waardigste en deftigste, dat men kan begeeren, en daar van alle *onreinigheid* en *sterfelijkheid* werd uitgesloten, en alwaar *alles in allen* is in God, die aldaar gezegt werd te *woonen* Psal. 115:3. aldaar stelt hy zijn Majesteit, *thron*, en heerlijkheid boven de andere *hemelen* Psal. 8.2. Hebr. 7:26. 9:24. en recht daar op den *genaden thron* Hebr. 4.16. en 10:22. om derwaarts toe te gaan; alzoo de Vader daar zijn *wel geliefden Zoon*, na zijne genoegdoeninge geplaatst heeft, als *Koning en eeuwig Hoogenpriester* van de zijne. Hebr. 9. en Rom. 8:34. met 1 Joh. 1:1/2. en wel in de hoogste Heerlijkheid, of aan zijne *regter hand*. Psal. 110:1. Die *thron* is daar, als in 't *Heilige der Heiligen* voorgebeelt was, boven de *Cherubinen*, even als hier *Cherubinen, Engelen, geesten der volmaakte Regtveerdige, en Seraphims* vertoont worden Esa. 6. levende een *vergenoegt, vrolijk, zalig, Goddelijk en Hemels eerbiedig leven*, vol van lof en dankzegginge Apoc. 5. en 12. daar den goeden bereit is *verzadinge met Gods beeld, en vreugde, en liefelijkheid aan Gods regterhand eeuwiglijk*. Psal. 16.11. 17.15. en 73:25-28.

⁺ De *Helle* nu, tegen den *Hemel* aangestelt, als we 't hebreusch woord en 't grieksche niet op en neemt voor 't *graf*, of den *staat der dooden*;

⁺ *Als mede de Helle.*

als 't in veele plaatzen zoodanig voorkomt, beteekent alles, dat *veragt, schandelijk, laag, vervaarlijk, elendig, en straf onderworpen* geschat word; alles dat vol *vreeze* en *droefheid* is, met *naargeestigheid, nijd* en *afgunste* vergezelschap; en met zoo een rampzalich volk, dat de *pijnen 't gehuijl* en *geschrei* vermeerderen kan: gelijk als onzen Lezer kan bespeuren in de volgende plaatzen met elkanderen zamengebragt: als Num. 16:30/33. Job 11:8. 26.6. Psal. 9:18. 139:8. Prov. 9:18. Esa. 57:9. Matth. kap. 11.23. 16:18. Luc. 16:23. 1 Cor. 15:55. Apoc. 1:18. En alhoewel men zommige van die plaatzen op verscheiden wijzen verklaart, en 't beswaarlijk zomtjits is de regte zin uit te halen; zoo is egter uit de zelve klaar, dat geene, dat we daar gestelt hebben, en is in de *helle* ook als een *thron*, en gelijk als *God in onze herten* woont, zoo werkt de *vorst der Helle in de kinderen der ongehoorzaamheid* Eph. 3.17. 5:6. en 2:2. en plaatst zijn *thron* dan hier dan daar Apoc. 2.13. en 13.2. en heeft zijne *engelen* of gezanten, met zekere ordre yder 't haare werkende: Apoc. 12: vs. 4/7/17. 20:7/8. enz. en men kan daarom den *oversten der duivelen*, of lasteraars, aanmerken, als op zijn *zetel*, met zijne *helsche trawanten* en *boden* ten verderve van 't menschelijk geslagte uitgezonden; gelijk *Gods gezanten* tot dienst van *die de zaligheid beërven* Hebr. 1:14. daarom is hier ook een *koninkrijke van boden der verdoemenisse, Sathans* of tegenpartijders, welken 't zelve lot bereit is: zie na Job. 1. Zach. 3. Matth. 25.41. Luc. 8:12. Rom. 8:38. 16:20. 2 Cor. 12:7. Hebr. 2:14. Jud. vs. 4/6. 1 Pet. kap. 5:8. 2 Petr. 2:4. 1 Joh. 3:8/9. Apoc. kap. 12:9. 20:2/7. enz.

Dat rijk heeft zijn *gevangens* 1 Petr. 3:19. en daar staat van een *vuirigen oven*, daar *weeninge* en droefheid is, en *knersinge der tanden*, tot uitdrukkingen van de kragt der nijdigheid Matth. kap. 8:12. 13:42. 22:13. 25:38. zoodanig alles, dat het een eeuwige elende is, en de verdoemde hebben een *knagende worm*, die niet en sterft Esa. 66:24. zy worden aangemerkt, als onder de wateren, gelijk die in de zondvloed de mannen van naam, of Reusen, (zal men 't zoo vertalen) bedekt hebben, daar toe ook dan zommige brengen de plaatzen Prov. 21:16. en Job. 26:5. daar de onze 't woord van *doode* gebruiken.

Als men dit alles met den *Hemel* vergelijkt, zal het blijken, dat ze regtdraats tegen elkandren staan; gelijk mede in de and're spreekwijzen, die nog volgen.

De menschen kunnen zig ook wonderlijk vermaaken in groen, en aldus in bosschen, *waaranden* en *hoven*: maar wel meest, als 'er *wateren* nevens, en doorloopen; en als ze met *fonteynen* bevogtigt worden, en tot opwekkinge van alle vermaak zijn toebereit, en daarom werd ook hier door den *Hemel* en staat der gelukzaligheid afgebeeld:

+ Daar was een *Lusthof* voor de eerste Voorouderen gemaakt, Gen. 2. zeer liefelijk beschreven, en daar op zijn veele spelingen in de *Heilige Schrift*, zoo den *staat* ^{+t Zinnebeeld van Hoven} *van hemels geluk hier boven*, als op *aarden* afmalende, en met namen de ^{enz.} *gemeenschap met de Zoone Gods*, den *Boom des levens* midden in dien *Lusthof*, op dat de geloovige daar van etende, zijn *gemeenschap* zouden genieten, en een *leven der zalige*; gelijk als men zulx op aarden kan toepassen volgens Jerem. 3:

vs. 18/19. Apoc. 2:7. en 22:2. als mede Ezech. kap. 28:13. en 47:7/8. daar 't laatste van Johannes Openbaring kap. 22. uit ontleent is; als mede *naar dit leven* Luc. 23:43. gelijk hier Paulus in den *derden Hemel, Gods Paradijs* opgetrokken was 2 Cor. 12:4. waarom dan alles, 't welk *vermaakt en voed*, en dit leven aangenaam maakt en verquikt met de *fonteine des Heils* Esa. kap. 12:3. voor de geloovige geopent Zach. 13:1. daar door werd te kennen gegeven; gelijk 'er van de *geestelijke groente en boomen en vrugten, en klaare wateren*, waar aan de geloovige geplant zijn, en geleit worden, doorgaans spreekwijzen in de *Psalmen* en elders voorkomen: te lang; om hier alles op te halen; 't is genoeg tot ons oogmerk.

En alhoewel de Landstreek van de 5. steden⁺ *Sodoma, Gomorrha*, die met *Adama* en *Zeboïm* (*Zoär* uitgezondert) door 's *hemels vuir* verteert, te vooren zeer vrugtbaar ^{+En zyn tegengestelde.} was, en als een *Hof Eden* Gen. 13:20. zoo is ze, om haare *brand* en *dorheid*, en uiterste rampen ter zinnebeeld gestelt van het tegengestelde van den *Hemel*, door 't *Paradijs* verbeelt; en alzoo van den *staat der verdoemden*, en van de *Helle*, gelijk ze daar toe van *Judas* in zijn brief vs. 7. en van *Petrus* in zijn tweeden brief kap. 2: vs. 6/7. werden aangehaalt; te meer alzoo 'er een *doode Zee* en poel *Asphaltis* gemaakt is, door *vuir en swavel* kenbaar; in tegenstelling van de aangename, gezonde en *verquikende wateren* van Gods volk en *bewaterden Hof*, die nooit iets *ontbreekt*, Esa. 55:10/11. 58:11. vorders leestmen in opzigt van de *doode Zee*, van een *Poel die brand van vuir en solpher* de *Helle* verbeeldende; Apoc. 19:10. 20:10/14/15.

Ook spreekt de *Heilige Schrift* Matth. 3:12. van

⁺ een *onuitblusselijk vuir* van Gods eeuwige toorn, die den quaden een *verteerend vuir* is Hebr. 12:29. 't griekse woord speelt op 't *onuitblusselijk linnen* daar de ⁺*spreekwijzen uitgebreit.* Oude van gewagen, 't welk bevekt en in 't vuir geworpen, gezuivert wierd en nooit verbrande, *asbestus* staat 'er, gelijk zulx waaragtig is beproeft van *onderzoekeren* der nature, als 'er staat verhaalt *in de English Transactions* pag. 1049. etc. num. 172. zoo datze nooit verslonden worden die dit vuir gevoelen. Zoo mede staat 'er van een *helsch vuir*, *Gehenna*, van de kinderen *Hinnons* ontleent, die een *Dal* hadden buiten *Jerusalem* aan de zuidzijde; daar men zegt, dat een *diepte* was, en daar in een *gedurig vuir*; om de onreinigheden en vuiligheid van die stad, die byzonder rein gehouden wierd, te verbranden; ook wierd die Landstreeke, altijd ten deele, 't *Dal Tophets*, of *Trommel-dal* genaamt, van *toph* een *trommel*; om dat daer 't beeld van den *Moloch* was, aan welk beeld men, *gloejende* zijnde, de kinderen offerde, welker *gekerm* en *gekrijt* (dat in 't *nieuwe Jerusalem* niet is Apoc. kap. 21:4.) door de *trommelen* verdooft is geworden; gelijk men daar van kan naslaan de volgende plaatzen, Jos. 15:8. 2 Reg. 23:4. Jerem. 7:30—32. en 33:35. daar is dan voor de quade geen *water* en *verkoelinge* Luc.16:24. En stelt de *Heilige Schrift in dezen staat* trappen; hoewel in wezen de zelve, als de Godgeleerde aanwijzen, gelijk mede de *hemelsche Heerlijkheid* haare *trappen* van onderscheid heeft, als de *Sterren* in heerlijkheid verschillen 1 Cor. 15. dog elk een zal *ten vollen vergenoegt en verzadigt* wezen; ook zijn dan deze spreekwijzen en zinnebeelden recht tegen den anderen gestelt; en 't werd tijd dat wy tot and're *verbeeldingen* overgaan.

De groote Stad *Jerusalem* was zeer vermaart, zy was de *heilige Stad* Matth. 4:5. zy moest werden aangemerkt, als met Gods inwooning en dienst pralende, zy was 't *genoegen* en de *vreugde* van gantsch Israël. Alzoo mede was 't *heilige Land Canaan*, Abraham en zijn zaad ten *erfenisse geschonken*, 't *Land des sieraads* des Heeren, een *uitgelezen Land*, van 's *hemels daauw* bevogtigt, en *overvloeyende van melk en honig*, Deut. 28. en 32. 't was een voorbeeld van de *erfenisse* van 't Nieuwen Testament, en van den *Hemel*, daarom een *beter Vaderland*, van de Vaderen gezogt, genaamt, Hebr. 11:16. gelijk men ook leest onder 't Evangelium van een *Jerusalem dat boven is*, zijnde de *vergaderinge der eerstgeborene in den Hemel*, en van de *geesten der volmaakte Regtveerdige* Hebr. 12:23. die nu van boven na beneden zig uitstrekt, als *van den Hemel nederdalende*, gelijk een *Hemel op Aarden*, de waaranden van vryheid en gerechtigheid, en genade des Nieuwen Testaments zig tot hier beneden uitstreckende, daar de Borgeren Sions, leven een *leven der zaligen*; Apoc. 3:2. en 20:2/10. die nu *vrije kinderen* zijn, van die *vrije moeder*, buiten 's wets dienstbaarheid gestelt, gebaart, Esa. 54:1. en Gal. 4:26.

En gelijk als te *Jerusalem* dien *vermaarden* ⁺ *Tempel* was; *Gods huis* en *woonplaatze*; alzoo is den *Hemel*, 't *huis onzes Vaders*, van veele bewoont Joh. ⁺ *En Tempel*. 14.2. een *Huis zonder handen gemaakt*, *eeuwig in de Hemelen* 2 Cor. 5:1. en een *woonstede uit den hemel*, met welke wy al meer als *overkleet* worden vs 4. hoe wy meer hier gezaligt zijn, en den *Hemel op Aarden* genieten; daar zijn de *veele duisenden* Gezanten, of *Engelen*, die hier ook tot de geloovige, een

hemelsch leven leidende, nederdalen Hebr. 1:14. 12:22. welke en diergelijke spreekwijzen klaarlijk toonen, dat alles daar henen is gerigt; om de vroomen een breede en zeer zoete inbeelding te geven van den *hemelschen staat*; om die te begeeren, en Gods liefde in haar kragtig aan te steken. ⁺ Gelijk de spreekwijzen van den *verdoemden staat*, ook hier tegen aanlopende, niet duister voorkomen: want men leest van een *stik donker land*, en *des doods*, daar een *eeuwige donkerheid* is, en dat de quade met *ketenen der duisternisse* als slaven, gevangen houdt en bewaart ten oordeele, met de *lasteraar* (duivel) en zijne *gezanten* (engelen.) Zie Job 8.14/15. 10:21/22. Prov. 2:18. Matth. 25:41. 2 Petr. 2:4. en zoo voorts; niet noodig, om tegenwoordig breeder uit te breiden. ^{+En 't tegengestelde in de Helle.}

⁺ Ook is den staat der gelukzaligheid vol van een *aangenaame helderheid*, en een *Goddelijk ligt*: en zy is een *wonderbaar ligt* Psalm 36:10. en 1 Petr. 2:9. en gelijk 'er in 't land van *Gosen* by Israël, Gods volk, *ligt* was; wanneer als de *AEgyptenaren* met de *uiterste* en swaarste duisternisse waren geslagen, Exod. 10. vs. 23. zoo zijn hier van spreekwijzen ontleent van 't geluk der goede, en rampen der quade: want de rampzalligen staat der Godloozen ⁺ wert genaamt de *uiterste duisternisse*, te weten van onwetenschap, ongeluk, en droefheid; Matth. kap. 8:12. 13:42/50. 22:13. 24:51. Luc. 13. vs. 28. God is haar ten schrik en ter eeuwig afgrijzinge; de zijnen daar en tegen een *Sonne*, een *lichtend aanschijn*, *glans*, Esa. 49. Psal. 80. ⁺ Esa. 60. Malach. 4. en zoo in andere plaatzen meer; hy is haar een *schilt*, *sterkte*, *hoog vertrek*, ^{+en duisternisse.} ^{+and're spreekwijzen.} *rotsteen*, *zaligheid*, *toeverlaat*, *verzadig-*

ge, en *alles in allen*, omtrent de Godlooze zig geheel anders openbaarende; als doorgaans geleert word, en wy moeten de palen van ons oogmerk niet te buiten gaan.

En zoo hebtg', *waarde Lezer*, gehad de meeste ⁺ plaatsen van den *Hemel*, en de *Helle*, met haare spreekwijzen en zinnebeelden; om ons de vreugde en heerlijkheid van 't eene, en 't ongenoegen en de smaatheid van 't ander voor oogen te stellen; waar uit dan, zoo ik mein, openbaar ⁺ wezen kan; dat de *Hemel* en zijne beschrijvinge meer ziet op een *zekere staat* en gelegenheid der geloovige; als op een *zekere plaatse*, waar aan haare welstand en geluk zou wezen vast gemaakt: en gelijk de quade over al haare *Helle* vinden en een *ongerust gewisse*, en nooit *stervenden worm* met zig omdragen; ook alzo de goede en vroome menschen over al den *Hemel* bezitten, en de Goddelijke gemeenschap en liefde smaken, en daarom, dat 'er buiten alle tegenspraake mede is *een Hemel op Aarde*, of een gerust, ⁺ vergenoegt deugdelyk leven, dat die geene kroont, die door de waarheid zijn vry gemaakt, welken God is tot vreugde en volle zaligheid. Haar wille komt met die van de zalige God over een, en haare leden zijn dien goeden wille gehoorzaam; zy zijn in Christus met de Vader volmaakt Joh. 17. en aanschouwen zijne heerlijkheid ten allen tijde, en over al, zonder onderscheid. God is *haaren Hemel*, en *Paradijs*, en een *volkomene blijdschap*; haare lichamen zijn tempelen Gods, en haaren geest vol Goddelijk verstand, draagt en doet openbaar zijn het beeld van den onzienelijken.

Daarom dan, alzo wy nu voort gaan; om 't alles af te handelen, 't geen tot den *Hemel op* ⁺

⁺*Beshuit daar uit, en*

⁺*dat alles meer een staat, dan plaats vertoont.*

⁺*Hemel op Aarde beschreven.*

⁺*Wat 'er tot des selfs voortooijinge*

+ *der Aarde* van nooden is, ten opzigt van ons en andere; zal 't noodig wezen dat wy schrijven van de *aard van de Blijdschap*, en welke de *waare* en *duurzame* is; om ^{+te verhandelen staat.} ze van de *valsche* behoorlijk te onderscheiden; voorts dat we de *vrugten* doen zien die uit de bestendige Blijdschap voort komen, die we uit de *quade vrugten* en swaare *gevolgen van de droefheid*, en naargeestigheid zullen ophelderen. 't Zal mede niet ondienstig zijn, dat we van de *uitbreidinge* dezer Hemelsche Blijdschap handelen, en dan nuttig wezen, aan te toonen, de meenigvuldige *bewijzen* voor die blijdschap, en manieren, om ze aan alle gewissen aan te prijzen; om ten vollen van de uiterste noodzaakelijkheid van die blijdschap overtuigt te wezen; en ten einde 'er niets hier mag overblijven, 't geene eenige twijffeling zou kunnen baaren, zoo zal 't noodig wezen de *tegenwerpingen* te beantwoorden, die men zig kan maken, en van zommige *Geleerde* voortgebracht worden, als mede zal 't nuttig zijn de *Schriftuirtexten* te verklaren, *die hier niet mede schijnen over een te stemmen*; om ze van tegenstrijdigheid tegen ons gevoelen en oogmerk te zuiveren. Hier na zullen wy ook spreken moeten van de *middelen* om die blijdschap voort te planten; en aanwijzen vorder de *gevallen* van de uiterste ongelegentheid; om te doen zien, dat men ook daar in moet blijde zijn, en dat wy het niet onmogelijk schatten moeten, zullende dan eindigen daar mede, dat *de liefde de vreeze uitsluit*, en 't gantsche werk eindigen.

II. Hoofddeel.

Van de waare blijdschap, en de zelve van de valsche onderscheiden.

DE Heer *Cartesius*, een schrander Wijsbegeerige⁺ en groot Wiskonstenaar; alhoewel hy veel van des *Ziels lijdingen* nagelaten heeft, tot genoeg van de geleerde⁺ Hoofthartstogten waerelt, is nogtans naderhand omtrent die stoffe waarelijk verbeterd, en den aard der menschelijke hartstogten is netter van and're aangewezen.

Hy stelt *ses voorname hartstogten*, de *verwondering*, *liefde*, *haat*, *begeerte*, *blijdschap* en *droefheid*: waar omtrent wy dit alleen aantekenen, dat de *verwondering*, alleen aangemerkt, zonder *schrik*, *verbaastheid* en *verloovinge*, enz. waarelijk geen hartstogt is: ik laate staan, datze de eerste mag genaamt worden: want die hartstogten, en veele, daar mede ongevoelig vereenigt, zijn begrepen onder andere *hartstogten*, die daar na van hem verklaart worden; gelijk als ook de *liefde* een soort is van *blijdschap* in 't bemint voorwerp, en de *haat* en afkeerigheid, een zekere droefheid in 't onbeminte voorwerp moet geschat worden: als nog nader hier en daar in onze verhandelinge blijken zal: alleen nu iets van de *verwondering*, die grijpt plaats als 'er iets nieuws, seltsaams en onverwagts voorkomt; en derhalven de schakeling van onze denkbeelden, die wy of door ons zelve, of andersins gemaakt hebben, ophout: waarom ze bloot aangemerkt, maar een steuvinge of ophou-

dinge van de voortgang van denken is, en daarom geen hartstogt kan genaamt worden; alzoo 'er niet stelligs is, en geen oorzaak de mensch dan voorkomt; om iets van een zaak te bevestigen, 't geen in een hartstogt plaats moet hebben; alhoewel de zaake, daar over men zig verwondert, de mensch met deze en gene hartstogt, van *verslagentheid* en *verloving* enz. aan ⁺ doen kan. Zoo dat 'er maar dry hoofd-hartstogten overblijven, *begeerte*, *blijdschap* en *droefheid*; 't geen ook de zaake duidelijk ^{+Maar tot dry gebragt.} leert: want de mensch is in zijn *wezentheid*, en *ergens toe bepaalt*, en heeft aldus *begeerte*, of hy *gaat over* (gestadige veranderingen onderworpen) *tot meerder volmaaktheid*; 't welk de mewustheid uitdrukt van *blijdschap*, of tot *mindere*, waar de *droefheid* dan in bestaat; en 't is licht te zien, dat 'er geen meer *voorname hartstogten* kunnen gestelt worden, en ook, als de overgank tot minder of meer volmaaktheid geschiet is, de *droefheid* en *blijdschap* dan ophouden, en de mensch weer in zekere staat, tot zijn naaste veranderinge, de hartstogt van zijn *begeerte* uitdrukt/ en tot zekere dingen bepaalt word, als met zekere drift aangedaan.

En daar uit is 't openbaar, dat een mensch, die zoo ligt verandert, en daar in den onveranderlijken God gantsch niet gelijk is, moet tragten zijn *wezentheid* zoo te volmaaken, dat ze zoo weinig veranderingen ondergaat, als 't mogelijk is, ⁺ en dat een mensch naar *blijdschap* en volmaakinge moet trachten, en wel zoodanig, dat ^{+Men moet na blijdschap staan,} hy een *vaste en bestendige* bekome, en die gerustheid in zijn gemoet geniete, die met Gods *eeuwige ordre* en waarheid over een stemt; op dat hy levende of stervende in een *verstandelijk*

genoegen in 't opperste wezen rusten mag.

En ik meine, waarde Lezer, dat ge nu ligtelijk zult kunnen gelooven, dat we, om den *Hemel op Aarde* allengskens te volmaken, alles ⁺ daar henen rigten moeten, dat men door 't vergankelijke streeft na 't onvergankelijke, en onveranderlijke; en dat we den mensch door waarheid en deugt doen *vrijer, stantvastiger en volmaakter* ^{+Om den Hemel op Aarde te volmaken.} worden; op dat hy hier zijne dagen mag doorbrengen met een *verstandig genoegen*, of een *vaste en bestendige blijdschap*; 't welk we nu aanvangen zullen en vervolgen.

't Is bekend door de daagelijkse ervarenheid, en overweginge vanden aard des menschen, dat hy van naturen van *droefheid* afkeerig is, en daarom op alle wijzen en by alle gelegenheid tragt naar *vreugde*, naar *vrolijkheid*, en zelve na zekere zoorte van *uitgelatenheid*, die zig in 't lichchaam te bewegen, en uitrugtigheid openbaar maakt; en daar door (hoewel de geest niet volmaakter: maar dikwils bedorven word) zoo is 't, dat zijn lichchaam voor een tijd kragtiger zig verthoont, en als met meer geesten en beweginge van bloed en zappen werkzaam; maar na 't vervliegen en verspillen der geesten, is 't niet bestendig, en 't word ligtelijk na de eeuwige ordre en wetten der nature gevolgt van meer swakheid, en van *droefheid* en *ongenoegen* in den geest, die zomtjits ten laatsten, als yemant dus voortgaat, tot *wanhoope* uitbreekt, en tot een geheel verderf: Daarom is 't ten eersten ⁺ noodig de *waare* en bestendige *blijdschap* behoorlijk te onderscheiden, van die men zoo noemt, en onbestendig en *vals* is, en die licht verdwijnende en in rouw veranderende, zijn meester dood. ^{+en wel na waare en bestendige blijdschap.}

De *waare Blijdschap* is niet anders, als een

⁺ *overgank tot meerder volmaaktheid, die duirzaam en bestendig is*, en die na de overgang, een *volmaakter wezenheid des menschen* stelt, in grooter en vastere zaaken zijn werkzaamheid betoonende, met een vredige, geruste en vergenoegde ziele in de eeuwige waarheid.

⁺ *Welke die is,*

En om zulx nog al nader aan te wijzen, zoo stellen we, als een waarheid, yeder een bekend, vast, dat een mensch in de waerelt gestadig vol is van menigvuldige gevallen en veranderingen, en minst met een verstandig oordeel bestiert: 't *lichchaam* verandert door de ruste, en bezigheden; door honger, dorst, sprijze en drank, na de saisoenen des jaars, na nacht en dag, morgen en avond; naar 't weder verandert en in ons werkt; naar vrienden en vianden, na 't geselschap en des zelfs menigerley soorten, en eenzaamheid, naar de geneugte en opvolginge van zinnelijkheid, of stremminge van dien: dan is eens 't menschelijk *gelaat blijde*, als in feesten, bruiloften, gastmalen, en veele and're vermakelijkheden der menschen kinderen, dan is in tegendeel eens 't *gezigte donker* en 't voorhoofd gefronst, door ontelbaare voorvallen van rouwe en smerte: dan is yemand by de menschen in *eere*, dan in *schande* en veragtinge; en in allen dezen is men meest zonder dat de wijsheid de mensche by blijft, en zonder dat van hem alles werd met een goed oog-merk ondergaan, en met verstand ⁺ bestiert; waarom dan meest by de menschen nog *bestendige blijdschap*, nog *gerustheid in Gods voorzienigheid* is, en zy vertoonen ten grootsten deele teekenen van *enkele drift zonder verstand*, en alles maakt de *onkunde van zig, van God, de nature en genade* openbaar; zy *werken* niet zoo zeer, als ze wel *lijden*, en on-

⁺ *en hoe weinig te vinden.*

evenmatig en *onder 't geval* van de voorwerpen worden aangedaan; en zoo slijten zy de dagen haares ydelen levens.

Voorst al 't geene zy met zoo een drift en onwetenheid beginnen en aanvaarden, moeten zy ook op die wijze staande houden, en te meer, hoe zy zig meer in de nietige pogingen en veranderingen hebben ingewikkelt en vast gemaakt; alles, dat haar vlot zou maken, en van die *zoetigheid der inbeeldinge, die zonder reden is*, af trekken zou, is by haar verdagt en veragt; en daar en tegen alles, 't welk haare *phantasie* en inbeeldinge daar in versterkt, zoeken ze door te zetten met de uiterste werkzaamheid en arbeid, en moeite en gevaar zelve: zy speuren op *geselschappen* naar haaren aard en welgevallen, en trekkenze meer en meer tot haar gevoelen, en maniere van leven; zy maaken *alliantien* en *vrienden* op alle bedenkelijke wijzen; zy vergaderen gelt, waar door alles vermaakelijks is te bekomen, en zeer veelerhande menschen en dienaren, die ze gebruiken; om na haar zinlijkheid te leven, en haar onverstand op te volgen: zy tragten naar *staatzy* en *eere*, en willen in de *regeringe* zijn; om de zaaken te beter naar haar welgevallen te bestieren, en niet te worden tegen gegaan: maar te kragtiger geveit, gestreelt, en in haare begeerten gevoet en onderhouden.

Met een woord, *yeder een tragt naar vreugde*, ⁺ en 't geen zijn lichchaam kittelt, zijn geest met breede inbeeldinge vervult, en hy tragt van zig, zoo veel hy kan, ^{+In 't midden der losse vreugde.} de *droefheid* af te keeren; hy hoort daarom liever van zijn volmaaktheid spreken, en zijn roem en lof uit galmen, en heeft hy vermogen en magt in handen, hy dwingter wel de menschen toe, en laat zig pu-

blijke *gedenkteekenen* oprechten, daar in zig de dwaze *Koningen*, als boven de menschen verre verheven, laten ten toon stellen, niet zonder zig Goddelijke dingen aan te matigen, daar ze in 't midden van alle die lof en weelde niet minder als zig zelve en God kennen kunnen: spreekt yemand geen lof, een dwaas zal ze zelve tevoorschijn brengen, en zelve dat gene, daar eerder schande als waare lof in steekt; of hy zal dingen, die buiten zijn magt en persoon zijn, en tot hem waarelijk niet behooren, ten hoogsten schatten: daar 'er niets te agten is, als 't geen de geest volmaakt, en ons *met God en de nature en genade* vereenigen kan.

Nogtans niet tegenstaande de menschen aldus dolen, en onverstandiglijk de *vreugde* zoeken in zoodanige *nietige* zaken; zo moet men egter gelooven, dat we *eere*, en *gelt* en *vermaak* tot zijn *gezondheid* en *volmakinge* wettig mag en moet begeeren, en derhalven zoodanig, dat wy die dingen onder onze goede en redelijke bestieringe t' onzen besten schikken mogen. Want de zelve zaaken (als we toonen moeten) kunnen den eenen mensch *verderven*, en een ander die redelijk is, *ten voordeele zijn*.

En zelve moet yeder redelijk mensch oordeelen, *wat voor hem nuttigst is*, en tot zijn volmaakinge behoort; Alles past allen niet, d' eene is dit, een ander wat anders nootzakelijk, zulx te verstaan en in 't werk te stellen, baart *bestendige blijdschap*: en is dit aldus, te meer is 'er onderscheit tusschen een *goede* en *quade*, die uit de zelve dingen, na dat ze *gebruikt* of *misbruikt* worden, *honig* en *vergif* zuigen kan.

+ 't Is dan noodig van deze *onderscheidingen* nog nader te handelen, en eerst wat *algemeener*;

+*t* *Onderscheid van waare en*

dan wat *byzonderder* omtrent *gelt*, *eere*, en 't⁺ geen men, door een misbruik van 't woord, *wellust* noemt. ⁺*valsche blijdschap.*

De *nature* is zoo groot en als oneindig veranderlijk in de voorwerpen, dat 'er niet een mensch, (die maar een zeer gering deeltje is) eveneens, en *evenmatig* van de voorwerpen aangedaan werd: en zoo is hy niet geschikt, hoe wijs en verstandig, tot het begrip van alles, en om 't' aller tijd wel van de dingen te oordeelen, en om't geen hem hier tot welstand van lichchaam en geest dienstig, is te betragten, en hy is noodwendig de *lijdingen onderhavig*.

Dit nu met 'er tijd te zien, zig nader met zijne *aandoeningen*, en opzigtigheid over de voorwerpen te leeren kennen, en *middelen* aan te wenden; om zig naar Gods *eeuwige ordre* te gedragen met gerustheid en genoeg, zulx is de menschelijke betering, (of *bekeeringe*, als de Godgeleerde zeggen, met insluiting van Gods *genade* in zijn Zoone) en dit 's onze *volmaakinge in de Goddelijke kennis en liefde*; daar vry veel toe vereist word onder 't trage en onwetende geslagte der menschen; en hier ziet men 't onderscheid van 't oordeel, dat *goede* en *quade*, *wijze* en *onwijze* hebben ten opzigt *van zig* en *de nature*, waar in ze zijn, en waar na ze haar genootzaakt zijn tot welstand te stieren, als mede na de *Goddelijke genade*, de menschen tot zaligheid bekent gemaakt.

Daar en boven is 'er nog iets anders, men⁺ kan *alleen* niet leven, yeder zoekt na die van zijn humeur is: en ook veele menschen vloejen te zamen tot *onderlinge* ⁺*In de Borgerstaat* *hulpe* van kennis, en raad, en noodige pligten, en konsten en wetenschappen, en daar moet dan ordre in zoo een zamen-

levinge zijn, om elk een 't zijne ten gemeene nutte te betragten; en zoo maakt men *gemeene wetten* in den *borgerstaat*.

Dewijle men dan onder een *Politie* leven moet, is men schuldig die *gemeene wetten* te gehoorzamen; en niets te doen, daar door men zig zou ongerust maken, en 't gemeen ondiens zou aan doen. Maer wat mensch is 'er, die evenmatig tot het *nut*, en de *wetten* van zoo een meenigte is aangedaan? hy moet erger zijn zinnelijkheid veeltijts 'er aangeven, en de *reden* leert hem, dat hy tot zijn genoegen en welstand, de wetten der borgerstaat getrouwelijk moet onderhouden, en derhalven hy moet daar na zig zoo gedragen, dat hy zig in die vaste noodzakelijkheid en nuttigheid vernoege, en hy moet de bewegingen en driften tegen d' eene of d' andre van die wet tragten te overwinnen; en zoo moet een tweede, en derde, en zoo voorts yeder een doen omtrent een and're wet, tegen zijne begeerlijkheid aan gekant; om als 't een eerlijk man betaamt, ten *gemeene nutte* te leven.

En 't is openbaar, dat zulx alles vereist kennisse en ervarentheid en moeite en lijdzaamheid, die men tot afweeringe van grooter swaarigheid, en verkrijginge van een grooter nut, graag behoort te ondergaan; en men is al gemeenlijk wat bezig, eer men de *borgerlijke deugt* leert, en zekere *gewoonte*, gemakelijkheid, en *hebbelijkheid* (om zoo te spreken) voor zig bekomt; om *na de wetten, met een trouw genoegen te leven*.

En alzo zulx de minste menschen kunnen betragten, zoo is 'er weinig *borgelijke gehoorzaamheid* te vinden uit liefde van de deugt, gesproken: maer meer zekere dwang, en gehoorzaamheid uitwendig door *vreeze* van de straffe,

en daar zijn geen *Gemeene besten*, zoodanig naar yeders humeur ingestelt, waar in niet veele swaarigheden en konnen ontstaan, en de welke zomtjits den uitersten ondergang dreigen.

Uit deze gemeene aanmerkingen, van dat de menschen zig *onevenmatig* hebben tot de voorwerpen van de *nature* en *wetten der borgerstaat*, ⁺ zoo blijkt klaarlijk, dat 'er geen *waare en bestendige blijdschap* en genoeg der ziele wezen kan, dan ^{+Toegepast tot ophelderinge der waare blijdschap.} die in de kennisse, en 't verstand *van zig* en de *zaken*, en *liefde tot de borgerstaat*, en *Gods genade* gelegen is; en dat 'er aldus buiten *waarheid*, *wijsheid*, en *deugt* geen *bestendige blijdschap* wezen kan, en dat het alles, 't geen daar tegen strijdig is, schoon met *vreugde* en *uitgelatenheid* vergezelschapt, daar naar in 't einde smert en alle rampen kan voortbrengen; als zijnde op geen vaste grond gebouwt, die duirzaam is, gelijk als daar zijn *wijsheid*, *waarheid*, *verstand*, *deugt*, *trouwe*, *liefde*, *vrede*, *gerechtigheid*, *bescheidenheid*, *lijdzaamheid*, die alle elkanderen ondersteunen, en een eeuwig genoeg en geluk aanbrengen, dat van tijd tot tijd aanwast en volmaakt word; daar and're mensen alle oogenblik zomtjits veranderen, en vloten, en in *onzeekerheid*, *vreeze*, en *ongerustheid*, die haar inwendig zomtjits kragtig prangt, haare ongelukkige dagen doorbrengen, meer *lijdende*, als *werkende*.

Men kan de waarheid van dit alles door klare ⁺ en bekende voorbeelden bevestigen, en in 't byzonder omtrent *gelt*, *eere*, en *lust*, en dardelheid *van 't vleesch*, daar van ^{+En byzonderder} we nader toonen moeten 't onderscheid van een *wijze* en *dwaze*, wiens vreugde in allen dezen is *gelijk 't gekraak der doornen onder een pot* Eccles. 7:6. en een

ydele uitgietinge van zijn begeerlijkheid; gelijk de wijze een *bezadigde blijdschap* heeft, die in 't recht gebruik, en bestieringe van dit alles, na een eeuwige waarheid, meer en meer genoegen en volmaakinge vint.

⁺ En wat het *Gelt* aangaat, een *wijs man* is het zelve meester, en hy neemt daar wel agt op, dat het hem niet meer moeite en zorge baart, als zijn *gezondeid* en ^{+Omtrent gelt.} *voortgank in Gods kennisse en liefde* zulx toelaten. Hy gebruikt het en neemt 'er 't zijne mildelijk af, hy maakt 'er *vrienden* door, en vermeerderd zijn *agtinge*. Hy queekt 'er *konsten en wetenschappen* door aan, en gebruikt door middel van zijn gelt zoo veel *gemak*, en dienst van and're, als hy noodig agt; om in grooter ondernemingen zig te redden, en met vermaak te onderhouden. Hy zet 'er zijn herte geenzins op, brengt het onder de man, en *doet 'er veele wel van varen*, die voor hem met liefde strijden, en zijn genoegen zoeken te bevorderen. Hy zet 'er zijn liefde niet op, en bereit zig met genoegen in God; om zijn wille over zijne goederen af te wogten, en zijn Raad met blijdschap te gehoorzamen, en blijft bereit, schoon hy daar van wierde berooft, 't voorname en 't eeuwige te blijven aankleven.

Maar een *dwaas* heeft in 't *gelt*, en misbruik van dien, een zeer ongestadige en *onzeekere blijdschap* zonder grond, 't vervult zijn geest, 't is als zijn God, hy heeft 'er geduirig wat nieuws mede voor, naar de ongestadigheid van zijne driften hem leit, en hem in veele vormen verandert: of ook, gelijk 'er veele zijn, hy doet 'er niemand nut van, en 't besit hem als een slaaf meer, dan hy 't zelve bezit; hy heeft maar moeite, om het te bewaren, en zorge, om gestadig

te woekeren, zonder eere en Godsdienst aan te zien. Andere doen niet ols het zelve te verquisten, en 't druipt als door de vingeren en verdwijnt ongevoelig; of 't maakt zich schielijk *Arents vleugelen*, en vliegt henen: een ander laat 'er zig door *aanbidden*, en begeert met kragt lof van onedele tafelbroeders en pluimstrijkers, die hy dog niet verdient.

Daar zijn 'er, die nog graag 't een arm mensch zouden ontrekken, en nogtans niets 'er van bezitten, als een enkele inbeeldinge van veel gelt te hebben; een ond're zoorte van dwaazen bestaat het tot alle dertelheid, en verderft zijn lichchaam en geest door waaken, eten, drinken, en byslapen, en 't verderft het goede van de borgerstaat, en queekt 'er onedele menschen door aan, vianden van vrije verstanden.

En wat betreft de *Eere*; een wijs Man zoekt ⁺ geen grootsheid van staatzy, maar alleen, dat hy zoo veel *agtinge* hebbe, als een eerlijk Man toekomt, en zoekt zig ^{+Eere.} van wettige schanden en smaat af te keeren; wil hem 't domme volk geen *agtinge* geven, zoo ols hy woerlijk deugt bezit: hy is *boven 't geval*, en 't oordeel der onwetende in een veilige schuilplaotse gestelt. Werd hy egter in *hoogheid* geplaatst, hy verhoovaardigt zig niet, dient 'er zig redelijk van, en maakt dat hy ook in die bedieninge met blijdschap volmaakt werden mag, ten nutte van 't gemeen, en byzonder van zulke, die nuttig en voordeelig door haare goven zijn kunnen:

Maar een dwaas meint, dat hy door verdienste tot hoogheid geraakt, en dat hy zoo volmaakt is, als zijne bedieninge vereischt, en hy van pluimstrijkers geroemt werd; hy laat zig als een aardsen God aanbidden, en vervreemt

hoe langs hoe meer van *zig*, *God* en *waarheid* te kennen; hoe hy hooger steigert, hoe zijne onvolmaaktheden en gekkernijen meer kenbaar worden, en zijne naaktheid, als in Apen, die hoog klimmen, meer ten toon staat. Hy vangt maar wind en rook, en niets wezentlijks van zijne Heerlijkheid; aldus raakt hy eindelijk ten val, en werd als een schielijke glans in zig verteert; zoo dat het nutter geweest was nooit den trap van *eere* beklommen te hebben, dan zoo schielijk en smadelijk onder te gaan, en neer te storten.

⁺ Maar wy komen tot de *begeerlijkheid van 't vleesch* enz. Een *wijs Man* ziet, wat hem noodig is, tot *gezondheid en herstellinge van geesten*, om 't ernstige te beter ^{+En vleeselijke lust.} te kunnen betragten: hy gebruikt derhalven de vleeselijke liefde, en 't geen daar toe behoort, als mede spel en and're kortswijgheden, als tot dat oogmerk van nooden is. En gelijk de lichchamen en lusten verscheiden zijn, en in trappen verschillen, zoo leert hy zig kennen, en verstaan, wat voor hem noodzakelijk en goed is, om in een gezont lichchaam een gezonde ziele te bewaren, latende elk een 't zijne beminnen; waer in een groot point mede is van de gerustheid der zamenlevinge. En 't is onmogelijk lichchaam en geest in staat te houden en te volmaken, indien hy ook niet en let op de *gerustheid van zijn gemoet*, en de *stigtinge van 't gemeen*, met de *gewoonte* en *wetten* van 't Vaderland; en men kan niet wenschen om iets, dat een leven vol waare schande en oneere zou insluiten, 't welk niet wel dragelijk wezen zou; en derhalven yeder doet dat geene wijzelijk, 't welk geoorloft, eerlijk en vermaakelijk en nuttig is, en met zijn byzondere nature alderbest kan zamen stemmen.

Maar de *dwaaze Blijdschap* vermengt de lichchamen met een volle uitgietinge van begeerlijkheid, zonder op *gezondheid, stigtinge, 's Lands wyze en wetten* agt te geven, en hy bederft zig en zijn naasten, en verhaast zijn dood en ondergank; hy geeft aan zijn spel en allerley vermaak des vleesches te veel toe, en rust daar in; 't is zijn voornaamste, en eenigste goed, dat hy beoogt; en hy geeft 'er ampt, huisgezin, goede en eerlijke vrienden en alles aan; tot hem de *pijl de lever doorschiet*, en de armoede hem over komt gelijk een onwederstandelijk *gewapent man*; en aldus werd hy *verdorven in 't geen hy natuurlijk weet, als de dieren*. Prov. 7:23. 6:11. Jud. vs. 10.

Dus zietge dan aandachtige Lezer, dat een ⁺ wijs Man ten rechte alles gebruikt, waar in een dwaze verdorven word, en dat zijne *blijdschap goed* is, en een *bestendig oogmerk* heeft; daar de andere *vals, onbestendig*, en ten *verderve* gaat; dat een ⁺ wijs Man *paal en regel* stelt, en *tijd en wijze* weet, en dat een dwaas alleen 't gevolg en de lijdingen onderworpen, de zelve blindelijk volgt, zoo, als hy van zijn driften als een slaaf geslingert word, en met ketenen geboeit ten verderve weg gesleept; dat een wijze in onverschillige zaken, yeder 't zijne laat beminnen, en dat een dwaas alles wil dwingen naar zijn hoofd en zinnelijkheid.

⁺Alles den Wyzen nut en goed tot ware blijdschap.

Dus heeft een dwaaze geen goede en *waare lust*, hy word al meer onlustig en quijnt en vergaat: maar een wijze heeft een *waare lust* en *blijdschap*, en alles is naar Goddelijke en menschelijke wetten, en een voorzigtig oordeel, en zoo is zijn *lust* waarelijk een *wellust*, of een lust die wel is, en dus zijn *hoogste Goed*; gelijk het te den-

ken is, dat dien wijzen en arbeidzomen *Epicurus*, wiens verdediging *Gassendus* kragtig heeft naargelaten, 't verstaan heeft, ols hy de wellust, als 't hoogste en waardigste geschat heeft.

+ En dit zol nu (mein ik) genoeg kunnen geoordeelt worden; om de *waare blijdschap* in zijn aard te beschrijven, en dezelve van de *valsche* en *verdwijnende* behoorlijk ^{+Besluit van dit Hoofddeel.} te kunnen onderscheiden; om zig oan reden en waarheid en deugt te gewennen, en zig zoo te leeren aanstellen, dat men in alles met genoegten volgens Gods *eeuwige ordre* rusten mag, en die verstaande, alles zoo schikken kan, dat het daar mede mog tot waaragtig nut zamen gaan, en strekken tot vermeerdering van *verstandelijke blijdschap* en *eeuwig genoegten*.

En gelukkig zijnze, die hier omtrent hebbende gedooft, nog eens ten laasten die *ruste des gemoets* deelagtig worden. Dog; om doe de deugt en goedheid der dingen, uit haare *vrugten* en *werkingen* meerder openbaar word, zoo zal 't noodig wezen, dat we van de *gewrochten der bestendige blijdschap* in 't volgende Hoofddeel handelen.

III. Hoofddeel.

Van de gewrochten en vrugten der waare blijdschap.

+ Gelijkewijs als uit het *goede* niets tevoorschijn komen kan, dan het gene, dat ook *goed* en *aangenaam* is; alzoo moet men oordeelen, dat het noodzakelijk volgt; ^{+Uit Goed komt Goed.} dat uit de *goede*, of

waare, en bestendige *blijdschap* alles moet uitspruiten, 't gene dat *wenschelijk*, *zoet*, *liefelijk* en *begeerlijk* is.

't Is namentlijk een volstreckte tegenstrijdigheid, dat een *bestendige overgank tot meerder volmaaktheid*, niet al met 'er tijd aangroeje, en meer en meer heilzame *vrugten* doe zien, en *uitwerkingen* ⁺ van veelerley gaven en werkingen von olle genoegen en heil vertoone, die niet anders in de menschen (yeder naar haar aord en wezenthed nog al in zommige gaven en volmaoktheden van molkanderen verschillende) als een *gestadige vreugde*, en *gerustheid* baaren, wanneer ze de zelve bezielen, en tot gemeen nut naor haare verscheidentheid konnen mede deelen.

⁺En uit de Blijdschap
allerley goed.

In tegendeel valt de blijdschap en *onregte* ⁺ *vreugde*, die uit onwetenheid en dwaasheid spruit, en *onredelijk is*/ haostelijk of met 'er tijd zeer af, en zy zal de menschen ligtelijk verlaten, en in plaots van geesten en lustigheid naar te laten, verdooft ze noderhand door *rouwe* en verlegentheid, en uitputtinge, de zappen en geesten, zy doet de menschen quijnen, en door duizend rompen, die 'er onvermijdelijk op volgen konnen, verlooren gaan.

⁺Als ze verstandig is.

En neemt, doe zoo een onwetend mensch egter zoo veel kennisse, ervorentheid, of gelegenheid heeft, dat hy zig weet in zijne *blijdschap* te koesteren, en door velerley veranderingen, en aonqueeking van nieuwe blijdschap de zelve weet als te bevestigen, zoo is hy egter zoodanig *onder 't geval*, dat hy nooit met een vaste *gerustheid* in een bestendige stoat en maniere van leven zig vergenoegen kan; als de geduirige gezogte veranderingen, een teeken van ongenoegen, ons duidelijk aanwijzen: zoo dat yemand, die eens

maar een korten tijd, de *rechte blijdschap* gesmaakt heeft, die uit de *eeuwige reden* en 't verstand *vloeit*, voor alle die veranderlijke vermaken, hoe schoon ook zig voordoende, dezelve niet en zou begeeren te verwisselen.

Want wat *waar goed* is 'er in yemand, wiens pogingen vol *drift* zijn, en gestadig veranderen, en die door *vreeze* en *zorgen*, die zig gestadig op doen, geduirig van 't een op 't ander gaat; om dat hy nergens bestendigheid en *waare ruste* vinden kan; zoo dat zulk een aan zig zelve nimmermeer en gelijkt, als in zijn geduirige ongestadigheid, en zomtijts zoo verre vervalt, dat hy zijn *plaisier* met *kragt* en *gewelt*, en *verderf van and're* wil staande houden en voortzetten; niet willende zoo verre aan zig zelve openbaar worden, dat hy zie, dat hy niets bestendigs en wezentlijks bezit; alzo hy zoo veele *knoopen van ongerechtigheid* en *losse blijdschap* heeft gemaakt, dat hy dezelve niet en kan *los maaken*, en ontwarren, en aldus is hy buiten de ruste der zielen, en blijft eeuwig van uitgesloten.

⁺ De *waare Blijdschap* is altijd de zelve, en blijft onverwelkelijk, zoo zeeker en vast zijnde, als de onveranderlijke deugt en waarheid zijn, die God uitdrukken, de welke in eeuwigheid bestaat, en een *Vader der ligten is, by welke geen veranderinge is, nog schaduwe zelfs van omkeeringe* Jac. 1:17. gelijk die geene weten, die de vastigheid des Deugts gesmaakt hebben, en de *zeekerheid van 't verstand* beproeft in 't onderzoeken van kennise en wijsheid.

⁺ *Waare blijdschap geeft altijd 't zelve genoegen.*

Laat ons maar ten voorbeelde iets aanroeren van *gemeene waarheden*; om 't van alle en ook van de zoo byzonder *Goddelijke* genaamt, te kunnen besluiten. Laat dan yemand zeekere

wetenschap, of een *konst* leeren op natuurlijke grond-waarheden bevestigt, hoe meer in hem de kennis van die *konst* aanwast; hoe hy ook meer met *blijdschap* werd aangedaan, en laat hy al vorder gaan, 't stantvastig genoeg, en liefde daar van zal vermeerderen; en laat hy die *wetenschap* of *konst*, of haare grond-waarheden en schakeling naderhand meermalen beschouwen, ten valt niet af, maar 't zelve *verstandig genoeg* openbaart en vertegenwoordigt zig weder aan den geest, en zoo is 't met *deugt* en ⁺ alle *zaligmakende waarheid* op een byzondere wijze gelegen; zy baren een *onuitsprekelijke vrede* en *vreugde des gemoets*: maar de *vreugde des waerelts* slijt, eens en andermalen genoten, allengskens af, zy mindert van tijd tot tijd; daarom moet 'er wederom wat anders bedagt worden, en zoo werd het 't and're ook al tot *droefheid*, en veeltijts tot *wanhoope*.

⁺Maar niet de vreugde der waerelt.

Maar wederom tot de *blijdschap der vrome*, ⁺ hoe kan hy een goede *God* anders aanschouwen, als een *fonteine van alle licht en gaven*, hoe kan hy anders zig in de *nature* vermaken, als in een *toneel van Gods* eeuwige en onverbreekelijke *ordre*, en een *toneel* mede *van allerlei leeringen* voor alle voorvallen, in de oneindige veranderingen met vermaak de zelve *ordre* beziende; hoe kan hy de *genade* anders gevoelen, als in een *liefelijke neiginge van zijnen wille*, en *schikkinge van zijne geestelijke verbeeldinge tot gehoorzaamheid*, en een *gestadig gevoelen van de Goddelijke liefde*, in de Soone Gods geopenbaart, en *in zijn herte uitgestort*: Als hy zijne gaven en volmaaktheden beschout, en als zoodanig erkent; het sluit in een *eeuwige blijdschap* in God, en een yverig voornemen tot zijne heerlijkheid.

⁺Gewrochten van de blijdschap in God.

+ En die *God* bemint, hoe kan hy zig anders als in de *mensch* verheugen, die *zijn beeld* draagt, en aldus zijne naasten met *liefde* aanschouwen: want de *liefde is blijdschap in 't denkbeeld van zijne naasten*; en te meer, als ze overvloejen van gaven; en gelijk als yeder graag zijne blijdschap vertegenwoordigt, zoo wil hy zig *nader met haar vereenigen*; om zig die *gaven* mede deelagtig te maken, en zoo veel 't wezen kan zelve met zijne vianden; om haar als door *vuirige kolen*, beschaamt makende, te dwingen tot zekere *wederliefde* Rom. 12:20. en 't quaad door 't goede overwinnen.

+En 't nut omtrent onze naasten.

+ Dus *vloeit het uit de blijdschap zijn naasten met zig te vereenigen, vrede na te jagen, vriendschappen te queeken, twist en tweedragt ter neder te leggen*, en alle bedenkelijk nut aan 't menschelijk geslacht toe te brengen.

+In 't gemeen.

Waar uit dan openbaar is, wat *algemeene vrugten de bestendige blijdschap* uit levert; alzoo zig de *liefde* tot de naasten over al in mengelt, als de *vervulling van de Wet*. Rom. 13:10.

+ Of, om nog wat nader te komen, daar zijn geene *deugden*, ooit bespeurt in Gods volk, die niet en zijn *zeekere soorte van liefde*, die haare verscheide *betrekkingen, voorvallen en uitwerkingen* heeft: want tot de gezondheid van mijn lichaam betrokken, 't geen wederom verscheidentlijk geschieden kan, zoo is 't *matigheid, vrolijkheid*, enz. tot de geest overgebracht, *nederigheid, lijdzaamheid, gerustheid, vrede* enz. Tot God, is 't *Godzaligheid, eerbiedigheid* omtrent hem, en *hope en vertrouwen op hem*, en de *dankbaarheid* is een *blijdschap in de gaven Gods*, en daarom in *God*, op alle manieren uitgedrukt: tot onze naasten betrokken, verschillen

+Omtrent alle deugden.

de *soorten van liefde*, na de *sexe, ampten, staaten, jaaren*, en dus zijn de geboden van de *tweede Tafel* een uitdrukkinge van *liefde* tot de agtinge van *Ouderen*, en alle die boven my zijn, een liefde voor haar *leven en gezondheid*, voor haar *eerbaarheid*, en *band des houwelyks*, voor haar *goed*, en voor haare *naam en agtinge*. De liefde dan nergens uitgeslooten, mengelt zig over al in, en is de sause, die alles goed maakt.

De geest des menschen dan, gelijk 'er *geen leugen uit de Waarheid is* 1 Joh. 2:21. word al volmaakter in de waarheid en liefde, zig gestadig gelijk; als een *teerlink*, die hoe ze valt, op een van haare ses zijden, of vierkanten valt, en vast is; gelijk als de *Oude* hebben aangemerckt: hy werd t'elkens met nieuwe lust aangedaan; om in de *liefde* al gelukkiger te worden; hy is *lankmoedig, goedertieren, gunstig, geschikt, weldoende, alles hopende, bedekkende, geloovende, verdragende* 1 Cor. 12:4—7. en in eeuwigheid *vergaat die liefde niet* vs 8. en zoo een mensch is vol van de *hemelsche Wijsheid*, die *zuiver, vreedzaam, bescheiden, gezeggelyk, barmhartig, en onpartijdig* is. Jac. 3:17.

Dus is hy niemand tot een last: maar strekt allen tot genoeg; en zoo is een *blijd mensch* bequaam voor *allerlei gezelschappen* en zamenkomsten; ⁺ om die met verstandige, beproefde, en vrolijke zamenlevinge te onderhouden, en te stigten: ^{+En voor alle gezelschappen.} en om dat hy zig zelven bezit, en bezadigt bestieren kan, zoo kan hy hooren, en zien, opmerken, en spreken, en onbeteutert handelen ten goede, alles met een *vrolijk en rustig gelaat*, dat zig altijd gelijkformig openbaart; en zoo *leeft* hy *zalig*, en dus *sterft* hy met een geruste gewisse, en geduirige maaltijd, of als de dood aan-

stonts ondergaande met *evenmatige denkbeelden*, die altijd genoeg insluiten; of hy valt buiten zig en zijn verstand met de zelve gerustheid in God, wiens wille de zijne is, met verzeekeringe, dat hem alle voorvallen zullen *ten goede medewerken*. Rom. 8:28.

+ En alzoo is een mensch, dus verre gevordert, altijd *wel*, en daar is voor hem niets *quaats*; zoo dat in genaamde *tegenspoet* hy *lijdzzaam* en *gerust* is, in *voorspoet*, ^{+En voorvallen,} *dankbaar* en vreugdig; en de tegenspoet, om dat ze hem meer met God vereenigt, is hem voorspoedig en heilzaam: maar 't werd tijd, datwe eens eenige voorname *bedieningen*, en *zamenkomsten* doorlopen; om de *vrugten der bestendige blijdschap* nader te betoonen.

+ Hoe heerlijk zijn te bespeuren in de *Politie*, en regeeringe der *Borgerstaat*, de vrugten van verstand en genoeg; zulx heeft de ervarenheid van alle tijden de menschen geleert; gelijk de gewijde en ongewijde geschiedenissen ons overvloedig bevestigen, hoedanige dingen de leerlingen in de Scholen bekend zijn, en door de geduurige ervarentheid aan allen openbaar. ^{+In 't byzonder in de Politie.}

Een *Staatkundig* Regent, die de zijne en haare zaken behoorlijk bestieren zal, moet een *gezette blijdschap*, en alzo vaste gedagten voeden; om nergens aan slaafagtig, maar vry, als *Gods dienaar*, trouwe te houden, en met een edelmoedig gemoet handelen, hy moet 't oogmerk van de *Wetten* en haare *wezenheid* stantvastig behouden, dog met voorzigtigheid; voorts wat gevende en nemende, na perzoonen, tijden en voorvallen; en de *welstand van 't gemeen* moet hem altijd de *hoogste Wet wezen*; waar van hy bequaamst in zoo menigvuldige voorvallen kan

oordeelen, als hy onbelemmert, met een genoeg en blijmoedig herte, en aldus met een vry oordeel, alles kan wikken en overwegen: hy moet verstandelijk de swakheid der *onderdaanen* vieren; zoo veel 't wezen kan, de menschen door *gewillige gehoorzaamheid* gelukkig maaken, en zig geduig gelijkende, de *bescherminge der goede*, met *streng*e doorzoekinge en *straffe* van overgegevene menschen, die hy ten schrik zijn moet, voort zetten, en altijd maken, dat de *voornaamste*, en 't *gemeen*, tot haar nut, geregeert, hem wel willen en met genegtheid beschermen.

Als hem iets onverwagts voorkomt, gelijk byzonder in die waereltze veranderingen gebeuren kan, moet hy zonder *vreeze* zijn, lijdzaam in 't dragen van swaare dingen, onbelemmert in 't oordeelen voor de vuist, en voorzigtig en te gelijk spoedig en neerstig in 't uitvoeren. Als hem de *wisselvalligheid* schijnt te dreigen, hy heeft een gerust gemoet, en is in staat, om 't quaad af te keeren, op een wettige en natuurlijke wijze, en daar 't van nooden is.

Hy gaat regt door zonder *aanzien des persoons*: want hy begeert geen *gaven*, nog word met geen drift aan gedaan: om dat hy zig *verblijft in de waarheid*, en *niet in de ongerechtigheid*; en aldus handelende is hy *zig tot een vermaak*, 't *gemeen ten stutte*, den *goeden een gejuig*, en hy gaat al tot *meerder blijdschap* en *volmaaktheid* over; om al met 'er tijd meer kragt, en adresse te gebruiken, om zoo swaare en menigvuldige lasten op zijne schouderen te dragen, en stantvastig en gelukkig over te brengen.

Wat den *Heiligen Dienst* betreft, die *God* als altijd ⁺ gelukzalig werd opgedragen, zy heeft niet als de *edelste vrugen van een stantvastige blijdschap* te

⁺*In de Kerke.*

erlangen; de *Predikanten* en *Bedienaren* van het Evangelium, of die over *grootte blijdschap* Luc. kap. 2:10. die ze den haaren moeten inscherpen, hebben grooten ingank, wanneer ze zelve *vrolijk, blijde, en vergenoegt* leven, en met haar gelaat de gerustheid in God betoonen, en de opregte genegentheid voor de welstand, liefde en blijdschap der gener, die haare *kroone en blijdschap in den Heere* wezen moeten, en zig moeten ten *allen tijden verheugen* 1 Thess. 5:16. en wateren met vreugde *scheppen uit de fonteyne des Heils* Esa. 12:3. daarom is t' eenemaal noodzakelijk, dat de Dienaren des Woords haar gelaat en aangezicht als *met Oly gesalft*, vertoonen, verre van de *stuirsheid* der *Phariseeuwen*, Matth. 6:16—18. en datze zig met *woorden, daden, en ommegank* betoonen te zijn Voorgangeren van die deftige blijdschap, die in de Kerke baart zoo veele en heerlijke vrugten van lust, yver, onderwijzinge, arbeid om te vorderen in kennisse en heiligmakinge, en vrywillige aanlegginge van de gaven der geloovige, en voortzettinge van alles, dat *waaragtig* en *eerlijk* is, van al wat *regveerdig* en *rein* is, van *al, dat wel luit, en deugt* en *lof* kan uitdrukken. Phil. 4: vs 8. ten einde Christus erfdeel werde opgeregt, en aangemoedigt; om met vreugde God te dienen, en als een *vrywillig volk* Psal. 110. te gehoorzamen haaren Konink.

⁺ Indien men op de *Koopmanschap* agt geeft, daar ons Vaderland in groeit; hoe kan een *Koopman* bestaan zonder gerustheid in 't midden van alle die geduirige ^{+In de Koophandel.} en moejelijke bezigheid, en ommegang met alle slag van menschen; in *boekhouden, inkoopen, uitleveren, handel* en *wissel* regt te verstaan, met voorzigtigheid, en

trouwe, en zekere Koopmans edelmoedigheid en opregtigheid te wandelen? hoe zal hy zig troosten en kommer ter zijden stellen, zonder Gods voorzienigheid te schatten, en voor onkreukbaar met *genoegen* te waarden, alles dat hem God toezend; en 't is onmogelijk, dat hy *swaare slagen* drage, en alles door zijn hoofd late gaan; indien hy met *droevige gedagten* te worstelen heeft.

Ook zijn de vrugten van de waare blijdschap⁺ en gerustheid groot en onwaardeerlijk in de *Krijg*, en by *Veld-oversten*, *Officieren* en *Soldaten* kragtig te speuren; daar ^{+In de Krijg.} Helden-moet te pas komt, met beproefde kennis en gerustheid van oordeel, door veel voorvallen verkregen; en vernuft, en list, en een onbelemmert voornemen in ongelegenheid opgenomen, en uitgewrogt met stantvastige volhardinge, die 't werk ten besten moeten stieren en goed maaken. Hier kan geen *vreeze* en *droefheid* nut doen; een *vreesagtige* kan zig niet redden, hy raakt, eer hy 't zelve weet, tot een proije van zijne vianden: dog die met een onverschrokken couragie voortgaat, doet wat groots, en verrigt zaaken, die hy zelve niet hadde gedagt te kunnen uitvoeren.

De *vreeze des Doots* te bannen, is de vrugt der *waare Blijdschap*, de gerustheid en 't verstandelijk oordeel, sluiten de zelve uit, en maken, dat men bezadigt, zonder op de dood met moejelijkheid te denken, zijn viand verrast, verlegen maakt, en haar een goede kans af ziet: de *blijdschap* dan is *den krijgeren voor al van nooden*.

Leonidas van Sparta, als *Valerius Maximus* verhaalt, was gewoon te zeggen, dat zijne medestrijderen zoodanig *middag-maal hielden, als of ze by de onder-aardse zouden avond-malen*:

zoo onverschillig was haar de dood en 't leven, als beide in der *Goden* hand. Wat heeft *Horatius Cocles*, *Manlius Torquatus*, *Mutius Scevola*, en veele and're Helden onder *Grieken* en *Romeinen* zulke daden doen uitwerken, als een *stantvastige blijdschap*, en zekere gerustheid in haar eerlijk voornemen en haar trouwe ten dienste van 't Vaderland, zoo hoog gewaardeert? en voornamentlijk heeft de *blijdschap in God* en gerustheid in zijne gemeenschap voortgebracht wonderlijke *vrugten* in die *Goddelijke Helden*, die Paulus, Hebr. 11. optelt; als *door 't geloove* en vertrouwen op de Goddelijke voorzienigheid, in zijne *liefde*, en *genade* gewrogt, daar van getuigt hy volgens de Schriften, dat ze *Koninkrijken hebben overwonnen, de muilen der Leeuwen toegestopt, de kragt des vuirs uitgeblust*; dat ze *uit swakheid kragt hebben gekregen, in den krijg sterk zijn geworden, en Heirlegers der vreemden hebben op de vlugt gebragt.* vs. 33/34.

Alles om te bewijzen, dat de *vaste blijdschap* en 't vertrouwen zeer noodzakelijk zijn in den *oorlog*.

+ Bezieet ook eens de *Schoolen van Taalen, Konsten, en Wetenschappen*, en *nutte oeffeningen van 't lichchaam* ten dienste van 't gemeen: zy kunnen zonder *lust* en ^{+In de Schoolen,} *genoegen*, en een eerlijke gerustheid, en verposingen van vreugde geensins bestaan; of gaat het met *strafheid* en *droefheid* toe, de geest, en 't verstand werden verdooft en uitgeblust; maar andersins lustig gemaakt, en met moet begonnen, en met een hoope van welstand onderhouden, is't den leerlingen maar *half werk*, en zy raaken als ongevoelig en met vermaak tot haar oogmerk.

+ Als men *zamen praat*, en elkanderen de geest tot *nutte tijtkortinge* onderhout en scherpt, ^{+Zamenkomsten,}

de *blijdschap* en 't genoeg maken alles goed en stigtelijk.

In de *Huisgezinnen* doen de *Hoofden* door ⁺ *blijdschap* haare zaaken ordentelijk, vaardig, en voordeelig, de *Kinderen*, raken na 't voorbeeld der *Ouderen*, al *spelende* ^{+Huisgezinnen, en} tot kennis en oefeninge van deugd en waarheid. De *bediende* doen de moejelijkste werken getrouw, en voeren alles uit met een hertelijk genoeg, en vrolijkheid, lustig en vaardig en verstandig in alle haare ondernemingen: en in *spel* en *jok* en vermaakelijke oefeningen tot de gezondheid; zoo spreekt de zake van selfs, dat de *blijdschap* 't heele werk uitmaakt. Dog wy hebben ons wijtlustig genoeg uitgebreit: alleenlijk zou het onredelijk zijn, dat we de *kragt der blijdschap* omtrent de *Medicijne* ⁺ 't eenemaal zouden vergeten; gelijk dan de ervarenheid leert, dat de *blijde* als van selfs gezond blijven en worden, en dat de *droevige* gestadig blijven quijnen, en ^{+In de Medicijne.} onder alle Geneesmiddelen, verloren gaan. Immers zegt met regt Salomon, Prov. 17:22. *dat een vrolijk of blijd' herte de Medicijne goed maakt:* want zoo een herte gebruikt de *Medicijne* met een goede gedagte, en hoope, en rust zonder zorge in God, zonder beknellinge, en zamentrekkinge van 't herte en and're musculen, en verstoppinge van geesten, waar door de werkzaamheid ophout, die anders het quaad moet na buiten uitdrijven. Een *blijde* en geruste raakt zijne qualen quijt eer hy 't weet, en hy heeft weinig geneesmiddelen van nooden. Werd een *droevige* en *vreesagtige* ziek, en werd hy te zeer bekommert voor zijn leven, aanstonts moet 'er den *Doctor* wezen, die om winst (want de edelmoedige en verstandige maken 't minste getal uit) een dwaas en half *inbeel-*

dige zieke in zijne dwaasheid voet, en onder kostelijke, en onnodige geneesmiddelen in de beurs tast, en hem 't leven elendig maakt; zoo dat zijn gebeente verdroogt, zijne zorge hem verteert, meer als of hy at en dronk met gerustheid van gemoet, als een gezonde gewoon is.

+ Dewijle dan de *blijdschap* zulke *heilzame vrugten* uitlevert, en zoo hoog daarom van alle menschen behoorde geschat te worden; zoo is 't yeder zijn pligt daar na ^{+Besluit.} te tragten, dat hy ze zoo oeffene in dien staat, waar in hy gestelt is, dat hy ze met kragt in zig zelven bevestige, en in alle voorvallen zig daar van tot zijn *eigen volmaakinge* en *dienst van 't gemeen* bedienen mag; 't welk nog met meer kragt zal kunnen werden in 't werk gestelt; wanneer hy ernstig overweegt de *tegengestelde gewrochten* van de *droefheid* en *naargeestigheid*; waar van ons (schoon uit het gezegde ten deelen openbaar) nu nog wat breeder en nadrukkelijker te handelen staat; 't geen we nu in 't *volgende Hoofddeel* gaan aanvangen.

+ En alhoewel 't bekend is, dat de *droefheid* uit dezelve eeuwige ordre, als de *blijdschap* vloeit, en daarom een mensch, daar omtrent lijdig, ter *medogentheid*, dan *bespottinge* verdient; zoo leert nogtans de ervarenheid, dat de menschen, ^{+Overgank tot het volgende Hoofddeel en regtveerdiging desselfs.} gelijk ze graag door *lof* geleit worden, zoo ook door aanmerkinge van 't geen *veragtelijk* en *belachchelijk* geschat word, van dwaasheid leeren afstand doen; gelijk daarom *Elias* de *Baals priesteren bespot* heeft 1 Reg. 18. want als ze vergeefs den *Baal* van 's morgens tot 's middags hadden aangeropen; zoo staat 'er vs. 27. *Ende het geschiede op den middag, dat Elias met haar spottede, ende zeide; roept met luider stem-*

me; want hy een God is; om dat hy in gepeins is; ofte, om dat hy wat te doen heeft; ofte om dat hy een reize heeft: misschien slaapt hy, en zal wakker worden: Ook werd God gezegt den Zondaar *te bespotten*, Psal. 2:4. Prov. 1: vs 26. en in meer and're plaatzen. Dit 's na den mensch geschikt, die in waare spotterny verwert werd, als hy waardig is; of beschaamt gemaakt; en and're werden te kragtiger in 't goede bevestigd door lof en toejuichinge.

Door *dronken gemaakte slaven*, en haare bespottelijke manieren hebben de *Oude* de kinderen van dronkenschap afkeerig gemaakt; en daar is niet gemeender, als dat in geschikte en gereguleerde *toneelspelen* de ondeugden hatelijk en verfoejelijk worden ten spotte gestelt; om de menschen daar van zeeker afkeer te geven, en ze de tegengestelde deugt te doen gehoorzamen.

En alhoewel, dat dit niet en is met 't *zuiver verstand* over een komende; maar naar de menschelijke swakheden geschikt is: dient het nogtans tot *beschaamtmaakinge* van die menschen, die de *zamenlevinge* zeer schadelijk bevonden worden, en 't werd meermalen bespeurt van een zeer goed gebruik en nuttigheid.

En wy zullen 't zoo doen, dat hetzelfde en *verstanelijk* en *na de menschelijke hartstogten geschikt* zal wezen, die d' eene hartstogt, die quaad is, door een tegengestelde verdrijven; en zoo zullen we, gelijk dat ook ons oogmerk is, dit *voor 't gemeen* schrijven, moeten geoordeelt worden niet qualijk te hebben gedaan; dat wy ons van *allerlei middelen* dienen; om de *loffelijke blijdschap* allen smakelijk te maken, en de menschen van *naargeestigheid* af te houden. Wy zullen derhalven maar gerust voortgaan.

IV. Hoofddeel.

Van de tegengestelde quade vrugten in een droevig en naargeestig mensche; zoo die zig gants overgeeft; als die met swakheid van talmerijen worstelt.

't ZAl niet ondienstig wezen klaarder ontdekking van den *inhout* dezes Hoofddeels, iets voor af te zeggen.

+ Om volstrekt te spreken, zoo kan 'er geen mensch op aarden wezen zonder *hartstogt*; nooit zijnde *evenmatig* tot alles, dat hem in de natuur voor komt, geschikt: en zoo kan 'er dan mede + niemand wezen zonder *droefheid*; en nooit zoo zijn, dat hy niet eens tot wat *minder volmaaktheid* kan *overgaan*. Men is *bedroeft*, als men zijne onvolmaaktheden en swakheden ziet, en men *verheugt* zig in zijne volmaaktheid.

+Niemand zonder hartstogt,

+En buiten alle droefheid,

De *droefheid* is min of meer, na dat yemand min of meer te gelijke van zijne swakheid, en onvolmaaktheid *beschout*, en na dat hy zig daar tegen min of meer heeft *gewapent*, de aanstaande *droefheid* voorziende; om ze te kunnen bestrijden.

Niemand kan loochchenen, dat het goed en noodig is zijne *onvolmaaktheden te zien* en te *kennen*; om dat men ze anders niet en kan *verbeteren*.

De mensch ziende eerst zijn onvolmaaktheid, + word *droevig*, en is quaad by zig zelve, dat hy ziet, dat hy *onvolmaakt* is: maar zal hy God ten schulde doen zijn, dat hy geen *volmaakter*

+Die egter quaad is;

nature ontvangen heeft, en dat hy zijne *swakheden* heeft? God brengt de dingen oneindig in verschil van volmaaktheden tevoorschijn; en niemand kan *Gods werk* veragten en zijne *regeringe*. Daar blijft immers voor de mensch niets overig te doen, als dat hy God danke met *blijdschap*, dat hy hem laat gelegenheid voorkomen; om zig beter te *kennen*, en dat hy hem een resolutie en wille mede deelt; om zig te *beteren*; ten einde hy na de kennisse van zijn onvolmaaktheid wijzer worde, en met een *vaste blijdschap* mag leeren zijne dagen doorbrengen.

Maar zoo edelmoedig te denken, en zijn fouten ⁺ zonder chagrin maar te verbeteren, zonder tegen God eenigsins te murmureren, is aan zeer weinige menschen mede gedeelt; en 't is zelve bezwaarlijk de menschen anders als ze gewoon zijn te leeren: de meeste willen niet als door *omwegen* geleit zijn, en zy kunnen van *talmen* qualijk werden afgebragt, van wegen de grootheid der *onkunde*, en zoo moet men de menigte met lijdzaamheid dragen. ^{+Hoewel zy weinig gemijd word.}

Alzoo dan de meeste zoo onvolmaakt moeten ⁺ werden versleten, zoo moet men gedult met haar en inde Goddelijke voorzienigheid daar omtrent hebben, en de *droefheid* in haar dragen en ten besten schikken, zoo veel 't bequaamste geschieden kan; te meer als die *droefheid*; hoewel met veele *onvolmaaktheid* verzelt, gepaart gaat met zekere goede meininge en een opregt gemoet, dat God, als *vertoorn*t over de zonde aanschouwende, wil *verzoenen*, zijne genade en gunste met opregtigheid zoeken, en de *liefde* in zijn Zoone *smaken*. ^{+Hoe men met gedult dat moet dragen.}

En aldus is 't zeer wel in te schikken, dat de ⁺ Heilige Mannen *droevig* zijn geweest, en met ^{+Zelfs in Heiligen.}

smerte aangedaan, als de Voorbeelden voor en onder de Wet leeren, en men zien kan Matth. 17: vs 23. 18:31. 19:22. Joh. 16:20. Rom. 9:2. en zoo is de tegenwoordige *kastijdinge*, die ons de swakheden indagtig maakt, en ontdekt, eer een *oorzake van droefheid*, als van *vreugde* Hebr. 12:11.

⁺ De *droefheid* is egter en blijft altijd een *onvolmaaktheid*, die nooit geleert, of aangeprezen moet worden: want dan is men oorzaake van de *droefheid* in onze noosten, en roemt dat gene, dot niet en deugt. Die de *droefheid* oon predikt, zondigt tegen de *liefde*, die nooit toe en loat zijn evenmensch te *bedroeven*, Rom. 14:15. Paulus spreekt, van wegen der Heiligen swakheid, van *droevig te zijn: maar egter altijd blijde*, te weten in 't smaken van Gods goedheid, ols een *soet deeg* onder de *bittere sause van 't Paaschlam* 2 Cor. 6:10. Men moet de *Geest niet bedroeven*, Ephes. 4:30. en wat is dat anders, ols zig oan te konten tegen de *blijdschap*, die de Geest werkt; waar van zig yeder een byzonder wogten moet.

⁺Maar de droefheid misprijsende:

Wy verstaan don hier in dit Hooftdeel door *droefheid*, die we met kragt willen tegen goan, byzonderlijk een gestodige, *toegevinge* daar in, en een nolatigheid; om *blijde en lustig* te willen ⁺ worden: wy verstoon zulke menschen, welker gestel der notuire zoodanig is, dat ze om 't minste tegen haar zin, *gram*, en ook *droevig* worden, als ze hoor zin niet kunnen hebben, en die tegen God voortgoan te *murmureren*, ols met wegwerpinge van haar zelven, die zig in *naargeestigheid* en *quijninge* toegeven, en aan haar zelven nog and'er goed doende, in haare dwoasheid volharden, en verlooren gaan.

⁺Wat droevige hier byzonder worden tegengesproken.

Van zulken slag von menschen regt draats tegen de *blijde* gestelt, moeten we schrijven, en de zelve met haare *jammerlijke vrugten* op 't kragtigste afmoolen; op dat de *waare blijdschap* te helderder schijnen mag.

En daarom zullen we een *droefvaart*, afschilderen en naakt ten toone stellen: een *streng* Cato op hekelen en *droefheid* gezet, en een *viezaart* en *quezel* op 't toneel tevoorschijn brengen, die een ander met haor moor ongelukkig willen maken, en don zullen we mede van de *vreeze* en *bygeloovigheid* met een woord spreken; 't geen we olles ook ter verfoeijsge op 't schilderogtigste zullen trogten uit te voeren; ten einde yeder een, door geen zuiver verstand geleit, een walge te krijgen van zulken slag van *droevige pedanten*, en muggesifters, en naorgeestige schimmen van 't menschelijk geslagte.

Een *suffende droever* don vol chagrin en ⁺ naargeestigheid vind niets, daar hy genoeg in schept by na; als daer in, dat hy zig baad in die verfoeijelijke hartstogt, en zijn leven met 'er tijd wars en moede word. Hoe kan zoo een mensch aan zijne naasten goed doen, die hy moet beminnen, ols hem zelve, die hy smerte aandoet en verderft.

⁺Als een *suffende* en *viezen droevert*,

Zoo een *straf* en *droevig* mensch is ten meerendeele ⁺ leuy, hy loot olles verlooren gaan: niemand krijgt hem aan den arbeid; en hy wil zijn geesten niet bewegen en aon 't werken; om niet openbaar te worden aon zig zelve: maar om in de inbeeldinge van zijn *swakheid* en *krankzinnigheid* gekoestert te worden; ondertusschen van werk en menschen schuw, zoo verteert hy zijne zappen en geesten, en verdroogt zijn bloed door nietige gedogten en *sufferijen*, in *vreeze*, kom-

⁺Die *afgemaalt* werd met de *quade gevolgen*.

mer, afgunste, en *nijt*, die zijne *beenderen* verteert, Prov. 14:30. Nooit kan 't hem den Hemel van passe maken; en wat ook menschen aan hem ten goede willen te kosten leggen, 't is alles vergeeffsen arbeid, en den Moor gewassen: maar 't zal goed zijn, ook eens de *belachchelijkheid* van zommige van die slag van menschen open te leggen.

Daar zit zomtijts een *naargeestigen mijmeraar* als in malkanderen gevouwen, en beenen, en pezen kunnen hem naaulijx ondersteunen; en ook maakt hy veeltijts de *belachchelijkste*, en ook de *droevigste figuren* van de waerelt, de Noordse vlagen, en Maartste buijen zitten hem in de trony, en hy ziet, als een grimmert en een bullebak: 't hoofd hangt als een bieze, en hy bukt of hy meulen steenen droeg; dan werd het hoofd van de hand des sittende ondersteunt: de handen zijn als met garen aan de armen genaait, of slingeren 'er by neder: hy rimpelt het voorhoofd en trekt een vieze neuze; of hy alles hekelde en veragte. Raakt hy verder als *wanhoopig*, de trony en gezigte werden strakker, daar na als agteloos, en hy betoont de minste zorge niet tot zijns zelfs bewaaringe en behoudenis, niet eens agtende wat hem voordeel of schadelijk en verderfelijk wezen kan; als yemand, die zig verlooren geeft.

't Gebeurt ook, nog dus verre niet vervallen, dat hy over einde zijnde, naaulijx voort en wil; staat hy stil, dan dwaalt hy, hy zugt en steent, en gaat gebukt naar de aarde, of hy van een swaare stormhoet gedrukt wierde; dan werd hy eens schielijk van zijn voortgank als afgetrokken, maakt wonderlijke vertooningen, die de veranderlijkheid der gedagten, en hartstogten

uitdrukken, of hy hout schielijk stille, en staat als een rotse en tuinstake, zonder bewegen in een wonderlijke verbaastheid, of zoo diep in gepeinsen, dat hy zig zelven vergeet.

Een *suffende grijnert* heeft een ziekte, die hy zig als aan doet, en daar voor geen geneesmiddelen gewassen zijn: als het quaad in 't bloed sit, en gants ingewortelt is; zoo wil hy niet genezen zijn: hy knerst op zijne tanden, trekt een vieze mond, rimpelt zijn aangezigt, laat de lippen hangen, of bijt op de zelve; en ziet de menschen met vervaarlijke oogen aan, alles na de gesteltheid van lichchaam en geest, en de hartstogten, daar hy mede worstelt; of liever zig van laat overwinnen.

Meest schuwt hy gezelschappen, en alle vermaak is hem tot een doodelijke last, hy eet zijn eigen vleesch en harte, dat hy t' zamentrekt, verstoppt en quijnen laat door een schadelijke verdrooginge van 's levens vogt en geesten. Hy wast aan in strengheid, en strafheid tegen 't menschdom, en is als een andere *Thomam den Athenienser*, die, tot verwondering zig by menschen begevende, zeide alleen tot haar te komen, om te zeggen, dat hy een boom wilde uithouwen, of 'er nog yemand was, die 'er zig eerst aan verhangen wilde, gelijk hy zelve buiten alle troost wel eens mede rampzalig aan zijn einde raakt: maar al genoeg van dat ongenoegelijke.

Wat dunkt u, waarde Lezer, heeft zoo een elendig mensche niet een *helle op aarden*, is hy niet in een *wanhopigen staat*, en in de uiterste elende, die God dus tegen gaat, en godloos verlaat, zijn vaderlijke trouwe en voorzienigheid ongehoorzaam is, en door alle zijne handelingen verloochtent? De *Godsdienst* is hier ge-

bannen, de *reden* verhuist, 't *vertrouwen op God* is vertrokken, en daar en is niets overgebleven van de *Christelijke onderwerpinge*. Alle beleeftheid is lange verdweenen, de lust tot zijn ampt en pligt gedempt; en hy verdwijnt als sneeuw voor de hitte van de zonne, en verteert, mag men zeggen, in Gods hittigen toorn.

Maar laten we wat byzonderder van eenige *soorten van Menschen* handelen, die alles in 't gemeen door *naargeestigheid* verderven.

+ Een *Regent*, word door ervarentheid geleert, aangaande de menschelijke gebreken, en onmagt: maar is hy *droevig* en *naargeestig*; zoo heeft hy zijne gedagten vol ^{+Als mede zulk een Regent,} van *strengheid, strafheid, chagrin*, en is ligt geraakt en verbolgen, en ziet alles door den bril van zijne *armhertigheid*, en nogtans willende geagt zijn; zoekt hy 't op alle onguire manieren, die hem hatelijk en veragtelijk maken: hy *tergt* de menschen, geen *gedult* nemende, om haare swakheden te overzien, denkende, dat hy ook niet vry van de zijne en is, en hy hekelt alles strengelijk, en onbarmhartig, *graauwt* en *verbijt* zijne goede Onderdanen; daer hy moest zig aanstellen, als *Gods dienaressen*; verzaakt hy *liefde, vrede, gerechtigheid, goedertierenheid, zagzinnige wijsheid, waare voorzigtigheid* en *lankmoedigheid*, en diergelijke deugden, waar onder zig God, die hy hier in 't gerigte moet vertoonen, en navolgen, als een *volmaakt voorbeeld van alle menschen*, en byzonder van die *regeren*, heeft voorgedragen; zoo dat hy niet minder vertoont als 't geen met zijn *ampt* over een stemt; en tot nut, blijdschap, en besproeijing, en bescherming van de zijne behoort, die hy naar zijn voorbeeld, haar moet doen genieten; in plaats van geduirig *blixem*, en *hagel*,

en *donder* te vertoonen aan zijne *trouwe Onderdanen*; gelijk hij daar en tegen, dog met *reden* en *behoudinge van genegenheid*, de *quaden* tot een *schrik* mag zijn; zoo lang ze met geen regt en willig gemoet gehoorzamen; of ten minsten in 't uitwendige niet anders bekend maken, dan quaadwilligheid.

Zoo yemand, die naargeestig is, in de *Kerkelijke zaken*, en bedieninge des Heiligen Dienst is ⁺ ingewikkelt, en met namen indien hy een *Predikant* wezen zal; wat komen 'er al quade vrugten van; indien hy de *zagtzinnigheid*, en *wijze blijdschap* ontbeert; ^{+Predikant,} gelijk de ervarenheid zulx overvloedig leert, in 't Pausdom en elders, ook wel onder ons: want wy moeten zoo dwaas niet zijn, dat we blindelijk zouden oordeelen, alles goet en liefelijk te zijn; hoe *stuirs*, *droeftroostig*, en *onbescheiden* dat het ook zoude tevoorschijn komen, als 't maar van een *Predikant* komt, en ten is niet ongeoorlooft nog 't kan van niemand, ten zy met dien euvel besmet, qualik worden genomen, dat men in 't *gemeen* de *quade gewrogten* van *suffers*, en *hekelaars*, en strenge Bedienaaren van het Evangelium, melde: 't zy elders, 't zy onder ons.

Een *Geestelijke* dan, die *straf* is, en aan de ⁺ *wreede* kant, om 't volk eer door *dreigementen*, *vreeze*, en *droefheid*, dan door *kennisse*, en *overtuiging*, en een ^{+Breet verbeelt.} *voorbeeld van waare blijdschap*, te leiden, heeft gemeenelijk veele ondraagelijke gebreken, en hy laat veele *quade vrugten* naar; als ons nu kortelijk te toonen staat, en 't is zeer noodzakelijk; om dat het *rijke van schijnheiligheid*, en *naargeestigheid*, en *overheersching*e daar door kragtig werd bevestigd.

De beschrijvinge die wy daar van doen, zal

een gedeelte by dezen, en wederom by and're plaats grijpen, en 't geen we zeggen zullen, is door ondervindinge van een menigte van jaren beproeft, en geleert.

Zoodanige *straffe* dan zijn gemeenelijk *trots*, vol van *inbeeldinge*, en als ze van *Gods eere* roepen, meinen ze meest *haare eigene*; 't geen zomtjits geschied, dat ze 't zelve niet eens merken: zoo onkundig zijnze in haar zelve te kennen. Zy zijn *Nijdig* en vol *geveinstheid* na de beschrijvinge van de *Phariseeuwen* Matth. 23. Zy houden de menschen *onwetende*, of vervullen haare gedagten, met 't geen ze zelve niet regt verstaan; om ze wat groots en verborgens quansuis te willen leeraren, en zonderlinge gezanten Gods te wezen; terwijl ze 't volk als *slaafs* en buiten regte kennisse en waarheid, overheerschen, en bestieren naar haare zinnelijke grootsheid; zoo rijden ze, als *Bileam, op den esel*; en 't gemeene volk is somtijts doorziender, danzy meinen, en als 't te grof gaat, zoo *spreken ze* wel eens *met menschen stremme*, en bestraffen *de dwaasheid* van zulke *Propheten* 2 Pet. 2:16.

Haar *credijt* en *gezag* is haar *hoogste wet*, en al dat ze geleert hebben, en voortbrengen, agten ze als *Goddelijke orakulen*; zy waanen, als *Gods gezanten* boven *alles* te zijn, en magt te hebben; om *Regenten* te slingeren en te overheerschen: zy zugten en steenen quansuis over 't *schenden van Gods eere*, als haar de menschen niet naar haare zinnelijkheid en haare droomerijen blindelijk *eeren* en gehoorzamen, en door uitwendig gelaat, en devotie willen ze Heiliger, dan an'dre geschat worden, en zy gaan, zeggende, de boosheid der waerelt tegen. Zy agten zig 't *steunzel van Gods Kerke* te zijn, en zijn vol

linkernije, bedrog, kuiperijen, onverzadelijke gierigheid, die de menschelijke bescheidenheid, en onverschilligheid van arme en rijke dienst te doen, al lange verzaakt hebben.

Is 'er iemand, die zig tegen haar *aankant*, en 't *gezag* trotselijk aangematigt, niet en wil onderworpen zijn; men maakt hem de waerelt te naauw, men zoekt gemaakte beschuldigen tegen hem, men geeft hem een quade naam, en daar is geen ruste, voor dat hy in den ban is, en buiten staat, om haar gekreukte agtbaarheid meer te bestrijden; en kan 't zijn, men maakt de *politijke* uitvoerders van haare *kerkelijke heersch zugt*.

Hoe ligtelijk spreekt men van *diepe dingen*, en wederlegt, 't geen niet verstaan en word; men maakt de menschen dof van geest, benaauwt, en aan 't suffen, byzonder door de *gevallen der conscientie*; wat te precijs, en te angstvallig voorgedagen, en gestadig herhaalt: waar door 'er menige tot *mijmery* en *wanhope* zijn geraakt, en dit gaat ook by zommige zoo verre, datze de menschen hebben wijs gemaakt, dat men moeste gevoelen een *geestelijke wanhope*, eer men zig van zijn zaligheid kon verzekeren: wie heeft ooit ongerijmder en schadelijker tale gehoord?

Eerlijk te leven, en zijn *gewisse op te volgen*, en de *wetten van de Borgerstaat*; en zoo edelmoedig zig en zijn huisgezin te bewaaren en voor te staan; is by zulk slag van menschen, en haare aanhangeren maar *waereltze gezintheid*: zijn even mensch te *agten*, met alle *eere te ontmoeten*, en met *bescheidenheid* en *beleeftheid* zig na de *menschelijke vrede*, en tot *queeking* van *vriendschap* te schikken; gelijk dit een redelijk

Christen past; zulx is maar *politie* en *liefde van de waerelt*.

De *reden* te volgen, en dat *Godlijk ligt* dierbaar te agten, is *Godloosheid* en *Atheistery*. Onderwijlen agten ze niemand, dan de haare; die zy, hoe ze ook by na handelen, regt *begenadigt* noemen; schoon ze vol gierigheid, nijt, afgunst, geveinstheid, strafheid, en qualijk sprekinge zijn, en ze kijven, en rasen, en schelden, en onder schijn van gestadig in de Gods dienst te zijn en te leren; geen gerak aan de haaren doen, en haar huisgezin laten verloren gaan: niet denkende dat die *erger zijn, dan de ongeloovige*, 1 Tim. 5:8. maar de leuiheid en grootheid quellen haar, en zy zouden wel naar haare *talmerijen* de menschen willen ongelukkig maken, en tot een *blind Paart, dat in de rosmeulen loopen moet*.

Dat een *hekelaar* gestadig bestraft: waar toe is 't? om 't slegte volk te behagen, en voor een *Elias* door te gaan, gestadig wat anders, dan op een *mode*, dan op de *Groote* na de sin van 't gemeen; dan heeft hy 't op de *Ketters* geladen, die hy zomtjits niet verstaat, of daar zijn volk niet mede te worstelen heeft: dan bestraft hy zoo onguir, dat het *donder* en *blixem* is, 't geen 'er tevoorschijn komt, en menigmaal zoo onfatzoenelijk, dat slegte menschen wel kunnen hooren, dat hy niet veel gestudeert en heeft: dat 's egter by veelen de *regten yver*, en *geest der Propheten* en yveraars, en 't staat de menschen, die 't haar zelve minst toe passen, zoo aan, dat ze 't haar zelve ook eigen maken dat ze ook al leeren *kijven*, en ontijdig *razen* tegen Man, of Vrouw, tegen Kinderen, Bediende, en and're menschen meer, een voorwerp gestelt van haaren *onwetende yver*.

Is dat niet schoon 's *Heeren erfdeel* weiden, als men 't *overheerscht*, en *naargeestig maakt*, en zig zoo onbescheiden aanstelt, als men de *waare gezeggelijke* en *voorzigtige wijsheid* bant uit de zamenlevingen der menschen?

Zoo ziet men dat 't verderf van 't beste, het allerslimste is, en moet niemand denken, dat die eenigsins strekken moet tot veragtinge van den *Heiligen Dienst*, 't is tot zuivering, 't quaad is over al, en de *Leeraren* zijn al meede *aarde* en *swakke vaten*, en 't was wenschelijk, dat haare gebreken minder door staken; als ze zomtijts gezien worden; de goede zijn daarom te hooger te agten, en de gaven Gods in haar te roemen, en 't is noodig, dat de menschen zig aan *schijn* niet vergapen, nog door *gezag van onedele menschen* verleid worden, en vervoert; om meer de *schijn*, dan de *waarheid*, en *menschen* dan *God* in regte kennisse te gehoorzamen. Maar wy gaan tot een and're zoorte.

Een *suffend*'en *lafhertig Soldaat*, die men de ⁺schrik uit het aangezichte leest, belooft immers niets goets: maar voorspelt als zijn vlugt, of ondergank, en is ook wel een ⁺*Zoldaat*, *verderver van zijne medestrijderen*, met de Heldemoet, en couragie, en stantvastige en onvervaarde ondernemingen komt geen *naargeestigheid* over een: als de geest met *naare gedagten* is belemmert en met *vervaarnissen* aangedaan; men kan nog *commanderen* nog *gehoorzamen*, de *vreeze* stelt ons bloot, neemt een opmerkende geest wech: men bezit zig langer niet, en werd, eer men 't weet, overwonnen; hoe menigmaal is door *quaad commando*, uit *vreeze* ontstaan, een Veltslag verlooren, of een troep aan 't vlugten gebragt: *moed* en *onbeteutertheid*, en zig altijd te bezit-

ten, is hier half gewonnen: zelfs, als 't nood is, met een *verstandige vlugt* zig te redden, vereist de zelve *vergenoegde stantvastigheid* des herten.

Ook zijn de *werken van den Krijg* swaar, en den *arbeid* en 't verduiren van koude, hitte, dorst, en and're ongemakken vereischen een *vrolijken geest*; bequaam om veel uit te staan. Ook voert men gelukkig oorlogen door een *goede gedagte van overwinninge*: de verwagtinge en *hope van zegepraal* heeft menigmaalen de *zege* toegebracht, maar die *suft* en *vreest* beelt zig altijd 't ergste in, en daarom zijn 'er van tijd tot tijd *middelen* uitgevonden; om door *voorteekens*, of *beloften des Hemels* den Zoldaten tot den krijg aan te moedigen, en haar de *victorie* als toe te zeggen. Als de *Arke des Verbonts* in 't Leger was, 't gaf sterkte en *blijdschap*; daar *naargeestigheid is*, verhuist God, en men werd ten proije van zijne tegenpartijders.

En gelijk de menschen door *eere*, en *gelt* kragtig worden bestiert, zoo ziet men die oorlogen gelukkigst te zijn geweest; daar men *gelt*, en *loon van avancement*, en hooger bedieningen *regtveerdig* en *mildelijk heeft uitgedeelt*; daar 't niet en geschiet, *suft* een Zoldaat, hy doet zijn werk onvergenoegt, en 't is vol gevaar, 't geen met onwillige in den Krijg werd ondernomen.

⁺ Daar zijn geene *Konsten*, *Neringen*, en *Vergaderingen* in een *Staat*, die niet door *sufferijen* en *droefheid* ondermijnt, en bedorven worden. *Droevige pedanten* en ⁺*Meesteren*. *meesteren* maken ook *vreesagtige* en elendige Kinderen, en *versufte slavelingen*, doovende haar de lust en edelmoedigheid; en zoo nuttig als *goede meesteren* zijn, zoo schadelijk die onbesuisde en *straffe plakvoer-*

ders. Treurige Ouderen bederven alles in haar ⁺ huisgezin, dat door raad en een kloek en *verstandig genoeg* bestaat; zy jagen de goede weg, en doen haar zaad elendig ^{+Ouderen,} worden, verdooven haar verstand en geesten, en makenze zig zelven gelijk; en die zijn wederom and're lastig door naargeestigheid, vitsen en hekelen, en veroordeelen; zig stellende buiten een staat van een eerelijke bevordering; waar door dan zoo een *huisgezin quijnt*, en te gronde gaat: hoe schadelijk dit nu voor 't *gemeene beste* is, uit huisgezinnen bestaande, kan yeder verstandige oordeelen, en 't is niet noodig alles breeder uit te haalen.

Maar een woord van de *menschelijke gezelschappen* ⁺ van *vermaak*, wie zal, die redelijk is, en vry van gemoet, zoo een *suffert* dulden, die alle *vermaak* stoort, ^{+Bedillers in gezelschappen,} altijd gebreken melt; en die meest gezet is; om qualijk te spreken van *geoorloofde zoetigheden*, byzonder der jonkheid, als de zelve aan te queeken: hy is door alle stuirsheid en strafheid, en chagrijn gezigte, en *meesterlijke regeerzugt*, en bedillingen, als tot een afgrijzen, en werd geschuwt gelijk de peste. Elk zit bekrompen en ingetogen in zijne tegenwoordigheid, en niemand derft zijn geest uitlaaten.

Zoo een *hekelagtige Cato* schat alles, hoe ⁺ wettig, ligt voor *ongeoorlooft* en *quaad*; de *zoete en aardige vrolijkheid* is hem een *godlooze vreugde*; die 't *blijmoedig op* ^{+En die alles verkeert zien.} *Gods Voorzienigheid laat afloopen*, werd *zorgeloos* genaamt; die *resoluit* van den *aard der dingen* discoureert, word *libertijns* geheeten, en zoo beklad hy alle deugden, en hy rust niet voor hy een ander, als zig zelven ongelukkig heeft gemaakt, hy kan nog spel, nog jok verdragen, en ziet alles door den

bril van zijn vieze bedil-zugt; en zou wel de namen der dingen veranderen, en alle zoetigheid te niete maken.

+ En om iets van de *ziekten* en *ongemakken* dezes levens te zeggen, dat veel elenden onderworpen is, al doet men ze zig-zelven door *naargeestigheid* niet aan, daar zijn naaulijx *rampen in 't lichchaam*, die of door *suffery* en *droefheid* niet veroorzaakt of gevoet, en onderhouden werden: want de *nare droefstroostigheid* sluit het herte toe, en trekt de spieren te zamen; neemt weg het doorstralen van de geesten, en veroorzaakt veelerlei verstoppinge in de deelen van 't lichchaam, en wel die, de welke *geesten*, en *bloed*, en *vogten* kleinzen, en behoorlijk bereiden; daar ontstaat een onnatuurelijke hitte; de *lust tot eten* werd verdooft, en een *suffend mensch* wil op de been niet wezen, en verlaat die bezigheden en werkingen, die 't lichchaam gezont bewaaren en versterken: de *slaap* vergaat, de *buik* krimpt en terkt zamen, de *waterzugt* en *teeringe* nemen 't gebied over zijn door quellingen afgemat lichchaam in, en zoo vergaan *gezondeid* en *leven*.

+Hoe een droeve zijn
gezondeid krenkt.

Hoe *ongeneuglijk* het is by zoo een mensch te leven, kan elk ligtelijk oordeelen, en hy moet al sterk zijn van geest en gemoet, die onder zoo een slag en gezelschap van menschen niet eenigsins vervalte en weg gesleept werd.

+ De *Blijdschap* dan uit alle deze *droevige gevolgen* opgeheldert, werd te meer in top verheven, en noodigt kragtig yeder minnaar van zijn, en 't gemeen welwezen tot haare gehoorzaamheid; 't geen nog verder te speuren zal zijn; als we nog and're elenden en afschuwelijke vrugten + aan toonen zullen in een *middelbaar droevig mensch*, die wat aan *talmerijen* vast is; hoeda-

+Dit alles verheft te meer de
blijdschap.

+Droevige talmen.

nige 'er vele zijn onder luiden, die 't anders niet qualijk en meinen, en opregt God dienen willen.

Die slag van menschen dan worstelt ten meerendeele ⁺ tusschen *hope* en *vreeze*, en heeft gestadige *bekommeringen* in zekere *armhertige devotie*, die haar nogtans ^{+In soorten verdeelt.} doet *hopen*, en in toom hout; om zekere vroomheid van leven en welmeenentheid te vertoonen; en zy *hoopt op God* met een gewisse van opregtigheid: maar met zoo veel donkere *nevelen van misverstand, vooroordeelen, en kommer, en zorge*, zelve omtrent middelmatige zaken, als of ze God vertoornden, en hy haar geduirig zou straffen, dat ze eer *quijnen* in haare *talmerijen*, dan dat ze in kragt van geest en gemoet zouden aanwassen.

Die God *eenvoudig gelooft* en betrouwt, is daar onder nog de *beste*: maar daar zijn 'er, die meer weten willen, als haar werd bekend gemaakt, die gestadig vlot zijn van gemoet, en zeer ligtelijk worden overdwerst: en op de minste veranderinge van voorvallen, werd hy anders aangedaan en bepaalt. Hoe ligt gelooft men aan 't geene wat *goeds indagtig maakt*, 't geen als een *voorteeken* gehouden word; en zoo veranderen de *voorteeken* naar de *menschelijke inbeeldingen*, en zy hebben doorgaans geen grond; als alleen dat de mensch, yeder na zijn phantasie, ⁺ 'er grond in stelt; en 't geen haar *quaad indagtig maakt*, werd *gevrees*t, als een *quaad* ^{+Ook ligtgeloovige,} *voorteeken*, daar 't een ander na de schakeling van zijne denkbeelden wat goets zal indagtig maken; en deze dwaasheid maakt een groot gedeelte van de menschelijke wispeltuirigheid, die ligt het argste gelooft, en in de gewisse van quaad gedaan te hebben, de *teeken*en uitlegt, als *boden van de Goddelijke gramschap*, daar

omrent dan elendig *gesuft*, *gemijmert*, en *genagtbraakt* werd.

Ja zommige, die wat onlijdzzaam zijn, en met drift tot het toekomende te weten, 't geen God den stervelingen verbergt, aangedaan worden, zullen aan slegte *beuselingen*, als *voorboden van goed en quaad* gelooven, en alle *zotternijen* ⁺ omhelsen: hoe ligt vervoert haar de drift, met quade exempelen, en schoone woorden, om tot oude wijven te gaan, en *voorwikkers* van haaren toekomenden staat te gehoorsamen; en men loopt tot genaamde *toovenaren*, en neemt op *droomen* agt, en op veelerelei, by de dwaaze menschen, aangenomene *voorzeggingen*. ^{+En die spoken vreezen, enz.}

Daar by komt in vry veele menschen de *vreeze voor de onder aardse*; die hoe ze grooter is, hoe de *Goddelijke eerbied*, en 't vertrouwen op hem nootwendig minder wezen moet; want die op God als een Vader gantschelijk vertrouwen kan, en zal van geen *vreeze van duivelen*, en *spoken*, en *schimmen*, en *nagt-geesten*, en *spelingen van een dwaze inbeeldige* worden aangetast: en verre zijn van die *schrik*, dat hem spoken verschijnen, en dat ze door een rete, en sleutelgat kunnen in zijn kamer komen.

Zoo gelooft een *slegte* alles, en is den kinderen gelijk, die de toddigste fabeltjes en vertellingen geloove geven, hy *vreest de donkerheid*, en zy is hem, als een *schaduwe des doods*, en de *eenzaamheid* als een *gevangenis*; en dit zullenwe nu genoeg agten tot vertooninge van de *vrugten der droefheid*.

V. Hoofddeel.

De heerlijkheid der Blijdschap, en haare menigvuldige stralen, en openbaringe aan 't menschelijke gemoet, met deszelfs uitgestrektheid.

Hoe meer de *naargeestigheid* daalt, en veragtelijker ⁺ is, hoe de *waare blijdschap* meer verheven word, en zig aangenamer en heerlijker aan alle gemoederen bekend maakt: een *blijde* rust in God en bewandelt zijne wegen, queekt zijne liefde aan, en smaakt ze in alles: voor hem is nog *verdoemenisse* Rom. 8:1. en aldus nog *helle*, nog *Vorst der duisternisse*, als *onder zijne voeten verplettert*, Rom. 5. en 8. en 16. Hebr. 2. en Apoc. 12. te lezen, en de *blijde* zijn (als in den *troost* der eerste vrage van onzen *Catechismus* geleert word) *van alle werken des duivels volkomenlijk verlost*.

⁺*Heerlijkheid der ware blijdschap.*

Daarom niemand verbeelde zig *God* als een *tyran*: maar als een *goedgunstig* en *minnelijk Vader*, die den *blijden* eeuwig wel wil: *verblijd u* in hem dan *t'aller tijd* 1 Thess. 5:16. en dit 's ook den Philippensen gezegt kap. 4. vs. 4. *verblijd u in den Heere alle tijd*, en 't werd aanstonts weer herhaalt, *wederom zeg ik u verblijd u*, zoo noodig agt Paulus die lesse.

En gelijk dit *waardigste* en *minnelijkste* niet ⁺ genoeg aangeprezen kan worden, en aan *alle gewissen openbaar gemaakt*; zoo zullen we nu veelerhande manieren ⁺*En roemwaardigheid*, van *bewijzen* voor de *vaste blijdschap* bybrengen, om yeder een na zijn ma-

niere van begrip de zelve op 't kragtigste aan te bevelen; en dan zullen we in 't volgende Hooftdeel eenige redenen, en vervolgens eenige plaatzen der *Heilige Schrift*, die schijnen mede voor de *droefheid*, ten minsten in zommige voorvallen, te pleiten, aantrekken, en van *tegenstrijdigheid*, tegen 't geen hier zoo hoog aan bevolen word, zuiveren, ten einde 'er niets in 't minste mag over blijven, 't geen eenige wangedagte en twijffeling in yemand zou kunnen over laten.

+ De *redenen* dan voor de *blijdschap* pleitende, laten we in de volgende ordre voorkomen.

+*Met veele redenen bevestigt,*

+ 1. Den aard van de *Blijdschap*, die *bestendig* is, in 't *tweede Hooftdeel* nagelaten, toont ons klaarlijk haare noodzakelijkheid: want zy leid ons tot meerder *volmaaktheid*; tot *volmaaktheid* te komen, is zeer prijzelijk en noodig, gelijk ons daar toe de gantsche *Heilige Schrift* vermaant en henen voert; en getuigt, dat ze hier na *ten vollen* wezen zal, en derhalven ook onze *blijdschap*, zie naar Matth. 5:48. 1 Cor. 13: vss. 9/10. 2 Cor. 7:1. Eph. 3:18/19. Phil. 3: vs. 12. en meer and're texten: waarom dan de *waare blijdschap* altijd *goed, nut* en ten hoogsten *voordeelig*, aan alle menschen volstrektelijk moet worden aan geprezen.

+1. *Uit den aard der blijdschap.*

+ 2. Die daar en boven de wonderlijk *heilzame*, en overvloedige *vrugten* in 't *darde Hooftdeel* kort en egter genoegzaam ontdekt, zig te binnen brengt, kan niet als met groote genegentheid tot lof en betragtinge van dezelve aangesteken worden; want die *vrugten* en *gevolgen* zijn zoo absoluut noodig, zoo wenschelijk en *aanlokkelijk*, dat ze maar begrepen zijnde, een mensch alles zullen doen verzaken; om die *noodige goederen* van haar voortgebragt, deelagtig

+2. *Uit haare vrugten.*

te worden, 't geen alles te meerder werd vast gemaakt door de tegengestelde en afschuwelijke vrugten van de *naargeestigheid* wat breeder tot ontvlidinge in 't *vierde Hoofddeel* afgeschetst: 't geen zoo kragtig de *regte blijdschap* ten throon verheft, voor 't oog van 't gantsche menschelijke geslagte, dat immers tot haare behoudenis, dat *weergaloos nut* niet ontberen en kan.

3. Dat geene, 't welk alle *levendige schepselen*, ⁺ daar 't bloed, geesten en zappen in omloopen, door zekere drift, tot haare behoudnisse najagen; moet van een ^{+3. Uit de geheele natuire.} zeer *zeker gebruik* en nut wezen: maar zoodanig is de *blijdschap* en lustigheid; gelijk alle dieren na *lustigheid* tragten, en daar door haar zelve bewaren en versterken, derhalven, die de lust en *vreugde* zou willen tegenspreken, werd van de *heele nature* tegengesproken, daar alles door wakkerheid en lust bestaat, en door wanlust verlooren gaat; en zoo moet een *loochchenaar der blijdschap* alzo wel tot de minste dieren om van haar te leeren, worden henen gezonden, als de *leuiaart tot de Miere*. Prov. 6:6. en hy is niet waardig de naam van een *redelijk* mensch te dragen: maar is verre beneden de waardigheid van 't *onvernuftig vee*.

4. Daar en werd niets van *zig zelve* vernietigt: ⁺ maar nootzakelijk van een *uitwendige oorzaak*, die sterker is, en des zelfs natuur, en *onderlinge werkzaamheid* ^{+4. Uit de drift van zelfs bewaring.} van *rust* en *beweginge der deelen* overkomt en verandert: maar de *blijdschap* versterkt het menschelijk lichchaam en den geest; om minder van 't *uitwendige* te lijden; en het zelve ook wel te overwinnen. Ook is men door de *blijdschap* beter in staat; om 't *uitwendig quaad* te ontwijken, of af te keeren; of om die

uitwendige middelen te zoeken, die onze natuire versterken, en ons volmaken kunnen, mits weer nieuwe werkzaamheid by te zetten; gelijk als dat alles, dat de kragten van werken in ons vermeerdert, tot *vreugde* strekt, en beiden den redelijken en onredelijke dieren aangenaam is. Zoo zijn voor 't lichchaam lustige *gezigten, oeffeningen, spelen, zoetigheden, spijs, drank, slaap* enzoo voorts, en voor de Ziele *waarheid* en *deugt*, die de zelve *volmaken*.

+ 5. Maar men kan ook door and're *wegen*, naar dat de menschen best te leiden zijn, de *vaste blijdschap* bevestigen: daar is namelijk niemand, die loochchenen zal, dat de *gelukzaligheid in den Hemel* bestaat in de *allerhoogste en volmaakste vreugde en blijdschap*; of om 't anders uit te drukken, in een *verstandelijk volmaakt genoegen*: nu is uit de *Heilige Schrift* openbaar, dat wy hier al met Christus *in den Hemel gezet zijn*, Eph. 2.10. en dat daar ons *Borger regt* is, byzonder onder 't *Evangelium*, Eph. 1:10. Pihli. kap. 3:20. daarom moeten we hier als opregte *Hemeligen* en kinderen Gods de *droefheid* ontvlieden; en leven in alle *blijdschap*, navolgende de inwoonderen van dat *hemelsche Vaderland*, tot welke wy hier al gekomen zijn. Hebr. 12: vss. 22/23.

+5. Om datze de gelukzaligheid is.

+ 6. Ook is *droevig* en *suffende* te leven; geen *regt leven*: maar 't moet eer *een ziekte*, en *zeekere soorte van dood* of sterven worden genaamt, en zoo is 't immers zeer noodzakelijk die *dood* te ontvlieden; die gantsch niet over een stemt met de *beginselen van dat eeuwig leven*, dat we hier *op aarden* aanvangen; en 't geene wy moeten betoonen en openbaar doen zijn voor de menschen kinderen; ons al verder en verder afscheidende

+6. En begin van 't eeuwig leven.

van de *beginzelen van de eeuwige dood en naargeestigheid* den dwazen en godloozen bereid. Zoo is dan de *blijdschap, 't beginzel van 't eeuwig leven*, en in de hoogste trap boven alles te waarden.

7. Laat ons mede op volgende wijze de waarheid ⁺ bevestigen; *God* bezit een *zalig leven*; hy word nooit met hertseer en *droefheid* aangedaan: daar en gebeurt niets ^{+7. En God navolgt.} zonder hem, en zijn eeuwig welbehagen: de *Engelen* en *Geesten der volmaakte Regtveerdige*, tot welke wy gekomen zijn, rusten in dat Goddelijk welbehagen: is 't dan niet de grootste schande, en ondankbaarheid, dat wy, die God moeten gelijkformig zijn, en zijn *beeld* dragen, ons in de *droefheid* zouden onderhouden, en daar van laten overwinnen? Wy moeten dien *Vader* als *Kinderen* navolgen, en gelijk hy ten *oppersten vergenoegt en gelukzalig* is, zoo moeten ook wy in de zelve rusten, met een heilige toestemminge, *welbehagen* en *vrede des gemoets* hem nawandelende, om daar na de volmaaktheid van zoo een Godlijk leven, hier begonnen, in Gods *volle gemeenschap* te genieten.

8. Ook kan men de waarheid aldus bevestigen, ⁺ Christus is geopenbaart; om de *werken des Duivels*, of lasteraars *te verbreken* 1 Joh. 3: vs. 8. zijne werken zijn ^{+8. Zy vloeit uit Christus} ook *droefheid, smerte, dood*; en de *zonde*, de oorzaak van allen dezen: daarom ^{voldoeninge.} geen *droefheid* kan 'er over blijven, daar de zonde veroordeelt is in Christus vleesch, en te niete gemaakt, en daar *helle* en *verdoemenisse* zijn overwonnen, en van Gods volk weggenomen Rom. 8:1/3. 1 Cor. 15:56. De straffe is van de Borge gedragen, en die heeft de *swaarste droefheid*, en *verbaastheid* en *hel-anx-*

sten in *Gethzemane* ondergaan; om den zijnen *blijdschap*, en *moet*, en *hemelsche vreugde* te verdienen, en de zelve door zijnen geest in de herten van zijn volk te werken: die dan de *vreugde* stremt, en de *blijdschap* tegen gaat, spreekt de kragt van Christus voldoeninge tegen, en hy verloochent met'er daad de gewrochten van zijn dierbaar lijden.

't Is waar, dat ons ook wel *lijden* toekomt: maar wel gedragen, is 't geen *lijden*; maar *vreugde* 1 Petr. 1:6/7. Phil. 1:29. en zoo is 't *genoegen*, met een heldenmoed de *overblijzelen van Christus lijden te vervullen*, om met hem verheerlijkt te worden, en zelfs hier te vaster te zijn gemaakt in den *Hemel op der Aarden*, Rom. 8:17. Col. 1:14. zoo dat wy 't beeld van Christus zoo veel te meer dragen, hoe we meer met *waare blijdschap* worden aangedaan, *vreugde* bedrijvende; om dat de *Sathan*, of tegenpartyte *uit den Hemel is geworpen*, Apoc. 12:10.

+ 9. Daarom, gelijk de *Heilige Schrift* ons byzonder tot Christus en zijne verzoeninge leid; zoo prediktze de Geloovigen doorgaans de *waare blijdschap* in; ons uit dien hoofde verworven, gelijk doorgaans blijken kan, en nu al in eenige plaatzen is getoont; de Propheten hebben de *blijdschap* in Christus voorzegt, en 't was de eerste verkondinge met Christus komste; *ziet ik boodschappe u een groote blijdschap* Luc. 2:10. en 't is aanmerkelijk, dat 'er veele *feestdagen* onder *Israël* ingestelt zijn, die alle de *blijdschap* en *vreugde der Geloovigen*, en byzonderlijk onder 't *Nieuwe Testament*, verbeelden; die ook daarom met een *groote vreugde* en *gejuig* en opwekkinge daar toe, geviert wierden van allerlei sexe, jaaren en waardigheden; die plegtelijk haaren God

+9. En is in de gantsche Schrift bevestigd.

met de *uiterste blijdschap* moesten *loven* en *toejuichchen*; en byzonder was 't *Loofhutten Feest* op 't kragtigste in *vreugde* teekenen getoont, en wel op den *agsten dag*, het *groot-Hosanna* genaamt; waar van de Joden zeggen, dat hy geen *vreugde* in kragt gezien hadde, die by deze niet was geweest: men zegt, dat ze doe uit de fonteine *Siloah* wateren schepten, en die uitgietende in den Tempel, riepen, 't geen 'er staat Esa. 12:3. *Gy lieden zult wateren scheppen met vreugde uit de Fonteine des Heils*: 't geen op de Geloovige ziet, die uit Christus en zijn Woord, met blijdschap den *Heiligen Geest* en zijne troostelijke gaven en wateren deelagtig worden Johann. 7: vss. 37—39. Apoc. 22:1/2. zoo is 't dan een *verzaakinge van 't Evangelium* de *droefheid* aan te prijzen, en de *waare blijdschap* op deze of gene maniere te verloochnen; door alle de *Heilige Tijden* en dagen van verheuginge afgeschaduwt.

10. Men kan ook op deze wijze de *waare blijdschap* ⁺ bevestigen; Christus zegt Joh. 8:32. *de waarheid zal u vry maaken*: zoo moet dan de *waarheid*, daar in we ^{+10. En vloeit uit de} geheiligt worden, Joh. 17:17, met ernst worden door gezet; alle *droefheid* nu is ^{Waarheid.} een *last*, en *band*, en *slaverny*: de *blijdschap* daar en tegen is *vryheid*: 't spreekwoord zegt: *Vryheid is Blyheid, de waarheid van 't Evangelium*, die alle Gods *beloften* toont, *Ja en Amen* te zijn 2 Cor. 1:20. maakt ons vol van geestelijke *vreugde*, *genoegen*, en vertrouwen in onzen Vader, die in den Zoon zijner liefde, was *de waerelt verzoenende*, en *haar de zonden niet toereekende* 2 Cor. 5:19. Joh. 3:16. 1 Joh. 3: vss. 1/2. die den aard der *waarheid* begrijpt, kan niet als *blijde* wezen: want zy laat geen duisterheid na, en straalt door haar ligt met een

algemeen genoeg, en dat bemerkt yeder een die *waarheid* leert, *onderzoekt*, en *op nieuws ontdekt*; aanstonts werd hy een Goddelijke verquikkende kragt gewaar, die zijn geest inneemt, en een *eeuwig genoeg* baart: wanneer men ook die *waarheid* weder herdenkt, zy geeft alle tijd 't zelve *genoegen*, en haare waarde en smaak vermindert niet, als and're *tijdelijke zaken*, die vergaan; maar vervult ons altijd met de zelve *vaste blijdschap*, en kennisse van Gods *eeuwige ordre*, daar in we *rusten*, en in leven en sterven de zelve *vergenoeginge* genieten; zoo groot dan de noodzakelijkheid is der *waarheid*; zoo groot is ook die van de *vaste blijdschap*, de *kennisse* is 't *ligt van den geest*: de *onwetenheid* is de *duisternisse*, die *naargeestigheid* voorbrengt, en een onwetend mensch is *onder 't geval*, en heeft in hem zelven de wortel van alle quaad. Maar wy gaan tot nog een and're *manier*, om ons bewijs op te maken.

+ 11. 't Is bekend, dat de *liefde* zeer beminnelijk, en voordeelig moet geschat worden, als de *zonne van de waerelt*, die alles *uitlokt*, *koestert*, *verwarmt*, en *wassen doet*:^{+11. En liefde,} zy is een uitdrukkinge van Gods *beeld*, en de *vervullinge van de Wet* Rom. 13:10. maar bedenk eens, wat is de *liefde* anders als een *blijdschap* en *genoegen*, in 't denkbeeld van zeker *voorwerp*, welkers gedagte my aangenaam en *welgevallig* is: alles dat my nu met *blijdschap* aandoet, zoek ik met my, elk naar zijn aard mede brengt, te *vereenigen*, of *verstandelijk*, of *lichchamelijk*, door *eten*, *drinken*; *byslappen*, *beschouwen* enz. De *liefde* dan is een *blijdschap*, derhalven de *blijdschap* is altijd *goed*, alzo wel als Gods *beeld* altijd *goed* is, en zijn *Wet* altijd *volmaakt*, en

zoo wel als *God*, die *liefde* werd genaamt, altijd moet worden op gevolgt, en gehoorzaamt; 1 Joh. 4:7—9. als dan de *liefde* 't verstant volmaakt, en mijn begeerte; om *my met het gelieft voorwerp te vereenigen, verstandelijk* en redelijk is; zoo sluiten ze in of stelt de *vaste, waare en bestendige blijdschap*, die uit maakt den *Hemel op der Aarden*: en gelijk *God* het voornaamste, en *dierbaarste voorwerp* van onze *liefde* wezen moet; zoo moet de *blijdschap* in *God* de *allergrootste* zijn, en *eeuwig* duiren, en al 't geen we liefhebben, moet ons daar om aangenaam zijn, en onze begeerte trekken; om dat het 't *lichchaam en geest voet*, en *volmaakt*, en daarom tot *God* en *zijne gemeenschap* opleid; de *droefheid* dan is noyt prijzelijk; onder wat voor een voorwendsel 't ook wezen mogt.

12. Begrijp het ook, waarde Lezer, op de ⁺ volgende wijze: de *blijdschap* doet niemand *quaad* en altijd *goed*, zy stemt alles toe, dat *God* werkt, en *verheerlijkt hem in zijne wegen*; 't is hem alles wel, 't geen hem van *God* geschonken werd: maar de *droefheid* murmureert tegen *God*, en daar is 'er geen te begrijpen zonder eenige *murmuringe*; zy beschuldigt *Gods* werk, zijn voorzienigheid, en eeuwige volmaakte orde, daar niet toe of af te doen is; een *droevige* vergramt zig tegen zijn *Maker* en *Formeerder*, en zou hem willen, waar 't mogelijk, een *proces* aandoen, en voor zekere vieerschaare dagen, zie *Job* kap. 3.6. en 9. enz. 't geen 't aller ongerijmste is dat men van het *Leem* tegen de *Pottenbakker* denken kan, en derhalven werd hier door wederom de heerlijkheid der *waare blijdschap* ten vollen bevestigt, en ten uitersten noodzakelijk gemaakt.

⁺12. En gerustheid en roem van *God*.

13. Maar nog tot een *and're maniere* van bewijzen, of yemand die alzo wel vatten kan, en zig geduig tot navolginge voorstellen: want men moet alle menschen voldoen; en daarom is 't maar te beter, dat we nog al voortgaan tot *nieuwe manieren van betogen*, die mogelijk weder op nieuws 't gemoet zullen aandoen, en ingank vinden.

+ De *Blijdschap* behout: de *Droefheid* laat alles verlooren gaan, en een *droeve* is een doodslager min of meer van zig zelve, hy is zig en zijn naasten tot een gedurige last; hy legt voor alles open, en verraat zig zelve; een *droevige chagrinaart* is ligt geraakt, aanstonts te paarde, en wie kan 'er zig voor wagten? Hy weet zelve niet waar hy het zoeken zal, en is een onnutte ballast van de waerelt, en een kanker der menschelijke byeenkomsten; zijn gezigte dreigt, zijn woorden quetzen, en zijne mijnen voorspellen hagel en onweder: alles in de *blijdschap* anders te vinden, die alle redelijke menschen lokt tot haare *schitterende glans* en *beminnelijkheid*. Of begrijpt het ook aldus:

+13. Zy voet en verquikt alles.

+ 14. Die *wel doet*, gelijk als elk een past, heeft een *gerust gemoet*, gelijk ook Paulus van de Heidenen zegt Rom. 2:15. en hy weet zekerlijk, dat God, de *regtveerdige Belooner*, hem *wel wil*; en indien hy *Gods vriend* is, wie zal iets quaats tegen hem vermogen? *God*, die alles bestiert en regeert ten besten van de zijne, *is voor hem* Rom. 8. en alles moet hem *ten goeden* strekken: hy is in God als in een *vast bollewerk*, en daarom hy kan niets *vreezen*; alzo 't hem alles moet ten dienste staan. *Gods vriend* is nooit verlegen: want *hy is hem alles*, dat hy redelijk begeeren kan, en verstrekt hem tot *eere*,

+14. Zy is aan 't wel doen vast gehegt,

loon, schilt, hemel, heil, zaligheid, troost, waarheid, genoeg, en met een woord, een Hemel op Aarden. Die 't goede werkt is kloekmoedig als een jonge Leeuw, Prov. 27:1. Hy heeft by zig een vrede, die alle verstand als te boven gaat, en geniet een gedurige maaltijd; en daar en kan in 't denkbeeld van God, die de opperste en gelukzaligste is, geen droefheid wezen.

15. Maar indien de zaken zoo veel te waardiger⁺ zijn, als haar rijk en deugt algemeener is, zoo en kan 'er daarom niet prijzelijker en heerlijker zijn, dan de blijdschap; als nu nog voor 't laatste te beschrijven staat.

⁺15. 't Rijk van blijdschap is aller breedst.

De Blijdschap is van zoo een algemeen nut, en zoo openbaar, dat de gantsche natuire ons leert, dat alles dat werkzaam is, in zulken sin volmaakt is, en zoo veel te meer, als 't werkzamer is, en op die wijze werd onderhouden: en als 'er zaken en wel meer met elkand'ren werkzaam zijn, in zekere over eenkomste van deelen en beweging, zullen ze elkanderen goed doen, en in stant bewaren, en in elkanderen de kragt van bestaan vermeerderen.

De Blijdschap en Liefde zijn den band der volmaaktheid; ⁺ als de Heilige Schrift leert. De bestendige blijdschap en liefde drukt uit den over al tegenwoordigen God, die alles in allen werkt, en God is daar, alwaar blijdschap is gehuisvest. De blijdschap strekt haar zelve over al uit; daar zijn geen tijden, daar zijner geen geweest, of daar zullen 'er geen komen, dat ooit het Koninkrijke van genoeg, en de breete van haare heerschappije zullen ophouden, ja zy zal in de eeuwigheid hier boven volmaakt zijn. Daar zijn geen plaatsen, die de blijdschap zouden kunnen

⁺Dit word getoont van alles en van alle tijden en plaatsen.

weg nemen, zy is, of kan wezen *over al*: want een *vergenoegde geest* is *over al* te vinden, en hy kan zig, waar het ook is vermaken; de *geruste vrede* is in 't gemoet, en in de Goddelijke gemeenschap, die op geen uitwendige plaatzen, hoe ook verscheiden, eenige veranderinge lijdt: daar een *naargeestige* nergens genoegen vind, en nooit te stillen is, wat *vrolijke plaatzen* hy ook bywoont, zy zijn hem een vermeerderinge van smerte; maar de *vergenoegde blijdschap* is op *zee, land, in bosschen, spelonken, woestijnen*, op de *merkt*, op 't *raadhuis, in en buiten huis, in de gevangenis*, by *alle soorten van volkeren*, waar men zig bevint, daar is voedzel voor de *blijdschap* in God, die *over al* de zelve is en niet verandert. Een *blijde* is zig gelijk in *hoogheid en laagheid*; nog *opgeblazen*, nog *neerslagtig*. De *waare blijdschap* ziet op *zexe*, nog op *Jaren*, nog op *Jaar-saisoenen*, 't zy men *ernstige zaken* behandelt, of *speelt en kortswijlt*; *over al* is de blijdschap, en men smaakt allesins de *Goddelijke liefde*, die van geen *ramp, smerte en dood* kan werden uitgeblust, en in *ligt en in de naare donkerheid* even helder straalt.

De *Blijdschap* die uit *reden en verstand* spruit en walgt nooit, zy is altijd zig gelijkformig, en nooit in wezen minder, 't zy in de *eenzaamheid*, die de *dwaaze vreugde* niet en kan verdragen, als in de *by eenkomsten en geselschappen van vermaak*, die ze waarelijk vermaakt. Zoo liefelijk en onvergelykelyk aangenaam is de *waare blijdschap*, zy geeft aan de actien en daden *zeekere zoete vryheid*, in de woorden een *vaste en resolute toegenegentheid*, aan 't *wezen een schoonheid en behaagelyke glans*, met *zedige gerustheid en vriendelykheid* gepaart, en zy lokt

de menschen aan; om ze met zeker *vertrouwen* en hartelijke toegenegentheid in te nemen, en in een *gerust Koninkrijke* te bewaren.

Dus hebben we, *aandagtige Lezer*, u doen ⁺ zien *velerhande bewijzen voor de blijdschap*, en 't noodzakelijkste op vele manieren, en op 't kragtigste bevestigt; ^{+Besluit en overgank.} om een yeder, na de verscheidenheid, van aard, bequaamheid, studie, en begrip te hulpe te komen; ten einde hy van zoo *vele klaare redenen* overwonnen; om nimmermeer door schijn, of van voorwendzelen van geleerde Mannen, of Schriftuirtecten op de *droefheid* (zoo 't schijnt) toepasselijk, van de *Hemelsche Blijdschap* te worden afgetrokken. En daar mede zullen de twee volgende *Hoofddeelen* vervult worden.

VI. Hoofddeel.

Van eenige tegenwerpingen der geleerde, die voor de droefheid pleiten.

DAar is by na nooit een *waarheid*, hoe *klaar* ⁺ te onderkennen, en hoe *nuttig* en *noodzakelijk*, en hoe *vast* ook van verstandige bevestigt, de welke geen tegenspreeking is onderworpen geweest, en tegenstevens is gewaar geworden. ^{+Alle Waarheid is tegenspraak onderworpen, en}

En zulx komt van de verscheiden *aard*, *studie*, ⁺ en *opvoedinge* der menschen; waar van 'er vele zijn, die niets als iets wonderlijks, seldzaams, en onbegrijpelijks ^{+Waarom.} beminnen, en genegen zijn, om tegen te spreken, en *trots* en opgeblazen en te gelijk *onwetende*, ('t geen gemeenlijk moet zamen gaan) iets willen doordringen en staande

houden, 't geen aan haar naam en *agtinge* geeft, al was 't maar by armhartige en onnoosele menschen, die ligtelijk iets gelooven, en byzonder onder de schijn van heiligheid en Godsdienst haar voorkomende.

En hoewel zelve de *wiskonstige* Waarheden van *Twijfelaars* zijn tegen gesproken, nogtans heeft dit meest plaats genomen omtrent de zaken die de bestieringe van ons leven, en zamenlevinge en Godsdienst betreffen.

En men moet niet denken, dat dit alleen stant grijpt onder geringe menschen, die geen of weinig *verstand, studie, en ervaartheid* hebben: maar 't heeft plaats genomen onder menschen, die door zekere waan van *geleertheid* gedreven worden, of ook door zekere *onverstandige vreeze der Godsdienst* geslingert worden. ⁺ Daar zijn menschen, die men *geleert* noemt, om dat ze een groote memorie hebben, en veel weten te spreken van *Talen, Geschiedenissen en Outheden*, enz. en die ergens door gezag zoeken; zijnde onderwijlen niet groot van oordeel, en meest ledig van mannelijke gedagten; en verre van die volmaaktheid, dat ze de *vrugtbare inbeeldinge* van 't *eenvoudig verstand*, daar 't nogtans alles aan gelegen is, behoorlijk kunnen onderscheiden; en die menschen zijn meest de oorzake, dat de edelmoedige waarheid niet en kan doorbreeken, en dat *vrije verstanden* onderdrukt worden; zy vermengen *woorden en zaaken* ⁺ verwardelijk met de *denkbeelden der dingen* onder een, en zy zijn open; om inganck te geven aan alles dat zig als verborgen en Hemelsch aan haare verbeeldinge verthoont; daar uit spruiten zoo vele *fabulen* en aangenomene dwaasheden, van zoo een meenigte valsche *voorteekens*,

⁺De naam van Geleert moet geen vooroordeel geven.

⁺Voorbeelden van gemeene dwalingen.

van de Staartsterren, als voorboden van 't quaad en Goddelijke straffen, van dat 'er *spoken* en *nagtgeesten* zijn, dat men Goud en and're dingen door de *wichelroede* ontdekken kan, dat men door de *pijnbank* doorgaans meint de waarheid te kunnen ontdekken, die 'er meer door verduistert is, dat men in Duitsland arme menschen als *Toovenaars*, en *Heksen* verbrand, die niet eens weten wat kollen is.

En op die zelve grond van inbeeldinge en onwetenheid zijner doorgaans van tijd tot tijd ontstaan zoo veele dwaze gevoelens, en moden, mag men zeggen, in de *zamenlevinge*, *geneeskunde*, *wijsbegeerte* en *Godgeleertheid* zelve, waar onder men met goed regt stellen mag dat van zommige met min of meer waarschijnlijkheid word staande gehouden, *dat in de Godsdienst* ⁺ *de droefheid te pas komt*, ja geprezen dient; daar nu zoo overvloedig aan geweest is, dat ze nooit, in zig aangemerkt, ⁺ *Ook deze, dat de droefheid nuttig is in de Godsdienst.* *goed* en is; maar dat ze egter, op 't beste genomen van wegen de menschelijke swakheid, wel voorgaat voor een *goed leven*, en waare verbeteringe van zijne fouten en misslagen.

Ons oogmerk is; om nu aan te toonen, dat ⁺ *de droefheid* nooit prijzelijk wezen kan, en dat alles, dat men daar toe zoude mogen bybrengen, van geen kragt en is; ⁺ *En prijzelijk te agten.* om zulx te gelooven.

1. Men werpt dan tegen, dat de *droefheid* te ⁺ willen tegenspreken, en afprediken, niets anders en is, als de menschelijke natuire te willen loochchenen, en zaken by ⁺ *1. Tegenwerpinge van der Menschen natuire;* der hand te willen vatten, die onmogelijk, en daarom zonder nut en voordeel wezen moeten: en dat de ervarentheid ten allen tijden heeft geleert, dat men zulx leerende, en over al inscherpende, de *menschelijke*

natuur meer tergt, dan volmaakt en verbetert.

⁺ Hoewel nu deze tegenwerpinge al schijnt niet zonder grond en reden te wezen; nogtans zoo kan men daar op zeer ligt antwoorden, als uit het volgende blijkt: ik ^{+Beantwoord.} zeg dan, de menschelijke onvolmaaktheid, waar onder ook de *droefheid* is, moet 'er noodzakelijk min of meer ten allen tijden zijn geweest, en zy zal 'er ook geduurig overblijven: maar daar uit en volgt niet; dat men *onvolmaaktheid deugt* moet noemen: want al dat *deugt* is, voor zoo veel als 't *deugt* stelt, is *volmaaktheid*, en sluit een *eeuwige wezentlijkheid* in; daarom moet men *droefheid* niet prijzen als zoodanig; want *deugt* steekt 'er niet in, zy kan nooit waardig geschat worden, nog die menschen geroemt, die zig daar aan zouden overgeven, als of ze een goede zaake verrigteden.

Daar en tegen, hoe meer men daar in ziet zondigen, met hoe meerder kragt men zig genootzaakt vind, de *volmaaktheid der blijdschap* op 't heerlijkste af te schilderen; en de toegevinge in de *droefheid* op het verfoejelijkste af te malen. Maar men kan zulx wel doen met voorzigtigheid en vieringe van de menschelijke swakheden; om die niet te *tergen*, en gaande te maaken, veel min; om 't yemand in byzonder te verwijten, en hem in gramschap te doen ontsteken, of bedroefder te maken: men moet de menschen door *lof* en *moedgevinge* leiden, en de gebreken in 't gemeen melden, en ze alle tot blijdschap ongevoelig op leiden.

Die dan hardigheid, en verwijt, en straffe bejegeningen mild, met zijn naasten gedult heeft, en toont, dat hy opregt haare welstand zoekt; moet gezegt worden, de menschelijke natuur niet te *tergen*; maar te *verbeteren*: welke *verbete-*

ringe en volmaakinge *goed*, prijzelijk, en doenelijk is, en al was 't, dat het weinig nut dede, 't moet te meer beyvert worden, en de waarheid moet nooit onder gehouden worden, schoon ze werd veragt en tegen gegaan: maar de ervarentheid leert, dat de verbeteringe vast is gemaakt aan *goede* en voorzigtige *middelen*, welke te gebruiken, dan van een groote nuttigheid moet gerekent werden.

De Waarheid moet men altijd tragten te overtuigen, 't zy van weinige of vele nagevolgt, en al en kan een mensch alle *droefheid* niet afleggen, gelijk ook niet alle *zonde*, zoo moet evenwel de *zonde* nog *droefheid* ooit voor gesproken werden, en de mensch moet altijd hooren voorstellen het *aller volmaakste*; gelijk men de volmaakste meesteren kiest; om yemand een konst of wetenschap te onderwijzen, al weet men, dat hy ze nooit en zal evenaren. De tijd leert alles, men raakt al verder als men meint, en men zou nooit zoo verre niet geraken, indien men niet op 't kragtigste de *volmaaktheid van de blijdschap* voorstelde, en de *droefheid* met alle redenen tragte af te prediken. Maar tot een and're *tegenwerpinge*.

2. Zegt mede; de ervarentheid, de leer-meesteresse⁺ der dwaazen, heeft genoegzaam op alle tijden en plaatzen, als tot de menschelijke natuire behoorende, aangewezen, dat gelijk als 'er geen *regeringe* zonder eenige *Godsdienst* wezen kan; zoo ook de *Godsdienst* nooit heeft kunnen doorgaan, dan met zekere *vreeze*, *naarheid* en *droefheid*: daarom wierd de *Godsdienst* plegtelijk waar genomen in 't donkere; gelijk alle de *Godspraken* uit holen en donkere plaatsen wierden tevoorschijn gebragt; daar toe strek-

⁺2. *Tegenwerpinge van de ervarentheid en nut in de Borgerstaat.*

ken de dikke en schaduwagtige Bosschagien; ook was onder Israël 't *Heilige en Heilige der Heiligen* donker; en by de *Chinesen, Tartaren, Japonesen* en and're Heidenen ziet men 't zelve gebruik: ook sluit de *devotie* zekere vreeze in, en 't geene kragtig aandringt, de Propheten hebben aan *Israël de nederigheid en neerslagtigheid*, en aldus de *droefheid* aangeprezen; inzonderheid ten *dage der rouwe*, en *algemeene vernederinge* onder de slaande hand Gods, gelijk zy ook tot uitlandse Volkeren, als by voorbeeld tot *Ninive*, en and're omleggende plaatzen gezonden, gedaan hebben:

+ Hier hebt ge, waarde Lezer, vele zaken zamen, dog op 't zelve uitlopende: men zou zeggen, daar is geen doorkomen aan: maar gelijkze alle met een antwoorde ^{+Beantwoording.} konden worden afgeweert, te weten dat 'er geen verschil is, wat de noodzakelijkheid wel de menschen in haare onvolmaaktheid geleert heeft: maar dat regt waarheid is en by verstandige gelt, en wat 'er, als het *volmaakste moet* stand grijpen, en voor *waarheid* doorgaan, te weten de *waare blijdschap* van alle *droefheid* en *naarheid* ontkleet en gezuivert: maar wy gaan die zaken afzonderlijk tot klaarder overtuiging vervolgen.

+ 't Is niet algemeen waar dat de Godsdienst, en allerlei plegtigheid der zelve *naargeestig* was; of in 't *donkere* verrigt wierd; gelijk zaken tot bedrog en vuile ^{+Over de donkerheid.} zonden aangelegt noodig hadden: de *Feestdagen* waren blijde, de *Persianen* de *Zonne* aanbiddende, waren in 't *ligt*: de Heidenen zijn ons vorder tot geen voorbeeld, zy zelve moeten tot het *ligt des Evangeliums* komen; daar men God zonder *bedrog* met een rein herte in 't openbaar dient, heilige handen opheffende

na boven; zonder dat we, de Joodsche Godsdienst, en *donkerheid der Schaduwen* afgeschaft zijnde, *ligt in 't donkere moeten aansteken op den helderen middag*, gelijk als die van 't *Pausdom* doen; als of zulx met den *dag* en *glans van 't Evangelium*, als een gedeelte van de Godsdienst konde zamen gaan: 't welk van zelfs roept, dat het onnoodig en ongodsdienstig wezen zouw; maar dat men ook den *avondstond* en *nagt* kan gebruiken tot de Godsdienst, is buiten tegenzeggen, en het dient hier niet in aanmerkinge te komen.

Wy kunnen dan en moeten 't alles zonder die *donkerheid* en *gezogte plaatsen van vreeze* en *naargeestigheid* afzien, en dienen God, die een *eeuwig licht* en den *Vader aller ligten* is, en die alle genade, gaven, regtveerdigheid, zuiverheid en blijdschap onder de naam van 't *ligt* in de *Heilige Bladeren* vertoont, veel beter en kragtiger, stigende elkand'ren openhartig in 't openbaar, naar 't *ligt van onze conscientie* en *Gods Woord*; ons niet verschuilende met *Adam* in 't *donkere van een Hof*: maar ons *ligt latende schijnen voor de menschen*, alles met *zuivere blijdschap*, naar 't voorbeeld der eerste Kerken, en alle goede borgeren *Sions*, die blijde zijn in God: maar wy en willen egter niet ontkennen, dat 'er *tijden*⁺ en *dagen van verootmoediging* en *vernederinge* wezen kunnen; ja dat het; om de menschelijke swakheid somtijts voor 't gemeen bevonden werd noodzakelijk; men moet, als de Medicijn-meesters spreken, zelve hier wel eens de natuire leiden, daar ze henen wil, en men kan menigmalen de vloed niet, als met groot gevaar van 't gemeen, wederstaan: en daarom is 't duidelijk, dat men de gemeente op deze of gene maniere van

⁺*Driften van 't gemeen.*

vernederinge stelle buiten eigen roem, en betrouwen op gerechtigheid, en ze overbrengen tot die staat en plegtigheid, waar door ze zig leeren kennen, haare zonden zien, met God tragten verzoent te worden, en naar *droefheid* over 't gezigte van haare onvolmaaktheid wederom leeren roemen in de Goddelijke *genade*, die haar genoeg is; om alzo meer en meer tot een *beter* en volmaakter *leven* te worden over gebragt: vol van *onuitsprekelijke blijdschap*, in welken staat als yemand is, zoo zal hy graag van *blijdschap* hooren, voelende Gods *liefde in zijn herte*: hy zal nooit zig of zijn evenmensch tragten te *bedroeven*, veel min hem in *toegegevene droefheid*, en *murmuringe tegen God* inwikkelen en vast maken.

+ Wat ten laatsten aangaat de *tijden van verootmoedinge*, en 't geen de Propheten den volke Israëls smakelijk gemaakt hebben, men moet ook wel in aanmerkinge nemen, dat men onderscheit make tusschen 't gene voor 't *gemeen* geschiet, dat uit velerhande en meest onwetende menschen bestaat, en met veele swakheden en gebreken worstelt, en 't geene yemand in 't *byzonder* betreft, die schoon in een *vaste blijdschap* en *gerustheid*, het *gemeen*, tot stigtinge moet opvolgen. +*Tijden van verootmoediging.*

+ De Propheten, als publijke perzoonen, meest op het *gemeen* ziende, hebben uit dien hoofde de *nederigheid* en *neerslagtigheid* aan gepredikt; gelijk als ook zulx nog by noodzakelijkheid kan worden nagevolgt. +*En aangepreekte nederigheid.*

't Moet nogtans nu onder 't *Evangelium* worden gemenageert; en 't is mede ten allen tijden noodig de menschen, ook zoo, als ze 't dragen kunnen, aan te zetten tot *waare bekeeringe* en

blijdschap in God, zoo in voorspoet, als in tegenspoet; gelijk men ook altijd de *droevige* moet *vertroosten* en versterken; op dat elk een, zig kennende, zijn pligt behoorlijk en met een *blijmoedigen geest*, mag volvoeren, en by der hand nemen die *middelen*, die tot behoudenis van hem zelve, van de zijne, en van Vaderland en Kerke dienstig zijn.

In welke voorvallen niemand in 't byzonder, schoon die *vernederinge* bijwoonende, genootzaakt is, anders als *blijdschap* in zijn geest aan te queeken, en zig gerust te stellen inde Goddellijke wegen, tragende ook die gedagten van gerustheid in and're te planten; ten einde ook 't *gemeen overgaa tot meerder volmaaktheid*, en edelmoediger en *blijder* God leere dienen met de *Feesthoudende menigte*. Maar tot wat anders.

3. Men werpt ook tegen de *voorbeelden van* ⁺ *de Heilige*, zoo voor als onder de *Wet*, die met *droefheid* zijn aan gedaan geweest; zoo wierd *Noach bevreest* over 't Goddelijk gerigte Hebr. kap. 11:7. *David* toont zijne smertelijke *droefheid* in den 51. Psalm: de Discipulen waren *bedroeft*, dat Christus henen zou gaan na zijnen Vader Joh. 16:6. en Paulus zegt, een groot Bedienaar van 't *blijde Evangelium*, dat het hem *een groote droefheid, en zijn herte een geduirige smerte was*, dat de Joden zijne broederen buiten de gerechtigheid van Christus waren Rom. kap. 9:2. ook *weende* Petrus *bitterlijk* Luc. 22: vs. 62.

⁺3. *Tegenwerpinge, der Heiligen voorbeelt.*

Maar ik bidde u, aandagtige Lezer, wie ⁺ loochchent zulx? en wie spreekt tegen de *liefde der broederen*, en *tranen van droefheid* en van *berouw*? maar hadden die *Heilige* mannen nog niet volmaakter geweest: indien ze als Gods kinde-

⁺*Beantwoort.*

ren in haar Vaders wegen gerust hadden, verbeterende haar fouten, met *blijdschap* en *vergenoegen*? Wat raaken ons de blijken van haare *mindere volmaaktheid*, en haare *traanen*; moeten wy die navolgen? 't Zijn blijken, dat ze ook menschen waaren, en met swakheden worstelden. Daar zijn van haar nog grootere blijken van swakheid beschreven; om God de roem toe te voegen van de genade, die haar geschiet is; zy zijn voorgesteld als *dronkaarts*, *hoereerders*, *overspelige*, *doodslagers*, *afgondendienaars*, *verloochchenaars van Christus*, die tegen elkand'ren in *verbittering des geestes* ontsteken zijn geweest, als in *Noach*, *Loth*, *David*, *Salomon*, *Petrus*, *Paulus* en *Barnabas* en veele and're kenbaar is: 't Is vry verschoonelijker: maar egter een swakheid, dat ze zijn *bedroeft* geweest, en menschen zijnde, aan haar zelve met zondigen openbaar wierden, en dat ze daarom grimmig en *bedroeft* zijn geweest, en moejelijk, dat ze God, als een rigter aangemerkt, door haare zonden vertoornt hadden: maar zy hadden volmaakter geweest, indien ze in Gods wille zonder *murmuringe* en *droefheid* gerust hadden, en indien zy zuiver haar de reden aldus hadden gedagt: ik heb die *onvolmaaktheid* en swakheid getoont, en ik kan God niet verwijten, dat hy my doe geen volmaaktere natuire gegeven heeft: ik kenne nu my zelve nader en erkenne mijne misslag, en dus ben ik al *volmaakter*: daar ik dan God voor *danke*, en neme met *blijdschap* van mijn geest en voornemen; om nog al *blijder* te worden, en in *volmaaktheid* toe te nemen; en dat is 't zelve, dat wy beoogen: waarom deze tegenwerpinge niets is, en 't blijft vast dat we maar met *blijdschap* ons moeten

beteren, en met Paulus na 't *volmaakte jagen*, Phil. 3:12—14.

4. Maar zal yemand zeggen; in *Christus* was ⁺ geen zonde, nog onvolmaaktheid Hebr. 7:26. immers, 't geen hy heeft getoont, moet voor goed gekeurt worden; ^{+4. Tegenwerping van Christus tranen en droefheid.} alzo hy *geen zonde gekent heeft* 2 Corinth. 5:21. nogtans heeft hy *geweent over Jerusalem* Luc. 19:21. als mede *over Lazarus* Joh. 11:35. *in Gethzemane* begon hy zeer *droevig* te worden, zeer *verschrikt* was hy, en met *anxten der hellen* aangedaan, zeggende *mijne ziele is geheel bedroeft tot 'er dood toe* Matth. 26:37. enz. en Paulus zegt ons, dat hy *sterke roepingen en tranen* God zijnen Vader geoffert heeft, Hebr. 5:7. en die mag men immers navolgen, als den *oversten Leidsman, en Voleinder van ons Geloof*, Hebr. 12: vs 2. wie zal dan derven de *droefheid* in zommige voorvallen tegenspreken.

Maar hier op is zeer ligt te antwoorden, en ⁺ 't is 'er zoo verre van daan, dat men de *droefheid* hier ziet bevestigt, dat het tegendeel hier uit zeer klaarlijk moet ^{+Antwoorde.} openbaar worden; want of *Christus* heeft *zondelijk bedroeft* geweest; gelijk in de *Hemel*, daar geen *zonde* is, ook geen *droefheid* is; of hy heeft als *Borge* alle *droevige* en smertelijke *gevolgen der zonde* voor de zijne gedragen, 't een of 't ander moet worden aangenomen, daar is geen darde uitvlugt: Maar nu *Christus* aan te merken, als *zondig bedroeft*, en *onvolmaakt*, en kan gantschelijk niet bestaan met de Christelijke Godsdienst, de verzoeninge, en zoo veele openbare getuigenissen van de *Heilige Schrift*, en men zoude het als Godslasterlijk moeten aanmerken; daarom kunnen de *tranen* van *Christus*, zijn *anxst*, en *doodelijke droef-*

heid van geen *Godgeleerde* elders anders toegebracht worden, als tot de *vast openomene borgtogt*, en aldus tot het *lijden van Christus* in de plaatze van zijn volk, en tot zijn *Hoogenpriesterlijk medelijden* voor zijne geloovige; daar in hy gehoorzaamheid geleert heeft, en den eisch van de Goddelijke Wet en 's Vaders gerechtigheid ten vollen heeft voldaan.

Heeft dan onzen Zaligmaker dit alles *geleden* voor zijn Geloovige, zoo moet het een yeder Christen zonne-klaar wezen, dat de *zonde*, en *droefheid* en *smerte* van de *zonde* voorkomende, van de *Borge* zijnde *gedragen*, de Geloovige daar van zig wagten moeten, en nergens na tragten, als na een *bestendige blijdschap*, als voor de welke *niets verdoemelijks* meer en is Rom. 8:1, en zulx met kragt te prediken, is de *kragt* en 't *nut van Christus lijden*, en genoegdoeninge helder voor 't middag licht te stellen, 't geen de plicht is van alle goede Herderen en Voorgangeren van Gods erfdeel.

Men moet dan God onzen Vader met *blijdschap* dienen, die geen tweemalen betaalinge kan afeischen: waarom hy ons zijn Geest van vreugde en *blijdschap* in onze herten uitstort; om van *zonde* en *droefheid* vry gemaakt, alle overblijfzelen van *zonde* en *droefheid*, en de *overblijfzelen* van Christus *lijden in zijn lichchaam* Col. 1: vs 14. kragtig te niete te maken, tot dat eens het lichchaam der zonde met de dood zijnde afgelegd, onze *vreugde*, naar welkers volmaaktheid we al meer en meer tragten, namaals by God zal volkomen wezen.

Daarom hier moet men alle gelegenheid tot *droefheid* schouwen en tegengaan; 't zy door een kragt van *verbeeldinge van de Goddelijke liefde*

in Christus onze Borge, 't zy ook door God meer en meer *verstandelijk* te kennen, en daar na te tragten, dat men *waarheden zuiver* leere *verstaan*; daar in kan nog *smerte* nog *droefheid* wezen, en als we ons daar aan gewennen, zoo kan 'er geen *vreeze des doods* overblijven; want die in zijn laatste ook *evenmatige denkbeelden* heeft, of met de zelve buiten verstand geraakt, die gaat zagt, en ongevoelig, met een vergenoegt vertrouwen na de eeuwigheid.

Aldus dan moet het een yder bekent zijn; dat ⁺ die tegenwerpingen gantsch van geen kragt, nog eenig vermogen zijn, hoe sterk ook angedrongen, gelijk van ons geschiet is met die nadrukkelijkheid, als ik niet weet dat het ooit gedaan is. Alle *bewijzen* daar en tegen voor de *waare blijdschap* zijn zoo klaar en duidelijk, datze als met een middag ligt glinsteren; zoo dat zig niemand behoeft te steuren aan iets, dat hem daar tegen zou voorkomen, al was 't van een *geleerde*, die naam en gezag hadde; elk moet voor zig hier staan, en uit vaste overtuiging werken: *Geleerde* en *wijze* schillen zeer veel van elkand'ren, en daar is een menigte van *geleerde dwazen* altijd in de waerelt geweest. En wat de *naare* en *droevige Godgeleerde* betreft, yder moet zijn eigen *Godgeleerde* zijn: want we ⁺ zijn alle *van den Heere geleert* Esa. 54:13. en zoo hoog als we *edelmoedige* en *verstandige Godgeleerde* agten moeten, zoo veel te meer mag men laten varen, die tot *droefheid* vermaanen, onder wat een *devote schijn*, 't ook wezen mag: *schijn bedriegt*, en door *naargeestigheid* in te scherpen, wil men selfs regeren: die slag van *Godgeleerden* zijn zeer schadelijk voor 't gemeene beste, elk een zondere 'er zig van af, en drage

⁺*Besluit tot roem van 't Rijk der blijdschap.*

⁺*En dat men zig niet moet laten slaafagtig maken.*

zorge van zig niet te laten blind-doecken; om *als een blind Peerd in de rosmeulen te loopen*, en onder de *sweep* te zijn, en *roede*, die alleen is *voor de rugge der zotten* Prov. 26:3. yeder neme aan't geen zijn gemoet ten vollen overtuigt, en hem tot *waare blijdschap* leid, die regtdraats staat tegen de hemelsche en *geestelijke wanhope*, 't geen verre gaat, en nogtans van zommige ⁺ *droevige dommekragten* is aangeprezen. Maar wy gaan nog eenige *Schriftuurplaatzen* van tegenstrijdigheid tegen de ⁺ *Overgank*. *blijdschap* zuiveren in 't nu volgende Hoofddeel.

VII. Hoofddeel.

Van zommige Schriftuurplaatzen, die de Droefheid schijnen te bevestigen, en de zelve tot de Blijdschap gebragt.

⁺ Die zonder *vooroordeel*, met een bezadigt gemoet, en herte genegen tot waarheid, en liefde Gods en des naasten, de *Heilige Schrift* leest, zal 'er altijd *troost*, en ⁺ *Men moet Gods Woord zuiver leeren.* *stigtige* uit kunnen halen, en hy zal 'er tot zijn *gerustheid* en heilzame maniere van leven *goede gevolgen* uit kunnen trekken, alzoo 'er *geen leugen uit de Waarheid* is. 1 Joh. 2:21.

Maar yemand, die door *waan* en *vooroordeel* geleid werd, en *opgeblazen*, *eigenzinnig* en *wijs* by zig zelve is, zal de *Heilige Schrift* verklaren, en doen spreken overeenkomende met zijn drift en opgenomene gevoelens, en ligt hier of daar een *plaatze* vinden, die na de klank der woorden, zonder op de zin, en 't oogmerk te

letten, zijn gevoelen zal schijnen begunstigen.

En zulx kan daarom van verscheide verscheidentlijk ⁺ geschieden; om dat de *Heilige Schrifture*, schoonze 't zelve oogwit heeft *van de gehoorzaamheid des Geloofs* in te scherpen, nogtans van verscheiden perzoonen is naar gelaten, en aan velerhande slag van menschen is geschreven, die wederom alle in *studie, opvoeding* en *aard* verschillende zijn: behalven dat ook 't byzonder oogmerk anders en anders is, en de *Heilige Schrijveren* van vroegere en latere tijden zijn, en in *stijl, spreekwijzen* en *manieren van bewijzen* zeer veel veranderen. ⁺En van drift en vooroordeel vry.

En dit gaat zoo verre, dat 'er *Texten* zijn, die, hoewel niet in de *zaake* en Godsvrugt; nogtans in de *klank der woorden* duidelijk strijdig zijn; als by voorbeeld, dat het *God beroude* Genes. 6:6. en dat hy *geen 's menschen kint is, dat het hem berouwen zoude* Num. 24:19. dat ⁺ *men alleen door 't geloove geregtveerdigt word, zonder de werken der Wet*, Rom. 3:28. en dat *een mensche uit de werken der Wet geregtveerdigt word, en niet alleen uit het Geloove* Jac. 2: vs. 44. en zoo in and're meer; waar uit het komt, dat yeder zijn zaake en leere met de *Heilige Schrift* poogt te bevestigen, en 't spreekwoord met regt zegt, *geen Ketter zonder letter*. ⁺Anders trekt 'er yeder Ketter 't zijne uit.

Daarom dan; dewijle de *Heilige Schrift* de *blijdschap* ⁺ leert, en *ten allen tijden in God verheugt te zijn*, aanprijst, en dit van Christus verdiensten afleid, en zulx doorgaans volstrekt, en zonder eenige bepalinge, als met de *reden, Gods* ⁺ *genade, Christus volkomen offerhande, en menschelijke volmaaktheid en heil* over een stemmende; zoo is 't onmogelijk, dat 'er een *Tekst* wezen kan, die ons waarelijk de *droefheid* zou willen ⁺De waare blijdschap word 'er geleert,
 ⁺En daarom nergens tegen gesproken.

smakelijk maken; en dit zal ten overvloede blijken kunnen, als we ons ter nadere onderzoekinge gaan voorstellen de voornaamste *Schriftuirtecten*, die voor de *droefheid* schijnen te pleiten; want ze zullen, in haaren zamenhang aangemerkt, niet anders leeren, als de *waare en standvastige blijdschap in Gods wijze en trouwe Voorzienigheid, en genade*. En 't zal zeer helder blijken, dat de *Heilige Mannen*; om de *valsche* en ongestadige *blijdschap* tegen te gaan, liever gestelt hebben, dat de *droefheid*, onder de menschelike onvolmaaktheden, en wens om beter en geruster te leven, de *blijdschap des waerelts*, die ontstantvastig is, en ten quaden uitloopt, verre, ja (mag men zeggen) oneindig overtreft en te boven gaat.

⁺ 1. Wy zullen in de eerste rang stellen de plaatsen Eccl. 7:2. en ook vs 3. die niets tegen de *waare blijdschap* strijden: gelijk op volgende wijze openbaar is. Zoo 'er yemand de *blijdschap* in zijne *Spreuken* en *Prediker*, en met zijne maniere van leven heeft aangeprezen, zoo is het dien wijzen Koning *Salomon*, en egter zegt hy hier, dat *het beter is in 't klaaghuis; dan in 't huis des maaltijts te gaan*: en vorders dat *het treuren beter is, dan* ⁺ *het lachchen*, 't geen ook waaragtig is, blijvende nogtans de *blijdschap*, die *waar* en verstandig is, altijd in de hoogste trap van waardigheid; om dat in 't *klaaghuis* de *waare* en bestendige *blijdschap* maar te meer bevestigt word, daar ze in de *maaltijden* ligtelijk verdooft en verloochent werd: want in 't *klaaghuis* werd men van 't vergankelike af getrokken, en men leert zig beter kennen, en de wijsheid van de Goddelijke bestieringe: maar anders is 't in de *maaltijden*, die gemeenelijk veele *dartelheid, en onvaste*

⁺Plaätzen van Salomon
tegeneworpen.

⁺En beantwoord.

blijdschap voeden, en zoo een uitgelatene vreugde baaren, die in *droefheid* en *naargeestigheid* verandert; en als 't *gekraak van doornen onder een pot is*, daarom is 't *klaaghuis* dan nutter en beter in 't gemeen, dan de plaatse des *maaltijds*.

Een wijs en ver-ziend Man zal daarom alzoog graag wezen ter plaatze, daar hy bezadigt kan stigten en vertroosten, en heilzame lessen geven; om van de waerelt afgetrokken, de *regte blijdschap* te voeden, en daar hy mede veele lessen en stigtelijke gedagten kan ontfangen; als in de gemene *maaltijden* tot groote vreugde, en om te lachchen aangestelt, daar men ziet, dat de meeste dwaazen zijn en daar men zelden is, zonder 't lichaam en den geest eenige schade toe te brengen; alzoog 't aan zeer weinge vergunt is zig zoo kragtig te bezitten, datz' er onbesmet van daan gaan.

Zoo is 't mede dan waaragtig, dat het *treuren*, het *lachchen*, te boven gaat: want *lachchen*, en byzonder *veel te lachchen* is meest met dwaasheid, en uitrugtige dartelheid vergezelschap, en 't *treuren* over 't beschouwen van zijn onvolmaaktheid, hoewel in zig geen sterkte van geest verthoont, doet nogtans de menschen omme zien naar middelen: om tot volmaakter staat, en *vaste blijdschap* over te gaan, en aldus is 't beter, dat in *dartel lachchen* verder van zig te vervremden: maar men kan ook 't grondwoord *treuren* vertaalt, door *verstooren* en *strafheid* omtrent yemand *gebruiken*, overzetten; en dan 't *lachchen* nemen voor yemand *toe lachchen* en *pluimstrijken*; als ik in de *Prediker* toone; en zoo is 'er in de zin niets tegen de *blijdschap* strijdende: want die is dan, dat het veel voordeeliger is yemand te *berispen* en zijne fauten uit liefde voor te dragen, dan hem te *strelen* en te stijven in zijne on-

volmaaktheid; want als men alles, dat yemand doet, voor wettig en goed keurt, en daar in word geliefkoost en geprezen, zoo moet hy noodzakelijk zeer verre vervallen; gelijk men in de meest ongelukkigste en onzalige Koningen ziet, de welke nieand by na derft tegenspreken, maar boven maten pluimstrijkt; en deze zin is goed, duidelijk, en zy komt met den samenhang der woorden wel over een; die dan zedig werd berispt, en na gelegenheid ernstig bestraft, leert zig beter kennen met de deugt en waarheid, en 't geeft naderhand *blijdschap* en een zeker *stantvastig genoeg*; om daar mede 't *goede te genieten*, en 't *ligt der zonne met vreugde te aanschouwen*. En aldus is 'er altijd by den lustigen *Salomon* niets te vinden, 'tgeen de droefheid voeden kan.

⁺ 2. Maar (kan men zeggen) *de opperste Wijsheid des Vaders*, die *meerder is dan Salomon*, zegt uitdrukkelijk, Matth. 5:4. *zalig zijnze, die treuren; want zy zullen* ^{+Van Christus,} *vertroost worden;* 't welk daar mede over een komt, dat 'er staat in den 126. Psal. 5. *vs, die in tranen saajen, zullen in vreugde of gejuig maajen.* ⁺ Maar hier worden de *droefheid*, en *treurigheid*, en *traanen* geenzins geprezen: maar daar werd alleen ^{+En uitgelegt.} gezegt, dat, naar elende, God het goede voor de zijne laat te voorschijn komen, die daarom in de *boozen dag*, en de *droefheid*, die haar overvalt niet moeten moedeloos worden: maar op God betrouwen, en haar gerust stellen in de gene, die haar verhooren en verhoogen kan. En wat de predikatie Matth. 5. betreft: Christus brengt daar *zaligsprekingen* voor, en *vertroosting*, die den genen gedaan worden, die opregt van gemoet zijn, en deelgenooten van

de goederen van zijn *Koninkrijk der Hemelen*, van welke alle eigen regtveerdige, gelijk de Joden waren ten meerendeele, uitgesloten zijn, en dat open staat voor alle, die haare zonden zien, in haare onvolmaaktheid een misnoegen toonen, en yveren naar een vasten en zeekerder staat van heil en *blijdschap*; en zoodanige schenkt God als *nederige zijne genade*; omdat het herte goed en de geest opregt is. Het *treuren* dan is niet *goed*: maar 't gaat meest, van wegen de menschelijke swakheid, vooraf, in die geene, die 't *goede* in *Gods Koninkrijke* ontvangen, dat in *vrede en blijdschap* bestaat Rom. 14:17. want was het *goed*, zoo moest 'er niet op volgen, dat ze *troost* zouden ontvangen, heel anders als Christus tot de Apostelen zegt Joh. 16:20. de waerelt zou *verblijd* zijn, en zij *bedroeft*; maar *haare droefheid* zou tot *blijdschap* worden, en by gevolg uit den aard der tegenstellinge, de *vreugde der waerelt tot droefheid* en *smerte*, als in 't 2. Hoofddeel is aangewezen; zoo zegt Jacobus kap. 5:1. *Wel aan nu gy rijke huilt en weent, over uwe elendigheden, die over u zullen komen: 't zeggen dan van onzen Zaligmaker stemt zuiver met de waarheid over een, en toont dat hy gekomen was; om den zijnen vreugden oly te geven, voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benauden geest: want alle, die God verligt, doet hy zien, dat treuren en droefheid tot zijn Koninkrijke niet en behooren: maar vrede, gerustheid, en vrolijkheid in hem, als in den God van Heil, en van volkomene zaligheid: tot welke gedagten ons alle de Propheten opleiden.*

3. Paulus zegt ook Rom. 12:15. *weent met ⁺ den weenenden*: 't geen niet schijnt te kunnen zamen gaan, zoo de *droefheid* en 't medelijden niet

⁺*Van Paulus.*

+ goed en zijn: maar ik bid u, aandachtige Lezer, 't is een tegenstelling van *weest blijde met den blijden*, 't geen 'er even voor gaat; is *blijde te zijn met den blijden*, eenvoudig te verstaan, en ook het ander, zoo kan men niet altijd blijde zijn: maar overhand *blijde* en *bedroeft* naar de perzonen, en dus zal men in een geduirige ongestadigheid leven, en afhangen van 't humeur van de perzonen, daar men by is, en die zin zou alle ongerijmtheit te boven gaan.

+En voor de blijdschap verklaart.

En schoon 'er menschen zijn, die graag een ander mede indien droevigen staat zien, daar ze in zijn, volgens het gemeene zeggen, *'t is zoet metgezellen in de elende te hebben*, wat *Godsdienst*, of *redelijkheid* zal ons nogtans leeren, dat, als yemand *weent*, dat men ook *weenen*, en *huilen* zal, en dat men elkand'ren nog dwazer zal maken en bederven; het *medelijden*, dat redelijk zijn zal, en niet *droevig*, moet daar in bestaan, dat wy redelijk begeeren, de elenden van onze evennaasten, die ons de naaste zijn, en daar van men veel nut kan ontfangen, te verligten door woorden of daden; 't geen niet geschieden en kan, ten zy ik ben buiten hartstogt van swakheid, en ik kan 't zoo veel te beter doen; hoe mijn geest sterker, blijder en kloekmoediger is. De zin dan is zekerlijk; als 'er menschen zijn, die *bedroeft* zijn en *weenen*, die God met smerte, naaktheid, armoede, geestelijke verlatinge, en and're qualen bezoekt, zoo moet gy verre wezen van bespottinge, en veragtinge, en wreedheid, of u de zaake uwes naasten gantsch niet aan en gink; daarom voeg u by hem, versterkt en vertroost hem, toon hem dat zijn leet u ter herten gaat, en moet het al wezen, schikt u 'er al na, al was 't met zijn swakheden als te

schijnen te omhelzen; gelijk Paulus zig naar alles wist te schikken, en een groote gave hadde van bescheidenheid en gevoeligheid; om den Joden Joods, den Grieken Griex te wezen, en allen alles; en dus blijft hier niets overig als een ernstige bewerkinge en behandeling van droeve, en weenende; om haar daar van af te brengen tot de waare blijdschap.

4. Maar nog vorder; om veele plaatsen zamen ⁺ 'er in te brengen, enen zal tegenwerpen, dat dien zelven Paulus uitdrukkelijk zegt, dat de *kastijdinge*, daar mede God als een Vader zijne Kinderen en Zoonen kastijt, *geen oorzaake is*, als ze tegenwoordig daar is, *van vreugde; maar van droefheid* Hebr. 12:11. derhalven niet *bedroeft* te wezen; als men werd gekastijt, en is geen teeken van een *Zoone Gods* te zijn:

⁺Nog eenige plaatsen voor de droefheid bygebragt,

Maar indien ik dit zoo eenvoudig toestond; ⁺ om dat de meeste *Kinderen Gods*, die swakheid hebben, zou daarom de *droefheid* te minder de naam van *swakheid* moeten dragen? Ook zegt Paulus, *zy schijnt geen oorzaake van vreugde*; om dat het de meeste zoo voorkomt, en egter hy toont ook, nevens andere Apostelen, dat men de *verdrukkinge* en Gods tugt met *dankzegginge* en *blijdschap* kan ontfangen; als aanstonts zal getoont worden.

⁺En tot ons oogmerk herleit.

Ik bid u, aandachtige Lezer; indien yemand de *kastijdinge* met een helden moet ondergink en droeg, en zig verheugde dat hem God zijne liefde in de roede niet te sparen, deelagtig maakte, en zoo sterk van Gods Geest wierde aangedaan, dat hy zong in 't midden der vlammen, gelijk de *Martelaren* gedaan hebben, en zou die geen *kint Gods* wezen? Immers hy was al verder in de smaak van Gods liefde gevordert, als doe

ter tijd de meeste *Hebreen* waren; gelijk dan zulx te willen loochenen, gantsch ongerijmt is, zoo valt de gantsche tegenwerpinge mede van zelfs ter neder.

Dewijle dan de meeste menschen, na zekere *droefheid*, tot kennis van zig zelven worden gebragt en de Goddelijke genade te kragtigere omhelzen, en alzoo tot de Goddelijke *liefde en hemelsche blijdschap* over gaan; zoo heeft Paulus wel gedaan, dat hy na de meeste menigte aldus gesproken heeft, en dat hy die *droefheid* zegt *na God* te zjin 2 Cor. 7:10. ook is het openbaar, dat de Vaderlijke kastijdinge Gods even eens is, als de *kastijdinge* en tugt der kinderen *in de Huisgezinnen en Scholen*, die haar aftrekt van quade driften, en ze brengt tot opmerkinge, om leerzaamheid te omhelzen. Als God niet eens toont de kragt van zijn gerechtigheid, omtrent menschen van een sulle gerustheid, zy beelden zig ligt in, zelfs de goede, dat het alles wel is, dat ze doen, en dat God *haar gelijk is*. Psal. 50:21. De *tugt* dan neemt de *dartelheid* en *hoogmoet* weg van die het altijd voor de wind gaat: en ze baart *nederigheid*, en zoo voorts *verzeketheid der hope*, en een vast vertrouwen op Gods zorge en bystand Rom. 5. en alzoo een dankend en *vrolijk gemoet*, en een *Hemel op Aarden*.

Op de *droefheid* dan volgt *blijdschap*, en daar toe strekt de *kastijdinge*; om de *waare blijdschap* te leeren, en die ze zonder *droefheid* zig te goede maakt, is veel volmaakter; gelijk zommige *Hebreen* waren, die de *beroovinge* haarer *Goederen*, *met blijdschap hebben aangezien*, Hebr. 11:34. 't zy dan met of zonder *droefheid*, 't geen beter is, 't oogmerk is de *bestendige blijdschap*; gelijk den *Heiligen Petrus* zegt 1 Brief kap. 1:

vs 6. dat de *droefheid* is tot *verheuginge*, en Paulus is verblijd, dat de Corinthen bedroeft waeren geweest *tot bekeeringe*; en *na God* tot zaligheid en blijdschap 1 Cor.

7:9. en *Jacobus* in zijn Brief in den aanvang van 't eerste kap. zegt ⁺ *agt het voor groote vreugde, Broeders, dat gy in velerlei verzoekingē valt*, enz. 't geen waarelijk een groote volmaaktheid in een Christen is, en zuiver 't zelve daar wy henen willen; om te genieten *een Hemel op Aarden*; en daar toe is dit de naaste trap, dat die *droefheid* verdwijnt, en geheel *blijdschap* word; zie na Joh. 16:20. en ook 2 Corinth. 6:10. daar Paulus spreekt van *droevig*: maar *altijd blijde* te zijn, en zelve toont hy 2 Cor. 4. dat in 't lijden *blijdschap* is, en dat, als 't lichchaam al verbroken word, de geest nogtans in *blijdschap* aangroeit; zoo dat de smerte, en afneminge van 't lichchaam zelve met *blijdschap* gepaart is; en zegt hy, *'t lijden van deze waerelt* en komt niet in waarde, by de onzienlijke dingen, en de *Heerlijkheid die aan ons zal geopenbaart worden*. Zie ook Rom. 8.

⁺Met bevestiging der blijdschap.

En, om een gelijkenis by te brengen, ten opzigt ⁺ van de meeste menschen, die, hoewel Gods *liefde* smakende, en in hem verheugt zijnde, zomtjids nog met *droefheid* en *smerte* worstelen, door welk ze al meer tot Goddelijke *blijdschap*, en kragt van geestelijke gezontheit in haaren inwendigen mensche over gaan; 't is, als men zegt, *zagte Meesters maken stinkende wonden*, en de smerte en gevoeligheid in de wonde, is een teeken van 't leven, en de gezondheid, die zig begint te verspreijen, en die voortgaat tot een vrije werkzaamheid en *blijdschap*: maar worden de menschen *on gevoelig*, en hebben ze *haare gewisse als met een brand-yzer toegeschroeit*, als

⁺Daar henen ons de smerte en droefheid moet henen leiden,

'er staat 1 Tim. 4:2. zy zijn verlooren, en daar valt geen herstellen aen.

+ 't Blijft dan onbeweeglijk staan, dat de *blijdschap* moet in gescherpt, en met kragt gepredikt worden; en hoewel, om de gemeene swakheid zekere *droefheid* en trap des zelfs te dulden is, en moet werden op gevolgt; zoo moet zig egter een Predikant daar zeer voorzigtig van dienen, en zorgen, dat hy niemand door leere of leven wettig *bedroeve*, en dat hy in 't publijk, daar men niet altijd en van alle zaken, even openhartig spreken kan, de *waarheid altijd betragte in de liefde*, Eph. 4:15. welke twee zaken altijd zamen gaan moeten, en de *liefde* is 't hoogste van alles dat 'er is: gelijk daarom Christus om de *liefde* de waarheid heeft bedekt en bekleet, en Paulus daarom min of meer openhartig sprak, en *allen alles wierde om de liefde en gemeene stigtinge*, 1 Cor. 9:20/21. en zoo kunnen wy dit *Hoofddeel* eindigen.

+ *En zoo verre mag ze in de menschelijke swakheid gedult worden.*

VIII. Hoofddeel.

Middelen; om de waare blijdschap voort te zetten, en eerst raakende de Godsdienst en burgerstaat.

+ DEwijle wy dan nu, aandagtige Leer, alle *tegenwerpingen* en *schijnredenen*; om voor de *droefheid* te pleiten, duidelijk genoeg hebben wederlegt; en alzoo door 't *ligt der waarheid* en *stantvastige Blijdschap*, de *naare mijmery*, en swaarmoedigheid en ongenoegen op de vlugt gedreven is; waar door nu de *vrolijkheid*

+ *Overgank tot de middelen der waare blijdschap.*

en *gerustheid* van 't gemoet praalt in de grootste glans en klaarheid; en te veel glinstert in de oogen van zommige, die men als *Nagtuilen* en *Vledermuisen* kan aanmerken; zoo is 't nu de regte tijd, dat we vorders gaan aanwijzen de *middelen*, die 'er zijn; om dat *Koninkrijk van Blijdschap* voort te planten, en in volle luister onder de menschen te doen doorbreken.

Daar is niets redelijker, als dat men op alles bedagt zy, 't geen die *zoete en liefelijke heerschappy* voet en vermeert, en dat men alle kragten van lichchaam en geest inspanne; om niets onaangeroert te laten, 't welk zoo een *magtig, doorlugtig, en wijd uitgestrekt Koninkrijk* kan vast maken: men mag hier ook zeggen met de Prediker kap. 9. vs 7. *etc.* dat men doen moet *al wat in onze hand en magt is*.

Wy zullen daarom van de *Godsdienst* een aanvang⁺ maken, de welke, gelijkze in een Borgerstaat en zamenlevinge van de hoogste noodzakelijkheid is, zoo ook ^{+In de Godsdienst.} aan de menschen moet toebrengen een vast en eeuwig genoeg, 't geen een geduirige *blijdschap* insluit.

Daarom moet men in de regeringe byzonder⁺ daar voor zorge dragen, dat 'er een Godsdienst zy, dat men leere van God afhangen, en zijne genade omhelzen, ten ^{+Die tot blijdschap moet geschikt zijn,} einde yeder een vasten troost hebbe, en gerustheid, 't zy hy leeft of sterft; om na de volle Goddelijke gemeenschap over te gaan: hier onderwijlen smakende de Goddelijke liefde, in 't lijden van Gods Zoone geopenbaart, met een lijdzaamheid en volle onderwerpinge onder zijne Vaderlijke trouwe, eeuwige ordre en wijze voorzienigheid; om in alles God met een *eeuwig genoeg* aan te kleven, en te gelooven, dat *ons niets van zijne liefde*, dien

alles tot onzen besten moet gehoorzaam zijn, *scheiden kan*.

Hier by moet komen een *opregte liefde tot onzen naasten*, en een wijze en *liefelijke zamenlevinge* met haar en *trouwe hulpe*; en bewijzinge van alle pligten der regtveerdigheid naar de wetten van den Borgerstaat, en gehoorzaamheid der opperste Magten, door welke God zijn koninkrijke voet en aan queekt; ons onder haar doende *leiden een stil en gerust leven vol van Godzaligheid en eerbaarheid*. 1 Tim. 2:2.

Als een onderdaan dus werd bestiert en gehoorzaamt, zoo en kan 'er niet als *liefde*, en *vreugde* en *blijdschap* doorbreken.

Maar als men de Godsdienst tot *swaarhoofdigheid* misbruikt, of de Menschen prangt door *gebod op gebod* en *regel op regel*, en ze slaafagtig maake aan concepten, en uitspraken, die tot de *algemeene Godsdienst* niet en behooren, zoo komt 'er *walge*, *ongerustheid*, *disputen*, *tweedragt*, *veroordeeling* van elkanderen, *verwerringen* en *allen boozen handel*.

En alhoewel men de gantsche *Heilige Schrift* mag en moet verklaren, zoo een Predikant daar studie en kennisse genoeg toe heeft; om een yeder te genoegen, in een Gemeente, daar leden zijn, die verscheidene gaven, en kennisse van verscheiden zaken hebben; moet het nogtans alles uitloopen op 't *Genade-werk* van God, en *oeffeninge van de liefde*, den band der volmaaktheid; en zoo kan men de gantsche scheppinge, en aard der dingen, en beloften, en *schaduwen* en *plegtigheden* onder *Israël* derwaarts henen leiden, verklaren, en doen yeder bedienaar des *Heiligen Evangeliums* zijn devoirs met eerbiedigheid en agtinge van elkanders gaven.

2. En, om nog iets verder te gaan, zoo leert ⁺ de ervarenheid, en verscheidenheid van de menschelijken aard en begrip, meest met onwetenheid worstelende, dat 'er altijd zijn *veele hoofden, veele zinnen; veele secten en gevoelens*, die elkand'ren verdoemen, 't geene nergens anders door werd veroorzaakt; als dat men de *eenvoudigheid van de algemeene Godsdienst* niet kragtig genoeg aan en dringt, en haare helderheid en genoegzaamheid aan alle consciëntien openbaar maakt, en dat men meer aandringt de absolute noodzakelijkheid van veele *speculative* dingen, die alleen in de *bespiegeling* zonder *waar nut* en *Godvrughtigheyd* bestaan: waar van de eene sus, d' andere zoo oordeelt, en daar hebt ge dan Professoren en Predikanten tegen elkand'ren, en de gemeente gescheurt en geschonden; en in die menschen gemeenelijk niets minder als Christelijke *vrede, verdraagzaamheid, bescheidenheid, liefde, geregtigheid*, en zulke deugden, die de *ziele van den Godsdienst* zijn, en van die *leere van de waarheid*, de welke strekt tot de *Godzaligheid*, 1 Tim. 6:3. en dat *gebod* welkers *einde is liefde uit een rein herte*, van trotsheid en nijt gezuivert, en *een goede consciëntie, en ongeveinst geloove*, 1 Tim. 1:5. Zelve, als 't 'er op aan komt, verstaan ze meest nog zig zelven, nog elkand'ren, wat zou dan de meenigte die ze alleen tot haar verwonderinge trekken, daar door waar nut en stigtinge ontvangen.

⁺*En tot liefde, zijnde eenvoudig en overtuigende,*

De *Grond-waarheden* zijn weinige, gelijk uit de tijden der Apostelen, en eerste Kerke blijkt, en wy hebben 12. Artikulen onder de Christenen, 't *nederdalen ter hellen*, is buiten twijffel 'er daar na by gevoegt, laat maar op dit weinige, als 't gemeene, waar toe men gekomen is, yeder een

bouwen tot zijne meeste gerustheid, en voor de rest malkand'ren in ruste laten, en zoo menige hinderpalen van de *waare blijdschap* en *gerustheid des gemoets* weg nemen, in alle die bespiegelingen bestaande.

+ Onder en tusschen predikt de *kennisse van u zelve*, en van *God* in; en stelt ze als dierbaar en zeer nuttig tot de Menschelijke volmaaktheid; gelijk als ik veele redenen bybreng in Cocceji Godgel. kap. 13. daar we den Lezer verzenden: maar oordeelt 'er elkand'ren niet in, d' eene heeft meer bequaamheid als een ander; *draagt alles in malkand'ren in de liefde.* ^{+Om zig, en God te kennen, en}

En vorders wat 'er ook voor *kennisse* wezen mag; zy moet tot de *deugt* en *zedes* en *gerustheid* gerigtet zijn, en zonder dat is 't *memorywerk*, *inbeeldinge*, en *verwaantheid*. *Die niet vordert in de zedes; wat hy ook wert gezegt te leeren, hy gaat agter uit.*

+ En ik bid u, aandagtige Lezer, de *kennis van zig selfs* leert immers bedagtzaamheid, voorzigtigheid, wijsheid, beschouwinge van veele gebreken, en een redelijk medelijden met de gebreken van mijn naasten, die ik bemerk hoe zeer ik haare hulpe van nooden ben: de *kennisse Gods*, leert my blijdschap in Gods genade, en in zijn Zoone geopenbaart, en alzoo lijdzaamheid in zijne voorzienigheid, en vaste ruste daar in, en gehoorzaamheid des geloofs, de gantsche *scheppinge* is een *Leeraar-toneel van Gods eeuwige kragt* en *Goddelijkheid*, Rom. 1:20. een *Schoole van zinnebeeldige wijsheid*, doorgaans by de Propheten aangetrokken; gelijk de *Wet* vol is van *zinnebeelden* van 't geen rein en onrein is, of *deugt* en *ondeugt*. *Al dat te voren geschreven is, is tot onzer leeringe geschreven; op dat wy door* ^{+Tot deugt door alles te worden opgetrokken.}

lijdszaamheid en vertroostinge der Schriften hope zouden hebben Rom. 15:4. aan de *liefde Gods en des Naasten*, daar de source en sause is van alle deugden en zeden, *hangt de gantsche Wet en de Propheten*, die Israël tot liefde Gods, gerechtigheid, en alle deugden vermaant hebben. Matth. 7:12. 22.37—40. Rom. 13:9/10. Gal. 5. vs 14. en zoo werd het doorgaans alles geschikt tot *gerechtigheid, vrede, zagtmoedigheid, barmhertigheid, mildadigheid, reinigheid*. En mogt yemand daar aan nog twijffelen, hy zie na de *Spreuken Salomons*, en Paulus lessen omtrent *Kerke, Politie, Huisgesin*, en alle *soorten van Menschelijke by eenkomsten* en zamenlevingen, en dan voort de aanmerkelijke *plaatzen*, die ons tot de *zedes*, of de *oeffening der Godzaligheid* henen leiden: als daar zijn Genes. 17:1. Exo. 20. en 22: 21-27. 23:9. Lev. 19:9/10/33-36. 25:35-39. Deut. 15:7—11. 24:10-22. 1 Sam. 15: vss. 22/23. Job doorgaans. Psal. 15.24.73. Esa. 1:16/17/23. 24:5. 33:15/16. 48:17/18. en kap. 58. en 59. doorgaans in *Jeremias*. Amos kap. 2. en 8. Mich. 3. en 6: 6-9. Nahum 1. en 3. Zeph. 3. Zach. 5. en 7:9/10. Mal. 2. en 3:5. voorts in 't *Nieuwe Tstament* Matth. 5-7. kap. 25: vss. 35/36. Rom. 12. Gal. 6. Eph. 6. Phil. 4. Col. 3. en 4. Hebr. 6:10. 13:16. Jac. 1:27. welke *plaatzen* ons al te zamen duidelijk leeren, dat het alles op de *zedes*, en *gerustheid* en *blijdschap* moet uit lopen.

Ik bid u wat is een mensch/ die *zig* nog *naasten*, ⁺ nog *God* en *zijn ordre* kent, nog weet wat *beleeftheid, ommegang* en *stigtinge* is, die hy omtrent alle menschen, naar haar aard, en gelegenheid moet op dragen, en dat hy onder en tusschen *zig* zonder eenig *wezentlijk nut* maar ⁺Nader getoont met *betreffinge*.

verwondert over 't geen de *Predikant* zegt, meer tot zijn eigen glory, als waarlijk tot heerlijkheid Gods, *die daar in is, datwe veele vrugten dragen. Joh. 15:8.* 't Gebeurt menigmalen dat 'er zaken voorkomen, die nog *Leeraar* nog *Toehoorder* en verstaat, en zomtjids hoe wonderlijker, hoe beter; en dat gene, 't welk de zeden direct betreft, en door reden word openbaar gemaakt, de menschen willen 'er niet aan, zy willen liever *extravagante* dingen gelooven: dat komt met haare *leuiheid* en *traagheid* beter over een, en ze verkiezen zoo in een *soete dommelinge van onwetenheid en verwonderinge*, (ten besten genomen) haar leven door te brengen, vol van *veroordeeling*, *waar van heiligheid, nijt, drift*, en alles, dat geen *vaste blijdschap* en geeft; gelijk het menigmalen openbaar is, dat een *Predikant* kragtig tegen 't zede-prediken is; om dat hy boers en onverstandig, en hart is van ommegang, of schuw van menschen, daar hy allen zijn bescheidenheid toonen moet, en om dat [hy] verre is van de navolginge van 't geene *Paulus* zegt: *Phil. 4:8. voorts broeders, al wat waaragtig is, al wat eerlijk is, al wat regtveerdig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luit, zoo daar eenige deugt, en zoo daar eenige lof is, dat zelve betragt.*

En dit hebben we daarom wat breeder uit gehaalt; om dat 'er zeer veel aan gelegen is, tot *vrede, genoeg* en onderlinge *vriendschap*, die *blijdschap* baart, omtrent malkand'ren: wy gaan de Gods-dienst nog van een quaad zuiveren, dat hier al mede aan vast is gemaakt.

+ 3. Uit het geene dan nu overvloedig gezegt is, moet klaarlijk blijken, dat men een goede gewisse bewaarende in de *oeffeninge der zeden*, daar in *Gods Beelt*, en *Wet*, en *gemeenschap*

+ *De gerustheid moet niet belemmert worden.*

bestaat, dan in een *gestadige blijdschap* alle bekommernissen ten vollen op God onzen Vader en Vriend werpen mag, bewust zijnde, van God opregt te willen dienen, die alleen het herte begeert; zonder ons te veel te bekommeren, en te benaauwen met *gevallen der conscientie*, waar door, zedert eenigen tijd, zoo veele Christenen, en teder Geloovige gepijnigt en gemartelt zijn, dewelke alle tijd in *vreeze* waren, en God dienden met schrik en vervaarnisse, en aanmerkten als een wreden God of *Tyran* die vermaak scheidt in de menschelijke elenden, en 't *verbreken van de werken zijner handen*.

De vermenigvuldiging van die *angstige stellingen* en *regulen*, en van zoo veele *onzekere merktekenen der genade* hebben, anders welmeinende Christenen, de grootste ondienst van de waerelt toegebracht, en zy zijn ten allen tijden een verderf geweest van alle Christelijke edelmoedigheid, en volle verzekerdheid der hemelsche hope, daar toe ons het Evangelium roept, en zoo is 't *Koninkrijke van blijdschap* beswalkt; de menschen zijn vervoert in een *jammerlijken doolhof*, daar ze nauwlijx of niet uit en konden geraken.

Die meer begeert, als de grond van Genade en Liefde, en een bewustheid van opregtelijk daar in te willen voortgaan, hy heeft nooit gedaan, en daar is een geopende zee voor zoo veele gevallen, daar nooit aan door te komen is, en daar nieuwe strenge disciplijnmeesters gestadig wat by doen, en dus worden ze oneindig gemaakt, en werd alle weg voor *ruste*, *genoegen* en *blijdschap* toe gesloten.

Indien ik, by voorbeeld, gestadig in *vreeze* en *sufferie* was; of de slaap en ruste, of zoo een arbeid en beweging, of zoo een soorte van spijs

of drank my goed zoude wezen; zoo zoud' ik door die bekommeringe, en geduirige vreeze wat goed of quaad was, my in de sterke verbeeldinge van ongezonthed meer quaad doen dan met gulhertig te werken, te eten en te drinken, en van alles te gebruiken; want als 't te verre gaat, (en zoo ligt heeft men geen nood) zoo beklapt het zig zelven; en men ziet, wat zig noodig is: daarom zegt het spreekwoord: *Qui Medice vivit, pessime vivit, die te precijs na de straffe wetten der Geneesheeren leeft, leeft veeltijds ongelukkig*: zoo is 't ook gelegen met de gezonthed, en 't genoeg van de ziele, die nooit door kommer en *droefheid*, maar door *waarheid, deugt* en *blijdschap* alleen kan worden gevoet, en vet gemaakt in Gods huis.

⁺ 4. En gelijk die gene, welke 't volk onderwijzen, en prediken, groote kragt op haar gemoet kunnen oeffenen, tot aanqueeking van de *blijdschap*; zoo is 't redelijk, dat ze daar haar verstand en arbeid aan besteden; om de zelve op alle wijzen smakelijk te maken, zoetelijk de gemoederen innemende, zig van alle bewijzen dienende, en met een blijmoedig voorbeeld voorgaande: en daar toe is 't exempel van *Christus* zeer kragtig, die alles op *blijdschap* heeft gewent, en van *Paulus*, welkers leven een gestadig genoeg en wakkerheid van geest, en schikkinge na de menschelijken aart, om de zijne aan zig, door liefde te verbinden, bestaan heeft.

⁺*Middelen van de Leeraren te gebruiken.*

Een leeraar kan de *treurige vertroosten*; de *Ledematen* ten Avondmaal verzoekende, voorstellen, die onuitsprekelijke *liefde* Gods, of 't genoeg des Vaders in ons, uit kragt van de volmaakte offerhande van zijn wel geliefden Zoon, die ons volmaakt en roept tot een *besten-*

dige blijdschap: en ons in 't Nagtmaal, als in een *Liefde-maaltijd* noodigt; om te eten en te drinken en *vrolijk* te wezen, met *vreugde* de heilzame *Wateren scheppende*, en 't *Manna* nuttigende, dat ons *eeuwig* doet *leven*, dat is in *ware blijdschap* God verheerlijken; en zoo is 't datwe daar leeren elkand'ren lief hebben, en die *blijdschap* in malkand'rens ommegek en gaven te genieten, die ons al meer volmaakt.

Ook is de *Dankpredikatie* niet anders als een *aanmoediging tot vreugde en blijdschap in God*, die ons zijne genade op nieuws bevestigt heeft, en ons nieuwe krachten door den *geest der blijdschap* schenkt; om yverig te zijn in alle goede werken.

't Is ook een pligt, die met de overmaten *grootte liefde* van God, en zijn mededogentheid met den zondaar over een komt, wiens dood hy niet begeert, maar 't leven, dat een Bedienaar van 't blijde Evangelium, buiten zonderlinge voorvallen van woeste en godlooze menschen, de zieken, en wel die na by de dood schijnen te wezen, byzonderlijk *verquikken* en *vertroosten* mag, en dat hy door onverstandige strafheid haar niet ter neder velle, en (gelijk 't wel gebeurt) zoo *bedroeft* en *beangst* maakt, dat 'er geen medicijne op vat kan hebben; want de menschelijke nature, nevens de ervarenheid leeren ons, dat door dat onbarmhertig verdoemen en in de Hel als 't waare te werpen, de zieken wanhopig worden, en als ze al aan 't beteren zouden geraken, door de medicijnen, zy op nieuws slimmer worden; tot verwonderinge veeltijds van den Geneesheer, of Doctor, die niet kan bedenken, hoe zijn zieke zoo vervalt en verslummert; en al was yemand al sterk van geest, dan

zijn de menschen veeltijds op haar swakste, en zy hebben meer *zagten oly*, dan *bijtend water* van nooden. Zoo ziet men, hoe noodzakelijk de *vriendelijkheid* en *troost* is.

Dat de Dienaaren des woords Gods moeten tot *blijdschap* zijn geschikt, en alle Geloovige, als geestelijke priesteren derwaarts moeten leiden, leert ons zelve 't priesterdom van 't Oude Testament: onder Mozes Wet, was de *rouwe* den Priesteren verboden, en alle teekenen daar van moesten ze mijden, veel min past het de voorname Priesteren *treurig* te wezen, en *treurig* te maken die gene, welke zijn *Koningen en Priesteren* van God gemaakt, 1 Pet. 2:9. Apoc. 5:10. Maar wy gaan iets nog aanroeren, waar van 't te wenschen was, dat de Koningen en opperste Magten ordre in stelden, of konden stellen, moettende veelzints de menschelijke driften vieren, en de vloed van de *grooten natuur* opvolgen: wy stellen 't op volgende maniere voor.

+ 5. Daar is van 't gebruik van de Godsdienst tot waare blijdschap genoegzaam gezegt: en 't is openbaar, dat, kon het ooit zoo geschieden, d' opperste Magten zig ^{+Middelen der Politijken.} niet en dienden van *vreeze*, en *angst*, en *vervaarnissen*, in de Godsdiensten doorgaans overgelaten; om de menschen tot *devotie*, en kragtige gehoorzaamheid, als men meint, en afstand van schelmstukken, uit vreeze der Onderaardze, en helle en verdoemenisse, of 't pas geeft of niet, aan te manen, en zoo de menschen in dwang te houden; om niet als een onbesuist, en dol Peert daar henen te loopen, ten verderve van zig en andere: een schoone schijn; maar, mag ik zedig daar op mijne gedagten uiten, zoo wil ik alle *Opperhoofden* deze aanmerkingen voordragen; om zig, kan 't zijn, daar

van te dienen, of ten minsten iets ter handhaving en troost van armhertige Christenen, en goede onderdanen, in 't werk te stellen.

Die *strafheid* en *vreeze*, die men als een *toom* ⁺ *der ongebondenheid* aan merkt; en nogtans in 't gemeen aan alle slag van menschen werd voor gedragen, en kan onmogelijk dat effect niet doen: want alle de Toehoorders zijn of *vrije verstanden*, of *godlooze* en *overgegevene menschen*; of 't zijn *tedere Christenen* en *swak geloovige*: en om de *schelmen*, daar 't meest op zien zou, eerst af ⁺ te vaardigen; my dunkt, dat de ervarentheid, byzonder den *Staatkundige* en Regeerders genoegzaam heeft onderwezen, dat die nergens door in *toom* te houden zijn, dat onder de naam van *Godsdienst* en *vreeze van Onderaardze* en *helsche straffen* voorkomt: want zy drijven daar de spot mede, en hebben lange die *vreeze* afgelegd, eer ze zoo een *godloos leven*, en met namen van rooven, en moorden, en naar haar dolle en beestagtige drift te leven, hebben aan genomen: zy zien die stellingen maar als bullebakken aan, om kind'ren te vervaren: haare *Godsdienst* is *alles gemeen* te zijn: de *opperste Magten*, die ze zeggen, dat al mede op haare wijze zomtjids steelen en rooven, en geweldenarije oeffenen, tegen te gaan, *byzondere verzamelingen* op te rigten, en naar zekere wetten in een getrouwe zamensweeringe onder malkanderen te leven; en alle list te gebruiken om tot haar oogmerk te raken, bereid; om, komen ze in handen van de Justitie, een korte dood te kiezen, na een zoo genaamt vermakelijk leven, 't geen anders niet nogtans en is, als een geduirige dood.

⁺En hoe men best geen schrik door Godsdienst aanjaagt.

⁺t Welk geen schelmen,

Wat zal die *naarheid van Godsdienst* zulke menschen in *toom* houden? Men zegt, komen ze

onder de magt van de rigteren, en moeten ze sterven, dan ziet men haare angst: maar zeg meer haare hartnekkigheid of *galge-tranen*, en wat baat het dan, 't moest in haar leven gelden, zy staan de dood ten grooten deel halsterrig uit, en ter dood al wel, zoo 't schijn bewrogt, gaan ze weder den ouden gank, als ze in vryheid komen, *de galge berouwen zijn niet veel te agten*.

Voorts is 't zeker, dat een *Magistraat* met een goed voorbeeld van regt, en goedertierenheid, meer kan doen tot weringe der Godlooze, als alle de Predikanten zamen; want de *opperste Magt heeft lange armen*, en *duizent oogen* door haar dienaars en trouwe Onderdanen, en zy kunnen, als zy goede zorg dragen, zig naaulijx verschuilen, en haare hand ontvlugten: daarom ziet men die menschen vermenigvuldigt, als de regeringen slap worden, en vervallen: maar onderzoekt streng, straft zonder genade, die ze onwaardig zijn, toont u Goddelijke Majesteit, en de godlooze zullen vlieden; en queekt goede tugt aan in de *Huisgezinnen* en *Scholen*, en u regeeringe zal zeeker en vast wezen, meer door waarheid, dan bedrog.

⁺ Wat nu *vrije Verstanden* aangaat, die de borgerstaat de hoogste nuttigheid aanbrengen, zy zijn van zelfs getrouw; zy weten, dat zulx tot haar heil en gerustheid steekt, en tot gerustheid der by eenwooninge; zy zijn door deugt en waarheid vry, en genieten al een *leven der zalige* in een *bestendig genoegen* en *blijdschap*: laat dan die geen dwaasheden hooren, geeftze, behoudens de Vaderlijke Godsdienst vryheid van gevoelen en spreken, opdat de openhartigheid, en trouwe doorgaans doorbreken mag, die verswakt, en door geveistheid te gronde gaat, als

⁺*Nog vrije Verstanden raken kan.*

men de menschen dwingt zus of zoo te spreken en te gevoelen.

Nu zijn 'er alleen de *swakke* en *armhertige* ⁺ over, die voorwaar geen meer *vreeze*, en *verbrijzeling*, maar alleen *troost*, *verquikkinge* en *moetgevinge* van nooden hebben, en aldus de boosheid verstuivende, zal het alles met *blijdschap* en *onderlinge liefde*, en *God*, en *elkand'ren*, en de *opperste Magten getrouw* wezen.

⁺Maar alleen swakke, die eer troost als schrik noodig hebben.

Laat dan de *Deugt alleen gelden*, de *liefde tot malkand'ren* doorbreken, de *trouwe* en *gerechtigheid* de overhand hebben, de *Godsdienst tot goede zeden*, en *waare blijdschap* in Gods genade gerigt wezen, spaart geen kosten voor uwe Jeugt, bant wichelaars en genaamde tooveraars, en alles zal vol luister zijn, en den staat zal heerlijk door *gerechtigheid* en *Godsdienst* bloejen.

Maar wy kunnen nog iets hier by voegen, 't geen door de *opperste Magten* moet en ten deele kan verbeterd werden.

6. 't Is best, dat ze alle *uitwendige dingen*, ⁺ en *plegtigheden* naar de *blijdschap* schikken, en die tot *rouwe* en *naarheid* zijn, met voorzigtigheid en allengskens tegen gaan, kan 't geschieden: 't welk best gebeurt, als 't algemeener, als in een zekere stad of kleen gebiedschap zal doorbreken; want de menschen zien veel op and're, en de gewoontens der omliggende, 't geen in *Israël* zoo verre ging, dat *Samuël* haare drift niet wederstaan kon; om een Konink te kiezen.

⁺Men moet 't uitwendige zien tot vreugde, eer als tot rouwe te bestieren.

Men zal dan best, als 't wat daar henen wil, of (gelijk men zoo ongevoelig alles veranderen kan, en tot een *mode* maken) met 'er tijd tot zijn oogmerk kan bestiert worden, de *rouw* en ⁺ *treur-dagen* verminderen; zy zijn evenwel by ge-

⁺Als in treurdagen.

legentheid voor 't gemeen nuttig: want de meenigte word zoo kragtig geleit, en van eigen vertrouwen, en dartele drift, hoog gaande zonden, en trotze gedagten afgelegd; en daar zijn gebreken, die *met vasten en bidden* overwonnen worden, en als men God eerbiedig zal dienen, en ons van alles vermakelijks af trekken kan, 't geen meenigmalen de regte kennisse en liefde Gods heeft uitgeslooten, 't is van wegen onze swakheden dienstig, zoo onze gedagten tot God op te leiden: maar men kan 'er dan de *redenen* laten byvoegen, en de Predikant kan evenwel waarschouwen, dat dit alles tot *blijdschap* moet uit loopen; om God in vryheid van gemoet en staat te dienen, en hy kan alle *strafheid* wel matigen; gelijk ook de *opperste Magt* de instelling van allen dezen.

⁺ Maar meerder magt kan hy oeffenen in 't wegnemen van zoo veele *dwaze en kostelijke plegtigheden omtrent de dooden*: waar over de gewoontens der volkeren, ^{+Omtrent dooden, enz.} en wel met zeer groote en onnutte verquistingen, zoo verscheiden en ook belachchelijk zijn, dat het niet alles kan beschreven worden.

Door veele *kosten*, die d' eene op 't voorbeeld van de andere wil navolgen, vallen *moeijelikheden*, als die verquistingen de menschen van geen groote middelen voorzien benaauwen. Ook is 't dat men zig de doode, daar niets meer van te halen is, te veel vertegenwoordigt, en alzoo smerten vernieuwt, die lange moeten vergeten zijn. Men gaat een jaar en langer in de *rouwe*, men bekleet zijne *dienaren* met rouwe niet alleen: maar *Huis*, en *Gestoelten*, *Koetswageningen* en *Paarden*. Men hangt *Wapenen* op; en 't geene 't belachchelijkste is, in de Kerken, daar ze niet

dan quaad doen. De Vrienden tot de zekere trappen toe en graden van verwantschap moeten die onnodige kosten ten deele navolgen: men begraaft de dooden, die uit het Land der levendige zijn, in de plaatzen, daar duizenden menschen zamen komen, gelijk zeer dwazelijk in de Kerken geschiet, daar een Vrouw dikwils niet verschijnen derft; om de *droefheid* van Man, of Kint, of Vader en Moeder enz. niet te vernieuwen. Daar is niet redelijker, als de lichchamen buiten de Steden in zekere afgezonderde en eenzame plaatzen te begraven.

Wat zijn 'er gebruiken van *rouwklagten*, en bezoeking, hier ter plaatze vry redelijk afgeschaft. De complimenten over de afgestorvene by de naast bestaande zijn meest onredelijk, en zy rouwen veeltijds meest, en worden kragtigst beklagt, die minst in 't harte bedroeft zijn: maar in de vuist lachchen om haar erfgoed. Nogtans moeten de zeden en gewoonten haare gank gaan, en men moet de gemeene slender opvolgen, en agt het veeltijds noodig doode, die in haar leven veel goets aan 't gemeen hebben toegebracht, ter navolginge te stellen, en ze openbaar te loven, ja eenig *gedenkteeken* op te regten, 't geen, buiten 't misbruik nogtans, kan nuttig en noodzakelijk wezen.

Een wijs Man geeft en neemt hier; wil egter ⁺ niet afgezondert zijn, en toont, dat hy zig na 't gemeen schikt, op dat zijne gaven niet veragt werden, en onbruikbaar gemaakt.

⁺Hoe men hier wijzelijk handelt.

Maar wy gaan tot de and're middelen, noodig voor zig zelve, en voor de Geselschappen, Huisgezinnen en Schoolen, enz.

IX. Hoofddeel.***Middelen van voortplantinge der waare blijdschap, omtrent zig zelven, zamenkomsten, huisgezinnen, scholen, enz.***

⁺ *ALs elk een van zig zelven begint, en de waare Blijdschap door regte middelen aanqueekt, zoo kan dat werk in 't openbaar by de Politie en Kerke te beter voortgaan. 't Gemeen bestaat uit bijzondere menschen, en de grond van de gemeene hervorminge is in yeders goede bestieringe gelegen. Wy zullen dan eerst van ons zelven aanvangen in deze tweede rang van middelen.* ⁺ *Overgank.*

⁺ 1. Die zig niet bestieren kan, en kan niets by na in de menschelijke by een komsten bestieren; zig te kennen, en zig te konnen bestieren, is even omtrent het zelve; die *zig kent* en zijn zwakheid weet, kan wet en regel aan zig geven, en zig bewaaren van door zijn swakheid geen roof te zijn van een anders begeerlijkeheid; die zoo verre geraken kan, dat hy hem zelven in voorvallen, zoo als ze komen, bezit, en meester is, kan zijne zaken en handelingen naar 't *voorschrift van de reden* stieren, en heeft hy hartstogten, tegen zijn natuur strijdende, die hem daar in verhinderen, hy moet ze in haare voorvallen en gelegtheden ontgaan, en ze tragten te kennen; om ze ten minsten te ontgaan, of meerder meester te worden; maar voor al moet hy meester worden van de *oneedele droefheid*, en *naargeestigheid*; 't welk best op volgende maniere geschieden kan, dat hy, behalven een vaste overweginge van de *re-* ⁺ *Middelen voor zig zelven, en 't bestrijden, en overwinnen van droefheid.*

denen, die voor de *waare blijdschap* pleiten, en de beschouwinge van de *afschuwelijkheid* en dwaasheid *der naargeestigheid*, door een sterker drift van lust tot lof, gezondheid, verkrijginge van zoo veele en heerlijke belooningen in 't *Rijke der Blijdschap*, daar alle droevige inbeeldingen worden afgetrokken; of; om wat nader aanwijzinge te doen, voor eerst, brengt alle uwe moejelijke gedagten tot de Goddelijke *eeuwige liefde*, die noodzakelijk, gestadig voorgedragen aan de ziele, alle hartstogten, en met namen de *droefheid* verslint: leert *daar en boven* den aard der *droefheid* zelve verstaan, en de eeuwige ordre daar van, in 't vormen van een evenmatig denkbeeld van *uwe droefheid*, zoo zal die verdreven worden, na de mate van de klaarheid en tegenwoordigheid van dat denkbeeld; maak *ook*, overwegende de *oorzaken* van uwe *droefheid* en *naargeestigheid*, dat gy de zelve van uwe *droefheid* afscheit, en ze tot and're dingen overbrengt: want daar kan my geen *reden van droefheid* voorkomen, of ik kan ze als *ydel* aanmerken; ik kan ze tot wat anders, zelfs tot de *blijdschap* brengen, ik kan ook de *redenen* en *oorzaken verspreijen*, om te minder kragt te kunnen oeffenen op mijn gemoet; ik kan ze verdeelt, en in magt vermindert, te beter met *wapenen* bestrijden en meester worden; om ze als een *bullebak* te leeren veragten, en de *smaak van de blijdschap* al aangenamer wordende, de zelve als nevel, voor haare klaarheid doen wegstuiven: gelijk hy, die 't beproeft, zal gewaar worden: voor al draag zorge, dat gy nooit u daar in toegeeft, dat ze u lichaam bederve, en dat het ongeneeslijk worden mag, door een doodelijke halsterrigheid; komt u *droefheid* over, zit niet,

doet iets anders, en laat u geest door *and're voorwerpen* worden afgetrokken, en door *jok*, en *spel*, en *tijdkortingen*, die u vermaken, en tot niemants schade wezen kunnen. Kiest menschen, die u ongevoelig van u quaad aftrekken en *vrolijk* maken; maak u lichaam sterk door *goede spijs* en *drank*; en wel, die nog *traagheid* nog *melancholije* baren, en oefen het met matige bewegingen, (zoo 't niet te lank zou vallen) men zou ligtelijk alle deze zaken door *voorbeelden* kunnen bevestigen; omtrent de *droefheid* byzonder: alzo de swaardere *naargeestigheid*, inzonderheid, als 't temperament 'er wat naar helt, beswaarlijk is, om te overwinnen.

⁺ 2. Die wijkt zomtjids, als ze iets is ingewortelt, zelve voor geen *Musijk*, daar anders *Sauls* booze *geest van naargeestigheid* meermalen wat door *verligt* wierd ^{+Nut der Musijke.} 1 Sam. 16. een *Konst* den geleerden zeer noodig, en allen menschen van ernstige en veele bezigheden; om de *dofheid van haaren geest* te herstellen: gelijk die (latende 't misbruik varen, dat in de beste zaken is) alle tijd een groot *behulpmiddel van blijdschap* en *aanmoediging* geweest is; en alzo die konst een zeer groote heerschappije heeft, om de *blijdschap* en *harmonie van gemoederen* door te zetten, en de rouwheid en ongeschaaftheid van *zeden* te verbeteren; zoo is 't, dat we de zelve alhier in de tweede plaatze stellen, zonder dat we ons daar omtrent tegenwoordig verder inlaten: gelijk wy iets meer daar van omtrent het *middel van Salomons blijdschap* in de *Prediker* hebben nagelaten.

En alzo deze *Konst* van yeder beminnaar en voor zig zelve kan ter verquikkinge verstrekken; zoo is ze byzonder, 't zy met de *stemme*, of *werktuigen*, of beide zeer nuttig voor *gezelschap*-

pen; om aan de zelve *vreugde* aan te doen, ja voor de gantsche *Borgerstaat*, haar geluit kan door *Steden* gaan met *Klokwerk*, door *Kerken* met *Orgelen*, *Stemmen*, en velerhande *Instrumenten*, door 't *Leger* met *Trommels*, *Trompetten*, *Bazuinen*, *Cornetten*, en diergelijke gevondene werktuigen; om de Soldaten *ordre*, en *moed* te geven, en tot den krijg aan te hitsen:

3. En alzo wy van zelfs tot de *zamenlevinge*, ⁺ buiten *elk op zig zelven* geraken, en de vriendschap aldaar ter *blijdschap* moet worden aangequeekt; zoo is 't zeer noodzakelijk tot voortplanting de *wetten der zamenlevinge* te verstaan, daar van wy dit volgende gaan aantekenen. ⁺*Middelen in de zamenlevinge.*

Die *lustig* zijn pligt *zonder parade* en *edelmoedig* ⁺ waar neemt, en daar in *vergenoegt* is, God kennende, en wetende, dat men een *kleed van gemak* in huis mag dragen, en iets meerder *na 't gemeen opgeschikt*, (om zinnebeeldig te spreken) moet voor den dag komen, is in staat; om 't genoeg en de *blijdschap* in de *zamenlevinge* ook tot zijne naasten te brengen; indien hy maar op volgende zaken agt geeft, die ik mede ⁺ door ervarentheid heb beproeft, dat goed zijn, en die elk verstandige zal moeten toestemmen. ⁺*Zede-konst tot onderlinge vrede kort voorgedragen.*

Handelt *bedagtzaam* en *vriendelijk*; *leert de* ⁺ *menschen kennen*; zy zijn verscheiden van aard, en eerge u met yemand in laat, spreekt en handelt eerst in 't gemeen met zulke zede plichten, die aan al de waerelt moeten regtveerdig en goed geoordeelt, genoeg geven, en die uit de menschelijke natuire zelve zijn gehaalt. ⁺*Omtrent zig, en*

Veragt niemant om zijn Godsdienst, als hy ⁺ 'er door maar vreedzaam leeft: 't is Gods werk, het geloove te schenken. *Wikkelt u zelden in geschillen daar over*: zy baren tweedragt, yeder ⁺*And're in 't gemeen.*

⁺*Omtrent Secten enz.*

wil winnen, en liever de ziele van de Godsdienst, de liefde verzaken: nogtans moet men elkand'ren stigten t' aller tijd en gelegenheid; maar 't heeft een byzondere behandeling en wijsheid van nooden, daar wy nu niet van spreken: buiten dat is 't *gemaakt*, of *eigen lof*, of *schijn van Godzaligheid*, of *veroordeeling van zijn evenmensch*.

+ En aldus moet men haar, die altijd gelijk willen hebben, en te vuur en swaard als 't ware strijden voor 't geen ze eens hebben gezegt, sagtkens laten varen; of gaan ^{+Eigenninnige,} ze voorts, is 't noodig, door een vrage, als onnoozel voortgebragt, zonder dat haar drift kan gaande worden, by haar zelven verlegen maken; of is de onbeschaamtheid te groot; mag men 't gezelschap wel vermaken met zulk eenen ten spotte te stellen; op dat hy wijzer werde: zoo 't de nood gebiet.

Uit *stuirsheid* en *eigenninnigheid* spruit nooit *vriendschap* en *blijdschap*; mijd ze daarom en oeffent *vriendelijkheid* en *gevoeglijkheid*; 't zal u by een genoegde geest behouden, en and'ren vermaken.

+ Weest in *Gewaad*, *Sieraden* en and're uitwendigheden nog *slordig*, nog *popagtig*; *slordigheid is geen heiligheid*, en doorgaans gehaat, en gy maakt uwen ommegank ^{+Omtrent kleding,} vrugteloo: en *popagtig te zijn*, met namen voor een Mansperzoon, *is belachchelijk*, en 't geeft ligtveerdigheid te kennen, en is gemeenlijk een teeken, dat de ziele weinig op geschikt is; die de *waare blijdschap* heeft, vergaapt zig aan geen *kinderlijk mooy*.

Vlijtigheid en vaardigheid geven een gerust en bly gemoet te kennen, en zijn uitwerkingen van een gezond lichchaam beide aangenaam; om te aanschouwen, en na te volgen.

Laat 'er in *gank*, en *trony*, en *woorden* niets ⁺ gemaakt zijn, het toont glory, en doet een gezelschap van u de walge krijgen, en zoo strijd het tegen de *vriendelijke blijdschap*: inzonderheid indien 'er *schijnheiligheid* onder loopt, en de teekenen van de trony de veragtinge van and're klaarlijk te kennen geven; en nog meer, indien de woorden scherp en hekelagtig bevonden worden, 't geen in een regt lustig en vergenoegt mensch nooit geschieden zal.

Eigen lof, die stinkt, laat een ander en niet u ⁺ *eigen mond u prijzen*, en prijst ook niemand in zijne trony, en voor een gezelschap, dan als ge 't niet verby kont, en dan moet het als van ter zijden en zedig geschieden, 't geen de ervarentheid een verstandige leeren moet. ^{+Lof spreeking,}

Mijd *boersheid*, en *ongeschaaftheid* in *gank* ⁺ en bewegingen van 't lichchaam, en 't houden van u postuir, en voor al in 't uitbrengen van uwe redenen, 't geeft te kennen, dat u opvoedinge, en waereltkunde kleen is, dat ge u zelven niet wel meester zijt, en dat ge de delicatessse (om te spreken) van de zamenlevinge, om u aan allen aangenaam te maken, niet verstaat, of veragt. ^{+Boersheid,}

Spreek altijd wel van afwezende, van uwe ⁺ *Overigheid*, van de *Godsdienst*, van *Ouderen* en *Vrienden*, en *Medegenooten van u ampt*: die tegenwoordige kunnen ligt denken, dat ze, als ze afwezig zijn, al mede ten toon zullen staan; en 't is een algemeene misslag by na, dat men veeltijds niet gunstig spreekt van menschen, die uit het gezelschap treden. ^{+Wel spreken,}

Dat men in alles toone zekere *hertelijke toegenegtheid* ⁺ voor menschen, en dat men resoluut en openhertig zig drage, 't baart *vertrouwen* ^{+En hertelijke trouwe,}

op u, en daarom *vrede* en *blijdschap*: en deze deugt met voorzigtigheid gepaart, behoeft yemand nogtans zoo verre niet te brengen, dat hy als een dwaas zijn *gantschen geest uithale*.

+ In *gezelschappen moet men niet* juist, 't geen we weten *aanstonts zeggen*; of, als zommige menschen doen, geen genoegen toonen, voor en al eer ze iets van haare zoetigheden kunnen voort brengen, die ze als een register opzeggen, en t' elkens op een and're tijd of plaatze wederom het zelve; zoo datze haar belachchelijk, en hatelijk maken: *men moet elk zijne redenen in stilheid aanhooren*, zedig daar in vergenoeging scheppen, of met meerder hartelijkheid, naar dat de zaken zijn.

+ *En zig na and're te schikken,*

+ Men moet zelve *spreken op tijd en wijze*, en halen zijn woorden niet anders, als uit het gene ongemaakt, uit de tegenwoordige discoursen geboren word, daar mede behoorlijk zamen hangt. *In lustige by een komsten troppen gelijke by gelijke*, en 't gaat dan zoo precijs niet toe. By dit alles is *Blijdschap*.

+ *Tijd en wijze.*

+ In *by eenkomste tot blijdschap* spreek geen *diepe zaken*; alles zy gemakkelijk, en tot opwekkinge van de geest: *verliest om geen vernuftige schetzery een goed vriend*; yeder wil graagst door lof geleit worden. Spreek van zaken, die de meeste vermakelijkheid indagtig maken, alles egter zedig en eerbaar. Spreek van reyzen, gewoonten van Volkeren, van 't geen 'er tot voedinge van een wettige nieuwsgierigheid van de menschen is voorgevallen, hebt u spreekwoorden, aardigheden, en zoete boerterijen zoodanig dat ge u character en waardigheid, en die van 't gezelschap bewaart, en laat 'er uit alles, dat ge spreekt en doet, en *jok* en *spel* en *ernst*,

+ *Wat 'er in vrolijkheid te mijden is, en te doen.*

Zoete leerzaamheid en vaste ongeveinsde vriendschap ontstaan.

En dit zal te beter geschieden; indien gy regt ⁺ overweegt, dat om 't nut van 't gantsche gezelschap te hebben, daar vele menschen u kunnen dienst doen, gy ook genootzaakt zijt u eigen zinnelijkheid af te leggen, en met verstand, het genoegen van de meeste menigte op te volgen, en u naar haren aard te schikken.

⁺*Om nut te trekken.*

De vrouwelijke *Sexe*, moet *als zwakkere vaten*, ⁺ *eere* ontfangen naar 't zeggen van Petrus 1 Petr. 3:7. Lof en gediensigheid zijn de twee aspunten, daar op de vrede en blijdschap by de zelve voornamentlijk onderhouden word; men doet ze *goed*, als men haar *nut*, en 't *voordeel* dat ze toebrengen, en 't *vermaak aan de gezelligheid* zedig melt, en toont, dat men 'er *liefde* en *agtinge* en *trouwe* voor heeft; hoe verre dit omtrent *Vrouwen*, en *Maagden* gaat, en na de jaren; moet uit haaren aard, en liefde en zedigheid, en wetten en gewoonten van de Borgerstaat bepaalt worden, en daar van alleen was wel een Boek te schrijven.

⁺*Omgank met de vrouwelijke Sexe.*

In alles neem *tijd*, *plaatze* en *omstandigheden* ⁺ in agt, die de zaken, en 't geen nuttig en niet dienstig is, zeer kunnen veranderen.

⁺*Verandering door omstandigheden.*

Speelt men in gezelschappen, hoe 't ook wezen ⁺ mag, men moet het doen met een gemeen genoegen, en daar moet geen krakeel door ontstaan; men moet 'er zig niet aan overgeven en 't moet ons onverschillig zijn; of men *speelt of niet* naar gelegenheid, als mede moet het gemoet even eens te vreden zijn, *of men wint of verliest*, 't strijd anders kragtig tegen de *blijdschap* en *vrede*.

⁺*Spel.*

Omtrent *Groote* en *Aanzienlijke* verkeert ⁺ met *eerbied*, en zekere onderwerpinge, na dat het

⁺*Verkeering by Grooten*

de zake vereist; groote *gemeenzaamheid* past 'er niet by, byzonder, als ze haare bediening en character hanthaven; en is hier groot onderscheid, van *Vader, Voogden, Magistraten, Heeren en Meesteren*, die alle nog iets zonderlinks vereischen.

+ Met *zijns gelijke*, gelijk elk een zijns gelijke zoekt, en daar by liefst is, *verkeertmen* onverschillig, *gulhertig*, en met *gelijke eerbewijzinge*, en met hoe weiniger *complimenten*, hoe beter en geruster; daar ze in een *statieuse Visite* en gemengt gezelschap vermenigvuldigen, is 't moejelijk zig behoorlijk te schikken, en 't is gemeenlijk met vreeze gemengt, en 't is best, dat ze zoo veel niet voorvallen, en dat men met yeder 't zijne te geven naar zijn beste weten, gerustelijk bestaan kan. +Zijns gelijken, en

+ In den *ommegank met u minderen, hout agtinge: maar met vriendelijkheid gepaart*, en gy zult zekerder van haar gedient zijn; indien gy ze aanmoedigt, en wel doet, +Minderen.
en *meer u doet beminnen, als vreezen*.

+ 't Is ook dienstig in een Gezelschap yeder even eens te behagen: hier gelt geen aanneming des persoons; doet ze nooit blijken, 't baart *droefheid*, en tweedragt, +Onverschilligheid in 't gezelschap.
inzonderheid geeft de *oirluistering* quaad vermoeden, en loopt tot gramsteurigheit uit.

+ *Mengt u niet in eens anders zaken*, nog weest geen *bedillaar* en *moeyal*; als of u naasten haar eigen zaken niet verstonden. *Laat yeder een 't zijne beminnen*, en +Laat yeder in 't zijne.
't zal de *blijdschap* vermeerderen.

+ Draagt zorge van niet te ligt te vertrouwen, *gelooft*, als de slegte *alle zaken niet*, leert de fauten, en bedriegerijen verstaan; om ze te ontgaan, en ze niet gaande te +Gelooven.
maaken. *Zijt niet*

ligt borge voor yemand: 't belemmert de gedagten, maakt ongerust, en neemt de blijdschap weg: als ook, als men zig in schulden steekt.

Maakt in de waereltze veranderingen geen ⁺ *nieuwe mode*, en *gebruiken*; maar zoo ze by de meeste, of voornaamste zijn bevestigd: zoo staat ze niet tegen; volgt ze ⁺ *Moden*. zediglijk na: die *stroom is niet tegen te staan*, en gy zoud u veragt maken, en uwe gaven, die 't gemeen anders zou kunnen deelagtig worden, vrugteloos, en zoo zout ge u zelve en andere tot *droefheid* en *verdriet* wezen.

Neemt' een trou vriend aan, of meer; dient ⁺ *hem getrouw, zoo wel in tegenspoet als in voorspoet*: 't zijn raare juweelen; en 't is zekerst op zig te kunnen bestaan, ⁺ *Trouwe vriendschap*. en zijn gerustheid allezins by zig zelve te hebben; die van mindere dingen afhangt, is zekerder en gelukkiger in genoeg en *blijdschap*, en komt nader aan God, die nergens van afhangt; gelijk wy hier na in God zullen volmaakt zijn.

Verwint u Vianden door wel te doen, en den ⁺ *haat door liefde*. *Openbaar geen secreten, hoort, ziet en zwijgt, en dat ge niet wilt dat u geschiede, doet het ook* ⁺ *Nog eenige lessen, en 't niet aan and'ren*.

En dit is zoo al 't voornaamste, dat *blijdschap* ⁺ in de zamenlevinge baren kan; daar zijn de *zedelessen*, maar gy moet ze zelve oefnen, en gelijk in alle ⁺ *Besluit*. onderwijzinge, zoo ook hier, gevende en nemende na voorval, en wijsheid van oordeel, u dit alles te nutte maken, en ter stigtinge van 't gemeen doen dienen, met ongedronge behandelingen.

4. Maar daar komt de *kinderqueeking*; een ⁺ zaake van groten gewigte, daar de *grond legt van de welstand van 't gemeen*; en 't geene nogtans zoo onordentelijk toegaat, dat men twijfe- ⁺ *Middelen van Kinderopvoedinge*.

len kan of zomtjids d' Ouderen beesten, dan redelijke menschen na Gods Beeld geschapen, opvoeden willen; de *Regering* legt gemeenlijk ook te weinig te koste aan de *Schoolen*, en de *Jeugt*, die voor weinig geld, daar naaulijx Schoolmeester van bestaan kan, ondewezen word, en men is mildadig in gebouwen, plantagien, ja verquistingen van 't gemeen, 't geen nogtans vervallen moet, met het *verval van de Jeugt*. Eerst dan vande *Huisgezinnen*, en wat ze doen moeten tot *voedinge van de blijdschap*, zoo de *Ouderen door zig zelfs*, als *door haare bediende*, en *knegten en maagden*.

't Is goed, is de *Moeder* wat sterk van lichchaam en ziel, en *vrolijk* van aard, en vol geesten, als een *aangenaam steengeitie*; 't kint trekt dat voedzel, en werd opgevoet in de moedertaal en scheidt de eerste vryheid van handelen, en *eerlijke zeden*. Als 't onder Vaders opzigt ook komen moet; gelijk de Moeder 't zelve de *beginzelen der Godsdienst* leert: 't moet zijn tot meerder gerustheid, liefde Gods en vertrouwen op hem, met een goed voorbeeld van de beide Ouderen; aan welkers liefde, een kint na zijn aard op gequeekt, zoo wennen kan, dat het, schoon met and're kinderen, die *spook* en *toovery* vreezen; en zekere *naargeestige gedagten* hebben, nogtans daar niet besmet door zal worden, ja zulke kinderen zullen and're belachchen, als ze bemerken, dat ze in 't donker beter derven zijn, als de zelve, en of 'er nog al iets aankleefde, 't kan door de Ouderen ligt verbeterd worden. Ik weet het en heb het meenigmalen gezien in and're, welkers Ouderen lachchen met *spook* en *toovery*, die zoo onversaagt waren, dat ze, als ze maar buiten stank waren, of in een goed bedde gelegen, zon-

der schroom zouden ze in dood-kelders, in duistere gaten, en by doodsbeenderen en bekkeneelen geslapen hebben.

Zijn de Kinderen van *grooten huize*, en de Ouderen rijk, men kan ze geven Perzoonen, die haar de opvoedinge in vryheid, en goede zeden, en 't geene haar in 't gezellig leven van nooden is, met zoetheid leeren, en ze met een *edele* en *blijde geest* voorgaan.

Maar als men kinderen aan *knegten*, en gelijk 't meest geschiet, aan *maagden* toevertrout, gelijk 't de meeste menschen niet wel kunnen ontgaan, zy moeten zorge dragen, dat ze die met *bullebakken* en *spoken* niet en vervaren; om ze te stillen en te beter onder vreeze en bedwang te houden, 't is een verderf voor de vryheid en edelheid van verstand en ommegank, en die kinderen derven naaulijx alleen, 'k late staan, in 't donker wezen, en te bedde leggen. *De jonkheid is teeder* en *ligt geloovig*, en genegen om na te volgen; daarom zijn de beeltenissen en indruksele in 't lichchaam en hersenen zoo strerk, en door gewoonte zoo vast, dat, als 'er daar na door redenkaveling, onderwijs en ervarenheid gedagten van twijfeling ontstaan, die denkbeelden 'er nogtans ten grooten deele blijven, en nooit zoo worden weggenomen, of de mensch werd verrast, eer hy 'er op denkt, of ('t geen altijd niet mogelijk is) eer hy zijne *wapenen* vaardig heeft, om ze te bestrijden.

Eer men tot *vaste wapenen* komt wat al werk is 'er, en studie en aflegginge van vooroordeelen van nooden, eer men 'er toe komt, men beelt zig in 't donkere te zien, dat 'er niet en is, en door vreeze (de geesten ingetrokken zijnde) aan 't lichchaam te voelen, als van buiten aan ko-

mende, dat 'er niet en is; en elk een ziet een *duivel* en *spook*, of een *geest* en *afgestorvene ziele* elders, en in 't *Pausdom*, of *weerwolven* en *hexerijen* in *Duitsland*, na dat hy 'er van gehoord heeft, en inbeeldingen van gemaakt. In ons *Vaderland*, en wel in *deze Stad*, daar een *vrijen aard van Inwoonderen* is, vind men minder noot en die sotternijen hebben 'er meest gedaan, en die niets gelooven zien ook niets, en *gaan* en *staan*, en *slapen zonder vreeze*; zoo geschiet haar na haar geloove, en d' and're naar haare vreeze, dwaasheid en inbeeldinge; en zoo neemt *droefheid* en *naargeestigheid* plaats voor de *waare* en *bestendige blijdschap*, door de opvoedinge kragtig moete bevestigd worden.

+ 5. Nevens de *Huisgezinnen* gaan de *Schoolen*, zoo van *Spellen*, *Lezen*, *Schrijven*, *Cijferen*, *Godsiensts-gronden*, en and're *Wetenschappen*, als mede van *Talen*, ^{+En 't bestier der Schoolen.} *Outheden*, en and're dingen, die men in de *hooge Schoolen* onderwijst; in allen dezen is 'er een *Staat* en *Stad* gantsch veel aangelegen, dat ze goede en edelmoedige *Schoolmeesters*, *Preceptoren*, *Rekters*; en *Professoren* hebben, vol van *kennisse* in 't haare, vol *genoegen* en *blijdschap* en *goede zeden*, en men moet dan geen kosten ontzien om de zelve, een yeder naar zijn staat, rijkelijk te beloonen, en ze tot haaren pligt behoorlijk te houden. Daar door zal 't gebeuren, dat de *Huisgezinnen*, en *Politie* en *Kerke* en and're vergaderingen zullen vervuld worden van brave en lustige Mannen, die and're leeren *lustig* en *vrolijk* zijn, en haar pligt en dienste van 't gemeen, edelmoedig waar nemen in alle getrouwigheid, en 't zal de *Regenten* eere zijn geen *ezelen*, en *magere* of al te *dartele paarden te berijden*: maar een *braaf*

paard, zoo als het van Job beschreven word in 't 39. kapittel.

Zoodanige Borgeren en Inwoonderen zullen vol *lust*, en *deugt*, en *vreede* zijn, door *zedes* en *konsten*, en *wetenschappen*, en *Goddelijke wijsheid* pronken, in *Gods ordre en genade* onverschrikt bevonden worden; zy zullen die van buiten komen, met glans toelachchen, en lokken tot haare gemeenschap, en zoo een staat zal by de Volkeren gezegent zijn. De Heer *Burnet* verhaalt in zijne reize door *Italien*, wat onderscheit hy zag in die Republijkjes en Steden, daar de *vryheid* heerschte, die in 't *gelaat*, *beleeftheid*, en *vrije en trouwe ommegank uit blonk*, en tusschen die *slaafs* en *dwingelandig* beheerscht wierden. Hoe braver, lustiger, en deugdelijker, en vrijer onderdanen, hoe meer eere voor de opperste Magten, hoe vaster inwooning Gods.

En hier hebt ge, aandagtige Lezer, mein ik, ⁺ alle de *middelen om 't Koninkrijke der stantvastige Blijdschap voort te zetten*; daar is niets onaangeroert, of 't kan hier onder begrepen worden: 't komt maar op de *oeffeninge* aan, 't volmaakste is, als 't behoort, gezegt: wat de vloed der menschen, en d' opperste Magt zal toelaten en verbeteren, moet de tijd leeren: yeder kan 'er 't zijne uit trekken tot zijn behoudnisse, en nu gaan wy zien, hoe men in de *swaarste voorvallen* zelve de *kloekmoedigheid* en *blijdschap in God*, wiens genade ons genoeg is, moet aanprediken.

⁺*Besluit van de middelen en overgank.*

X. Hoofddeel.

Dat men zig redelijk in de swaarste ongevallen verheugt, en het niet volstrekt onmogelijk moet geschat werden.

+ Alhoewel hier niemand ooit zijne hartstogten volkomen zal meester zijn: maar de mensch altijd *overblijzelen van zonde* en *droefheid* hebben zal; zoo is 't nogtans daarom niet te min noodig, dat men de *volmaaktheid van de blijdschap* aanpredike, +De volmaaktheid der Blijdschap is hier niet: alzo wel, als men gelast word, de *volmaaktheid van Gods Wet en Beeld* te prediken, schoon ze niemand volkomen houden kan.

+ Men moet namentlijk *jagen na de volmaaktheid*, en geduig dat *zalig leven* met een vol genoegen *zonder zonde*, en alzo *zonder droefheid* en *smerte*, en *tranen* in 't oog hebben, ziende op onzen *oversten Leidsman* Phil. 3. en Hebr. 12. en men weet ook niet, hoe verre men in 't vermeersteren van *droefheid* komen kan; zoo kan men zien aan 't *volmaakte*, wat 'er nog gebreekt, hoe verre men al gevordert is, en nooit de moet laten neder zakken: maar alle tijd voortgaan, door de *kragt Gods in onze swakheid volbragt*, 2 Cor. 12:9. en *verlangen met de Hemelsche Woonstede*, die hier nederdaalt, *meer en meer overkleet te worden* 2 Cor. 5:2/3. +Men moet 'er egter na jagen,

+ Ook leert de ondervindinge; dat, hoewel yeder mensch iets heeft in zijne nature, daar in hy sterker is, als and're, en ook yeder zijn swakheid heeft, die hy; om van de begeerlijkheid van +En ze in de swaarste voorvallen aanprijzen.

and're niet overwonnen te worden, tragt te verbergen, nogtans men in alles het *volmaakste* wel mag en moet aanprijzen; om dat 'er altijd gevonden werden de welke die in deze, de and're in een and're kragt van zijn lichchaam en geest, de *waare blijdschap*, en zoo 't *gemeen* in alles konnen uitdrukken met vry een grooten trap, daar aan weinig ontbreekt.

't Geen een ander onmogelijk schijnt, zal yemand tamelijk stantvastig dragen, en hy zal in andere gelegtheden, van die swakkere wederom overmeestert worden, en alzo kan men vast stellen, dat 'er geen voorvallen van *rouw* en *droefheid* en *smerte* zijn, die niet van deze of gene zijn te boven gekomen, de welke *blijde*, en *stantvastig* zijn geweest in de grootste ongemakken.

Dewijle wy dan *vermanen in 't gemeen*, en voor *alle slag van menschen* schrijven: die God, d' eene hier, d' and're daar in een groote *sterkte van geest*, *lijdzaamheid* en *moed* verleenen wilt; zoo is 't noodig zoodanig zijne redenen te schikken, dat men alle menschen afrade van *droefheid*, en ze ten uitersten de *bestendige blijdschap* smakelijk make, zelve in de *aller swaarste bezoeken*, en ontmoetingen, die de menschen hier konnen voorkomen; op dat elk een zijne swakheid kenne, en op God vertrouwe, nooit latende de moed nederdalen in wat voor ongelegentheid hy wezen mag; om de *voorgestelde hope vast te houden*, de *blijdschap in Gods eeuwige trouwe*, naar 't voorbeelt van onzen hemelschen Vader, te bewaren: om de beste *voorbeelden* en 't *gene* daar in we swakste zijn, na te yveren, en te zien, hoe verre men geraken kan.

De weg dan dus hebbende gebaant, zal elk

verstandige 't zeer wel en noodzakelijk oordeelen, dat men toone, dat het niet onmogelijk moet geschat worden, dat de menschen *deze die, d' and're and'ren*, en zoo de *menschelijke natuire, onbepaalt aangemerkt, alle swaarste ongemakken kunnen ondergaan*, en derhalven, dat men haar in dezen allen *blijdschap* en *stantvastig genoeg* inscherpen moet.

⁺ Maar wel verstaande, dat we de menschen *vieren* en haare swakheden, dat men ze niet *bedroeve*, schoon ze in velen te kort schieten; veel min, dat men ze met *verwijt* en *strafheid terge* en *verbittere*. Men moet gedult hebben met elkand'ren, en alle streven naar de volmaaktheid. Zelve, die 't een ander smakelijk maakt, zal zig zoo wel, als and're, prediken moeten; en daar is niemand, hoe kragtig ook, die alles even *stantvastig* en *blijmoedig* zal ondergaan: yemand, die een goede natuire en temperament heeft, zal die swaarigheden, die daar minst tegen strijden, kloekmoediger zonder redenkavelinge verdragen, als een, die de natuire niet te bate heeft, en door reden zig 'er tegen aan kant; en de reden vermag in 't gemeen wel veel, en werkt omtrent alle voorvallen, en de eeuwige waarheid zal met'er tijd, de nu en dan voorkomende hartstogten, kunnen bedwingen, dat ze geen byzonder quaad doen; maar 't eischt *verstand* en oeffeninge, en wat de *sterkte van Gods Geest en genade* in zommige menschen vermag, leert de ervarentheid en de Goddelijke Schrift.

⁺ 't Is dan *vermakelijk* en *dienstig* te toonen, hoe men zig tegen alles wapenen moet, hoe swaar en lastig ook, en dat men zig van de Goddelijke bystand, op wat voor ⁺*Aanvang daar van, en* een wijze ook geschonken, (alzo Gods werken ondoorgronde-

lijk zijn) vrijelijk mag verzeekeren: daarom dan gaan we maar tot de *redenen* zelve, eerst in 't *gemeen*, en dan in 't *byzonder*; toegepast op de *voornaamste* en *swaarste* *voorvallen*, die ons hier kunnen ontmoeten.

Om nu van 't *gemeen* te beginnen: zoo leert ⁺ de *reden* dat God niets quaats en doet, en dat wy in alle zijne werken met *dankbaarheid* en *blijdschap* rusten moeten; ^{+Bewijsen in 't gemeen.}
als te vooren hier en daar genoeg aangewezen is.

Daar een boven lees de *ongewijde geschiedenissen*, ⁺ en zie wat 'er onder de Menschen gebeurt: gy zult 'er vinden, die deze gene, en and're die swaarste ^{+In ongewijde, en}
voorvallen kloekmoedig en vergenoegt zijn te boven gekomen.

Daar is nauwelijx een Godsdienst nu, of te voren geweest, die niet gehad heeft zijne martelaren, welkers phantazy en verbeeldinge zoo kragtig is geschikt geweest, dat ze de verdrietelijkste rampen en smerten hebben uitgestaan, en daar zijn genaamde *heiligen* in *Japen*, en *China*, en bij 't *Pausdom*, die zig martelen, en vele smerten aan doen; ja de dood gewillig ondergaan. De *opvoedinge*, en *hartstogten van Heiligen te willen zijn*, de *inbeeldinge van een zonderlingen loon na sulke smerten* en gevaren uit te staan, schoon vals, doet wonderlijke en ongeloofelijke dingen verrigten. 't Is maar de resolutie hoe ook verkregen, en dan ziet men de dood en elenden niet te vreezen.

Wat zijn 'er onder *Grieken* en *Romeinen* voorbeelden van die zeer stantvastig of hartnekkig zonder beteutertheid, gevaar, *dood* en het *allerbitterste* hebben uitgestaan, als in *Socrates*, *Horatius Cocles*, de Maagt *Claelia*, *Manlius Torquatus*, *Epaminondas de Thebaner*, en by

de *Indianen*, en *Brachmannen* met namen in vele stoute daaden blijken kan. *Theodorus* van *Syracusen* belachte alle pijnen en tormenten. Een van de Macedonische Adel-kinderen, die *Alexander* mede ter eeren, zijne offerhande met zijn dienst verzelde, verdroeg zeer lijdzaamelijk, dat door een kool uit het wierookvat op zijn arm gevallen, 't vlees zoo verre brande, dat het al stonk; zonder zijn werk eenigzints te staken, en zijn wezen te veranderen. *Valerius Maximus* verhaalt wondere stantvastigheid en blijmoedigheid in 't gelaat van een uitheemsch slaaf, die zig gewroken hadde in 't ombrengen van de moordenaar van zijn Meester, en daarom een wreede dood moest ondergaan. Seneca en vele and're vreesden geen dood: *Thomas Morus* in Engeland, en de *Witten*, die groote Mannen van ons vrye Vaderland, hebben in een goede gewisse stervende, de dood en pijnen veragt.

De Heidenen gewenden zig tot het belachchen van 't *geval* of de fortune, haar niet vreezende; hoe ze ook dreigde, en zy hebben haar vele tot het verduiren van alle stafheid dezes levens, geschikt; *Juvenalis* zegt van *Democritus*,

. . . . . *Cum fortunae ipse minaci*

Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.

Als hy het dreigende Geval niet vleide of prees:

Maar eer de strop wenschte, en de middel vinger wees.

en wederom, als hy in 't zelve elfde Hekeldigt belsuit wat men begeeren zal, schrijft hy:

Fortem posce animum, & = mortis terrore carentem.

Eischt van de Goôn een sterk gemoet,

Wien vrees van dood geen hinder doet. enz.

zeggende dat alle de rampen, en moejelijke

werken van *Hercules*, de swaanendons van *Sardanapalus* verre overtreffen:

En zoo zijn 'er dan geen *elenden*, *arbeiden* en *pijnen*, schoon als de *wreetste* en onmenscheijkste voorkomende, die niet (zelve met gezang, ook in 't midden van de vlammen, ondergaan) van Martelaren onder ons, alleen door kragt van inbeeldinge, schoon zommige van haar niet juist met de aller grootste reden het Martelaarschap hebben ondergaan, verdragen zijn.

En wat aangaat de *gewijde Historien* van de ⁺ *Heilige Schrift*, men zal naaulijx een voorval vinden 't geen niet dankbaarlijk is uitgestaan, en men ziet 'er ^{+Gewijde Schriften.} vermaningen, die ons tot die kloekmoedigheid opwekken. *Enoch* en *Noach* hebben lijdzaamelijk de booze verdragen; *Abraham* verliet met blijdschap en betrouwen op Gods voorzienigheid *zijn land en Maagschap*: Hy was gereet *door 't geloove*, om *zijn enigen Zoon te slagten*; *Jacob* betroude op Gods beloften in de ontmoetinge van zijn broeder; dog dood viand, *Esau*. *Joseph* was in de gevangenis met een goede gewisse, als een geduirige maaltijd. *Mozes* verkoos boven de wellust en schatten van *AEgypten*, de *verdrukkingen met Gods Volk*, en hy is *kloekmoedig alle murmureringen*, en quade aanslagen tegen hem *van Israël in de Woestijne* ontworstelt, Hebr. 11. en *Paulus* toont ook aldaar in zijn liyste van *Sterk-geloovige*, vele, die *blijdelijk, Swaart, Vuir*; en alles hebben kunnen uitstaan. *Daniel* was *gerust by de Leeuwen*, en ook werd 't in zijn Boek verhaalt, dat de drie *Jongelingen in den vuirigen Oven gezongen hebben* Dan. 6. en 3. kap. 't Gaa, zoo 't mag, *daar God en de Arke is, daar is heil, gejuig, en blijdschap*. *Paulus* heeft omtrent alle moejelijkheden

redelijk standvastig en vreugdig ondergaan, zie 2 Cor. 11. hy zong met *Silas* in de kerker Act. 16. en *Petrus* en *Johannes* hebben God verheerlijkt; om dat ze waren *weerdig geagt te lijden* Act. 4. gelijk het *Jacobus* in zijn Brief kap. 1. *een groote vreugde schat*. Veele der *Hebreen* hebben de *beroovinge haarer goederen met vreugde* aanschout. kap. 10. *Job* dankte God, die hem *gegeven en genomen had*. kap. 1. *Johannes*, op *Patmos* gebannen, kan zig vermaken in de nadere Goddelijke gemeenschap en de *gezigten van zijn Koninkrijke*.

En zoo men ergens de *Heilige* navolgen moet, 't is waarelijk in deze *sterkte*, en *volmaaktheid*, die God haar heeft mede gedeelt; om door de Schriften *lijdzaamheid en hope* te scheppen Rom. 15. en *in de Verdrukkingen te roemen* kap. 5. 't geen noodzakelijk *blijdschap* stelt, en insluit *Gods liefde in onze herten uitgestort: waar van ons geene verdrukkingen kunnen afscheiden* Rom. 8. alwaar Paulus vs. 35—39. zeer *veele voorvallen* optelt, als *verdrukkinge*, als men droevig gedrukt en geperst werd, *benauthed*, daar geen openinge en uitkomst schijnt: *vervolginge* en vlugt om de waarheid; *honger en naaktheid*, als 'er voedsel en deksel ontbreekt; menigerlei *gevaar*, en *zwaart* van oorlog en dwingelanden; als een harde en wreede *dood* en de zoetheid van 't *leven*: voorts *gezanten* of engelen des verderfs; Joodse *overheden*, en *Magten*, die elders door vermogen en kragt kunnen oeffenen; al dat *tegenwoordig* den ondergank dreigt, of in 't *toekomende* te vreezen schijnt: voorts *hoogte* en *laagte* van staat; door welke beide de menschen ten proeve gestelt worden; en zoo is 'er geen schepsel, in Gods hand gestelt, dat in iets ver-

mag ten quade omtrent de *goede*, die *vrienden van God* zijn.

Dit dan dus aandachtig overwogen zijnde, ⁺ wie ziet niet hoe nuttig het is de menschen de *blijdschap in de allerbitterste rampen* zelve aan te prijzen: die 'er lust toe krijgt, *bid* en *werkt*, en *verkrijgt* het eindelijk, en geraakt verder, als hy meent; en die daar en tegen zulx te prediken, qualijk op neemt, ja lastert en de woorden misduikt en verdraayt, hy staat God en sijn Woord tegen, en is te traag; om zig te helpen: maar laat hem zelve liever door lafhertigheid, en murmuringen tegen Gods voorzienigheid verloren gaan, en wil liever als *God* en *reden* te gehoorzamen, onwetende blijven, en *onder 't geval*, en in *vreeze* en *naarheid* zijne dagen rampzalig doorbrengen.

⁺Overgank tot de byzondere voorvallen.

Maar we gaan tot de *voornaamste voorvallen*; om van de zelve uitdrukkelijker te handelen, en de *mogelijkheid der blijdschap* daar in bekend te maken. Stel daar onder 't missen van *Vaderland* en *goederen*, *gevangenis*, *verlies van liefste vrienden*, en *smerten*.

Daar en kan niets *waardiger* ons onder de *tijdelijke* ⁺ *zaken*, buiten *ons zelve*, 't *voorbeeld van alle liefde alhier op aarden*, voorkomen, als ons *lieve Vaderland*, daar we geteelt, geboren en opgevoet zijn, en aller aangenaams ontvangen hebben van Ouderen en Vrienden: maar stel eens, dat het zelve van schelmen word *verraden*, van dwingelanden *onderdrukt*, van vianden *overwonnen*, *geplondert* en *gebrant*, of onder *slavernye van ziel en lichaam* gestelt: Dit alles niet tegenstaande, 't *gaat den Regtveerdigen* wel Esa. 3:10. en die is ergens, en *Patria est, ubicunque bene est*; 't *Is over al Vaderland, daar 't wel gaat*. 't Geen Gods Voorzienigheid' mede-

⁺Van Vaderland.

brengt; moet ons aangenaam zijn, daar in moet men hem verheerlijken, als volkomen heilig en regtveerdig, en wijs, en *onze ruste moet in God zijn met een verstandige Blijdschap*; en alzoo God in alles wat hy doet, *eeuwig zalig en vergenoegt* is, zoo past het zijne kinderen zulx na te volgen: *de Vader kan 't goede Kinderen nooit qualijk maken*; te meer als ze van zijne *liefde* en *trouwe* verzekert zijn, en die volmaaktheid zig zoeken deelagtig te maken Matth. 5:48. *zijne wille is de onze*: en *droevig* te zijn, is *tegen dien wille te murmureren*; God is ook boven ons *Vaderland*, die ons *over al* zijne liefde schenkt, en *ons deel* eeuwiglijk is Psal. 73. ons bereidende een *beter* en *hemelsch Vaderland* Hebr. 11:16.

En stel dat ge uit u *Vaderland*, als een *balling* gaan moest en omswerpen; als gy niet *lijdt als een quaaddoener* 1 Pet. 4:15. God zal u met *Abraham* een *ander Vaderland* aanwijzen; en al moet ge wat swerven en worstelen met *honger* en *gevaar* en *naaktheid*, zy kunnen u van de hemelsche *liefde niet scheiden*, als we Rom. 8. gezien hebben; en wy dragen in allen dezen om een geruste gewisse, die een *geduirige maaltijd* is. Ook leert de ondervindinge, dat God, die de *Raven spijst*, en *alles*, byzonder bystaat, die hem *eerbiedig agten*, Psal. 145. en 34:11. Job 39. Matth. 6: vss. 25/26. enz. hoe menige zijn 'er uit *Vlaanderen* en elders na ons land gevlugt, die met niet begonnen hebben, en rijk en aanzienlijk zijn geworden; de mededogentheid, en 't respect van Gods zake in and're, en neerstigheid en vertrouwen op God in die gene, de welke vlugten, brengt ongevoelig *winst*, en *blijdschap* aan.

De aarde is des Heeren met haar volheid; alle landen zijn vol van Gods heerlijkheid Ps. 8. en 24.

en buiten *Vaderland* vertoont God zomtjids te kragtiger zijne *liefde*; als hy de mensche nader tot zig trekt, en doet zien, dat de *heele waerelt te winnen niets is*, als men *schade aan zijn ziele lijd* Matth. 16:26. of de gerustheid van zijn gemoet derft: gelijk veeltjids rijke, ja magtige Koningen in 't midden van alle pragt, weelde, en wellust maar een *Helle op Aarden* omdragen, en in vreeze haar leven einidgen. Ook ziet men, dat een arm mensch, met broot en water, of een geringe portie vergenoegt leeft, en vet en glad is, tot nijdigheid van rijke, die dwaas zijn, en arm in haar rijkdom en zorge daar over:

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Een ledig Reiziger zingt helder uit de keel,

Voor Roovers; maar een Rijk' heeft vreeze en angst ten deel.

dit is 't voorregt dan van vernoegde armen in steden en velden, die God veeltjids nader zijn, dan die 't herte zetten op vergankelijke zaken. En zulke en diergelijke redenen kunnen ten troost dienen in nu gemelde voorvallen.

't Is wel waar, dat zulke elenden en and're, na de mensch, die meest op 't uitwendige ziet, te spreken, niet wenschelijk zijn; maar onze wensch moet Gods wille zijn: in alles is ons goed; en men weet *in dit leven niet wat voor zig goed* te agten is. Eccles. 6:12.

Egter moet men voor 't *Vaderland* en *Kerke* tot welstand bidden, en alle *middelen* tot haare behoudnisse by de hand nemen; en verdreven zijnde, of der zelve rampen aanschouwende, naar herstellinge wenschen; en de zelve met *waare dankzegginge* aannemen, en tot zijn gebruik maken; gelijk een goed en eerlijk Borger, die buiten zijn schult in armoede geraakt; 't zy dat

zijn huis verbrand, of geplondert is, of hem alles is tegen gelopen, regt heeft, om met *blijdschap* en *genoegen* van de *hooge Magten* zoo verre te worden ondersteunt, dat hy weder iets kan by der hand nemen; om zig door gunst der menschen, en trouwe wakkerheid en verstand weder te herstellen, en 't gemeen en armen dienst te doen. Maar al genoeg van *Vaderland* en *Goederen*, wy gaan tot iet anders over; namentlijk de *Gevangenis*.

+ Neem nu eens; yemand werd in een *donk're en stinkende Kerker* gesmeten; en daar by heeft hy mager onderhout, nog te veel: om te sterven, en niet genoeg om ^{+Gevangenis.} naaulijx te leven: wat raad? Wie kan dan blijde zijn? 'k Zegge, die de kragt van Gods *kennisse en liefde* heeft; en de *dood* heeft leeren *veragten*, en die sterroogt op de noodzakelijkheid van dien staat, die hem overkomt, moet 'er in *vergenoegt* zijn: want die als een waarheid Gods raad beschout; moet Gods wille lief hebben, en *de waarheid maakt hem vry* in 't midden van de sterkste *banden* en *benautheden*.

Maar voeg hier by, schoon hy al onschuldig lijd, en nogtans kan hy zig niet verantwoorden, en daar zijn uitwendige waarschijnlijkheden, dat hy niet onschuldig is, en hy werd kragtig belogen, en met valsche getuigenissen belast, zonder dat hy verdediging doen kan. Ik zeg al wederom hy moet zig in zijn *vrede Gods*, en der conscientie vermaken, *die alle verstand te boven gaat* Phil. 4:7. en met Gods gezelschap, en eeuwige onveranderlijke liefde vergenoegen; afwagtende met gedult, wat de Goddelijke raad over hem besloten heeft, die hem genoeg is in leven en dood. 't Is waar *een leven, schandig gerekent*, daar men onschuldig is, *schijnt ondragelijk*: maar 't

is immers maar onze dwaaze inbeeldinge en gewoonte, die meer ziet op 't geen de menschen schandig agten, als God: men moet de menschen met dit leven verlaten, en dan gaan henen lof en schande; als ik dan mijn eere niet kan verdedigen, wat ook de menschen gelooven, 't raakt een vrome niet, als hy by God wel staat. Die wat doet; *om van de Menschen gezien te worden, heeft hier zijn loon al weg.* Matth. 6:2. daar is dog geen *blijdschap*, als in de *deugt*, die *buiten zig, en 't genoeg*, dat 'er noodwendig in steekt, *geen grooter goed en vergeldinge begeeren kan.*

Nu zal 't te ligter vallen; om te toonen de noodzakelijkheid ⁺ der *blijdschap*; als men zijne *naaste Vrienden* verliest; want men verlaat dan, die men weet, dat men ^{+Dood van Vrienden, enz.} moet verlaten; en men vind over al *vrienden*, en men queekt zomtjids *goede vrienden* aan, die getrouwer en vaster en aangenamer zijn, als *bloedverwanten*, en als men die ook al verliest, God verliest men nooit, en die is eeuwig onder ons, en die verleent al weder gelegentheid om trouwe medehulpers te verkrijgen.

Maar stel eens, een *Man* verliest een *dierbare Vrouwe*, of een *Vrou* een *goed Man* en beschermheer, en werd met vele kinderen nagelaten; maar gelijk men *Vader* en *Moeder* moet verlaten, en zijn *Vrou* of *Man* aanhangen, zoo moet men ook; als yeder bekent staat, die te zijner tijd verlaten; men kan niemand eeuwig trouwen, en wast de liefde in 't *Houwelijk* aan, 't moet meer een verstandelijke, dan vleeselijke zijn, die zig *in God gerust heeft gestelt*, en zijn ega *bezit, als niet bezittende*, 1 Cor. 7:29. en hoewel een *goed houwelijk*, een zoorte is van een *Hemel op Aarden*, gelijk een *quaad houwelijk* een *Helle* kan ge-

naamt werden; zoo is 't nogtans alles geen *vergenoeging*, als 't geen men bezit in *Gods wille*; welken onderworpen te zijn met *blijdschap* den *Hemel* waarlijk is.

Daarom verlies u Vrouw of Man; wat nut zullen de tranen u of haar doen? men kan met de doode niet huishouden, gy moet nooit de *malheid* van *liefde* hooger als God waarderen; gy moet dog bedaren en u droefheid verlaten: de *Dieren verlaten haare treurigheid*, 't past u veel meer een redelijk mensch, die de *blijdschap* en *geruste vreugde in God* verre verheffen moet boven alles, dat hem hier aangenaam wezen kan. Men ziet het ook gebeuren, dat die, de welke in 't afsterven van haar bed-genoot meest huilen en misbaar maken, meest uitwendig, en minst van binnen zijn aangedaan; en dat ze meer *vleeselijke drift* gehad hebben, als *waare* en *verstandige liefde*; waarom ze ook ligt de afgestorvene kunnen vergeten, als haar voorkomt een ander voorwerp, dat wederom hare drift en begeerlijkheid koestert.

Wat de *Kinderen* belangt, God is haar Vader, en zy raken 'er al door, en meer dikwils, als ze beginnen te zien, dat ze door deugd moeten door de waerelt komen, de Vader bout wel een kint, en de moeder breekt het af door dwaaze liefde, God sterft nooit, die alles in allen beheerscht. Maar nu komt het *allerswaarste*, waar in de menschen onmogelijk oordeelen ten grooten deele *lustig* en *blijde* te wezen, te weten,

⁺ De *Smerten* en *gevoelige Pijnen*, die wy in ons zelven zien opkomen, of die ons van buiten werden aangedaan op veelerhande manieren, als *Galonius* en andere ⁺*Pijnen*.
toonen, die van de *tormenten der Martelaren* geschreven hebben, 't zy kort, 't zy lang; in zonderheid als men langen

tijd door *Scherpe pijnen* en als verscheiden dooden aan zijn einde geraakt, daar van teekenen wy in 't byzonder alleen dit volgende aan.

Daar zijn gene *Smerten*, of *soorten van pijnen*, die niet van deze en gene met een *stantvastige blijdschap* gedragen en door gestaan zijn; als in *Martelaren* en and're blijkt, te voren aangetrokken: ook kan men overwegen, dat alle *smerten* te geruster gedragen worden, hoe de geest geruster is in weldoen, en hoe yemand meer de *noodzakelijkheid daar van in Gods eeuwige ordre* aanschout, en (kan hy zoo veel goedheid van den Hemel smaken) hoe hy meer van zijn *pijnen*, of liever *aandoeningen*, een *evenmatig denkbeelt* vormen kan; want dan zijn pijnen geen pijnen: maar beschouwingen van de ordre der natuire, die altijd genoeg in sluiten. Ook kan 't gebeuren, dat yemand die *genade en kragt des geloofs* ontfangt, dat hy een *sterker verbeelding* van den Hemel en Gods liefde, en grooter *vreugde* gevoelt, als de *aandoeningen der pijnen zijn*, en aldus wijkt het *swakkere* voor 't gene *sterker* aandoet, en dat stelt het *denkbeeld* dan in *de menschelijke ziele*; als yemand al doodelijk gewont is, en de drift tegen zijn naasten, of zekere opgevatte blijdschap, of een zeer sterke gedagte doen hem aan zijn wonde niet gedenken, die daar na als hy by zig zelve nader is, hem weedom aandoet, stelt hem buiten pijn: ook is men d' eene tijd bequamer, als d' ander tijd; om de zelve *pijne* te dragen; en kan ze in trappen worden verdooft; men kan met 'er tijd al verre geraken, gelijk menschen aan een *pijne* gewinnen, en 't lichchaam en *ploijinge* der na zetten, met de *denkbeelden* en *wapenen* daar tegen; even als yemand van adresse en gewoonte swaare lasten torst en verdraagt, die een andere,

hoewel sterker van lichchaam, moet laten staan niet eens bewegen en kan.

Ook kan men uit het *tegengestelde* oordeelen, de *kitteling* en *aandoening* van *vleeselijke liefde*, is door sterke gedagten en verbeelding overwonnen, zoo van schande, als edelmoedigheid enz. Men verhaalt van *Xenocrates*, dat hy alle liefkoozingen van de doortrapste schoonheid zonder de minste beweging heeft uit gestaan; waarom ook niet het zelve van *tegengestelde tormenten* en smerten geoordeelt?

Voorts die de *Dood* gerust is 't ondergaan, de *verlossing* en 't *einde van alle smerten*; en gelooft dat hy boven vermogen niet kan bezogt worden, of de dood volgt noodzakelijk; hy zal de smerten kloekmoediger onder de oogen kunnen zien, en 'er zig niet tegen aan kanten: maar denken resoluut, *wel dragen, is gemakkelijk dragen; onwillig* daar en tegen en *met ongenoegen dragen, is vermeerdering van smerte*. Rust dan in God, en alles zal u tot zegeninge wezen, en hier mede zal ik hier van afscheiden.

⁺ En zoo is 'er niets overig, dat men niet met *blijdschap*, om na de volmaaktheid van 't Goddelijk beelt, en zijn Wet te spreken, moet ontfangen en overgaan, en hoewel de menschelijke swakheid groot is, te meer moet men de zelve versterken en aanmoedigen; om in alles in die God van volle zaligheid te rusten, die ons leven, gerechtigheid, heil, volkomen schilt en eenige troost is, en een *Hemel op Aarde*; die smerte, en droefheid en *vreeze* uit sluit door zijne *liefde in onze herten* uitgestort: en *daar is in de liefde geen vreeze*, ols nu nog voor 't laatste nader zal getoont worden.

⁺ *Besluit en voorstel van 't laatste.*

XI. en laatste hoofddeel.

Dat er in de liefde geen vreeze en is: met een besluit van deze verhandeling.

+

Die de *Dood* met *blijdschap* en gerustheid ondergaan kan, behoeft niets met schroom te *beschouwen*, *te doen*, of te *laten*: want hy kan maar sterven en in de *dood* houd de *droefheid* en *smerte* op; die zonder *vreeze* ondergaan word, gelijk ook alles, 't geen hem die dreigt en aandoet. +Vreeze te verfoejen.

Vreeze en *droefheid* zijn 't zamen gepaart, en die de *vreeze* met een helden moed overwint, is ⁺ vredig, gerust, en blijmoedig by hem selven. De *vreeze* nu werd overwonnen door de *liefde*, en oeffeninge van de zelve die gestadig vol genoeg is, en *blijdschap* insluit, zonder *vreeze* en *droefheid*; gelijk den heiligen Johannes zegt I Briev. 4. kap. 18. vs. *daar is in de liefde geen vreeze* en daarom, hoe de *liefde*, *de vervulling van de wet*, meer aanwast, hoe de *vreeze* meer verdreven word, en verhuist, 't geen het *laatste* is, dat we nog wat breeder zullen uithalen; om den *Hemel op Aarde* te beter te bevestigen, en met eenige meerder glans doen te voorschijn komen. +En t' overwinnen door de liefde.

't Welk; om te beter verstanelijker te ondernemen, moeten we voor af iets van de *liefde* en *vreeze* spreken; want als den aard van 't een en 't an'dre bekend is, zoo zal 't van zelfs kunnen blijken, dat het eene het ander noodzakelijk uitsluit, en daarom dat de *prediking van de liefde* en *blijdschap* is de *waare prediking van de vervulling van de Wet*.

+ De *liefde* en is niet anders, als een *blijdschap* en genoegen, dat ik sceppe in een *zaake*, of *persoon*, of *waarheid* en *deugt*. Als ik iets *blijdelijk* beschouwe, met oogen van verstand, en de ziele, en die van 't lichchaam, of met and're zinnen onwaar worde; zoo werd zulx aangemerkt als my *goed* doende, en *vermaak* en *vreugde* aanbrengeude.

+Als uit des zelfs aard
bewezen word.

Gelijk nu volgens een eeuwige *noodzakelijke wet der nature*, ik, alles dat my beminnelijk is, en my als goed doende voor komt, noodzakelijk meer en meer tragte deelagtig te worden, en met *blijdschap* daar van aangedaan te zijn; zoo vloeit uit de *liefde*, dat ik my dat *voorwerp*, dat *beminnelijk* is, al meer en meer wil vertegenwoordigen, en *met my vereenigen*; alles na 't den aard van 't *voorwerp* toelaten kan. *De wille dan; om my met het gelieft* en bemint *voorwerp te vereenigen*, stelt de *liefde* voor af vast, en ze is niet anders, dan een uitwerkinge en *gevolg van de liefde*. Maar en behoort niet eigenlijk tot de *bepalinge van de liefde*.

Anders nu werd een *Man* of *Vrouw* bemint, anders een *konst* of *wetenschap*, en *wijsheid*, en *waarheid*, en alle soorten van *deugtzaamheid*, anders *God*, anders de *mensch*, en die wederom anders, naar haare *verscheide opzigtigheden*, *ampten*, *bequaamheden*, enz. waar van breeder te spreken 't niet noodig is tot ons tegenwoordig oogmerk; maar wy moeten 't tot de *hope* en *vreeze* wenden.

Als ik dan *hope*, zoo heb ik wel *blijdschap*, gelijk de *liefde* mede brengt; en dat de *hope* gaat omtrent dat gene, dat ik, als my *beminnelijk*, wensche, 't zy dat den *uitgank* van de zake zus of zoo valt, als ze my maar *lief* en *aangenaam* is,

en in de *hope* werd vast gestelt, dat ik over den *uitgank* van de zake; 't *zy ze al is geschiet*, dog my onbekent, 't *zy ze nog geschieden zal, twijfele*, en als de *twijfelinge* meer is tot *blijdschap*, dan tot *droefheid*; om dat my de gewenschte *uitkomst* meer aandoet, en waarschijnlijker voorkomt, dan de tusschen vallende gedagten van *vreeze*; zoo is de *hope* niet anders als een *blijdschap*, maar die ongestadig is; en uit zijn tegengestelde volgt, dat de *vreeze*, (als yeder een ligtelijk by hem zelven gewaar word) een *ongestadige droefheid is over de uitkomst van een zake*, die ons *twijfelagtig* is, en meer quaad als goed dreigt in 't uitvallen.

De *hope* dan en *vreeze* staan tegen malkanderen, en in de *hope* is de *blijdschap* meest, in de *vreeze* neemt de *droefheid* de overhand, en zoo is nog *hope* zonder minder of meerder *vreeze*: nog de *vreeze*, zonder eenige *hope*. En als alle *vreeze* is weg genomen door een *gewenste uitkomst der zaken*; zoo verandert de *hope* in een *gerustheid van gemoet*, en *zy* is geheel tot *blijdschap* en vergenoegen; daar en tegen, als de *vreeze* is ontbloot van *alle hope*; zoo is 'er niet als *wanhope*; want alle *reden van hope* is, volgens de onderstelling geheel afgesneden, zoo lang 'er dan *hope* is, is 'er min of meer *vreeze*, en *droefheid*; en zoo lang 'er *vreeze* is, is 'er min of meer *hope*, en *blijdschap*.

Is dan nu de *liefde* een *blijdschap* in 't voorwerp, ⁺ *dat my aangenaam is*: en is daar en tegen de *vreeze* een *ongestadige droefheid*; gelijk als duidelijk is aangewezen; zoo kan 'er onmogelijk in de *liefde* geen *vreeze* wezen; want het sluit tegenzeggelijkheid in, dat *blijdschap droefheid* wezen zou, en de *liefde* is niet als *blijdschap*.

⁺*Die de vreeze uitsluit.*

God werd in de *Heilige Bladeren liefde* genaamt in Johannes eersten Zendbrief, en zijne *liefde*, of 't genoeg en omtrent den Zondaar in zijnen Zoon, word doorgaans in de *Heilige Bladeren* op 't kragtigste voor oogen gestelt.

Hoe meer wy dan *liefhebben*, en 't opperste en volmaakste wezen verminnen, hoe de *vreeze* meer wijkt, die derhalven van de *waare Godsdienst* moet werden uitgebannen. De *liefde* is genoeg, en de *vreeze* is alle menschen onaangenaam, en zy kan 't minste genoeg niet stellen.

+ Daarom leert ons ook de ondervinding, dat alle menschen van 't *ongenoegen der vreeze* tragten ontslagen te zijn, en genegtheid toonen, om onderlinge *liefde* en *hulpe* aan elkand'ren te toonen: daarom rigten ze op een *Borgerstaat*, en maken *gemeene wetten*, om van buiten niet overvallen te worden, en van binnen zeker en gerust te wonen. Daarom maken ze *verbonden* tot elkanders beste, en ze versterken zig op alle bedenkelijke wijzen; om *onbeminde voorwerpen*, die haar *vreeze* en *ongenoegen* aan doen zouden, van zig te weeren, en af te keeren; en daar en tegen *verbinden* zig menschen, die in elkanders aard, en daden *genoegen* nemen, op alle manieren aan elkand'ren vast. +Hoe yder van vreeze tragt ontslagen te zijn.

En men bevind ook, dat zelve de *hope*, die altijd eenige *vreeze* insluit; al is't een *kragtige hope*; in de *Heilige Schrift* genaamt een *levendige hope*, met zekere zoorte van *volle verzekering* vergezelschap; de mensch nooit nog volmaakt, en dat ze tragten van alle *vreeze* ontslagen te zijn; en daarom werden de geloovige versterkt met de staat van *volmaakte gelukzaligheid*, als 'er enkele *liefde* wezen zal, en de *hope* moet op houden. 1 Corinth. 13:12/13.

Alle menschen ook hier, omtrent de voorvallende zaken, zoeken de zekerheid en *gerustheid*, en 't is altijd met zekere zoorte van moeijelijkheid vergezelschap, dat 'er *vreeze* over blijft, en nogtans kan men zig niet geheel daar van ontslaan, en komen tot *volle gerustheid* in de kennisse van Gods eeuwige ordre, en des zelfs volmaaktheid: Maar men moet zoeken zoo verre te komen, dat de *vreeze* weinig is, en als verdwijnt, en verslonden werd door de kragt van *Gods kennisse en liefde*, waar in den *Hemel op Aarden* gelegen is.

En hoe zeer de menschen tegen *vreeze* worstelen, en de zelve in de menschelijke samenlevinge nogtans onvermijdelijk schijnt, in zonderheid voor die weinig *kennisse van haar zelve* en *God* hebben, kan uit de manieren van overheerschingen, en menschelijke grootheid en drift, en zoorten van vergaderingen blijken, die egter alle toonen, hoe natuurelijk het is van *vreeze* te willen ontslagen te zijn; en hoe noodzakelijk een vaste en *getrouwe liefde* is; en hoe nuttig 't moet geschat woren te prediken zoo een *liefde, die alle vreeze en droefheid uit sluit* 1 Joh. kap. 4:18.

Al dan dat men vreest, heeft men niet lief, ⁺ als ik *God*, als een *Rigter vreeze*, die my straffe en verdriet zal aan doen, zoo kan my zijn gedagte niet aangenaam ^{+Dat men vreest lieft men niet.} wezen: als men een *Koning* moet *vreezen*, als een tyran, die zijn volk dwingt, en hart handelt, en ten haaren verderve is; of als een *knecht* een *hart Heer* dienen moet, en ik moet zijn drift op volgen, en zelve zoo slaafs zijn, dat ik maar alleen in 't leven gelaten worde; om zijn nut of begeerlijkheid met verdriet op te volgen; zijn dienst is my tegen de

borst; ik zoek my van hem op alle mogelijke wijzen te ontslaan.

⁺ Leeft men elders zamen met een onderlinge *vreeze*, en mistrouwen, men heeft geen *liefde tot elkand'ren*, en alle *zoetheid* is weggenomen, en men schuwt ^{+In byeenkomsten getoont.} noodzakelijk malkanderen. Als 'er een gezelschap is, dat ons met vermaak aan doet, en daar een overeenkomste van aard en gedagten, en opvoedinge, en gelijkheid van jaaren is; men vertrouwt op elkand'ren zonder *vreeze* en argwaan, en de *liefde* heeft 'er stand genomen: maar verschijnt 'er in dat gezelschap een *muggesifter*, of een *trots* en *ligt geraakt mensch*, die 't qualijk is van passe te maken; aanstonts is 't gezelschap in een zekere beroerte, de gezigten veranderen, en werden van de aangezigten effene en vrije ploojen tot gedrongener en gestrekter geschikt, die of *vreeze*, of *veragtinge*, of *haat* en *gramschap* te kennen geven: men ziet op malkand'ren, hout zig stil, en ingetogen van geest, en daar en is geen *vreugde*, voor en al eer men van hem ontslagen is.

⁺ *Geringe* menschen, of die weinig ommegank verstaan, of die niet wel hartstogten kunnen verbergen, die ze niet graag openbaar zagen, of ook die een slegt oordeel ^{+ Ook in geringe Menschen,} hebben, met neerslagtigheid gemengt, zijn alle ligt schuw van menschen; om dat ^{en} de *vreeze* in haar gezelschap gevoet werd; en in 't gemeen schuwt men personen, die men agt ons te gaauw te wezen; om ons te ontdekken, te belagen, of eenig leet toe te brengen; gelijk daarom *kinderen* met *kinderen*, *vrouwen* met *vrouwen*, *knegten* en *maagden*, en zoo volstrektelijk *soorte met soorte* allergraagst verkeeren en omme gaan; en zoo tropt men in groote gezelschappen zamen, en

men paart zig by die gene, daar men meest meint zonder vreeze, en tot voedinge van zijn *vermaak* by te wezen.

Maar als *swakkere* zig van de trouwe en hulpe ⁺ van *sterker* kunnen verzeekeren, en als *geringere* zien een zonderlinge lust, en genegentheid in *grootere* tot haare ^{+In swakke,} welstand, zoo hout de vreeze op, en dan komt 'er *liefde*: maar meest met zekere *agtinge*, of *eerbiedigheid* gepaart, zoo is 't gelegen met de *liefde van kinderen tot haare Ouderen*, van de *leerlingen tot haar Meester*, van *knegten* en *dienstmaagden tot haare Heeren en Vrouwen*: en op een zonderlinge wijze met de *liefde van de Vrouw, tot de Man*, die haar liefst en beschermt.

Als de *liefde van Grootere* over gaat tot die ⁺ *geringer van staat* zijn, en zulx tot vermenging der lichchamen, dan moet de *Agtbaarheid, Majesteit, en Kroon* ter ^{+En in de minnery.} zijden staan, en zy en gelden 'er niet.

Majestas >=&= amor non una sede merantur.

Gezag en dart'le min, woont nooit te samen in.

Men is wel aller graagst in gezelschappen, daar men zonder kommer zig kan vermaaken, en zelve met *boerterijen*, en zoete *schertzingen*, en *daar goede grond is, is 't ook goed jokken*: als de natuiren over een komen, en men malkand'ren door en door kent, en *vry van gemoet* is, valt 'er niet ligt iets te vreezen.

Maar zal men by *Groote* menschen komen, ⁺ en op de *maaltijden*, en *visiten van stasy* waarnemen; men is in geduirige zorg en vreeze, of men 't *ceremonieele* ^{+Ook in Visiten van Staatsy.} verstaat, en of men genoegzaam op tijtels, en eerbewijzing let en yemand na zijn zin, en staat bejgent, of niet:

zoodanige *by een komsten* zijn derhalven *lastig en ondragelijk*, en nooit met *oprechte liefde* gepaart: en daarom behoorde de *opperste Magt* de zelve te minderen, en voor al niet te voeden.

De waerelt egter kan ze niet geheel ontbeeren, en *publieke Persoonen*, met namen *Gezanten* moeten ze leeren verstaan, daar omtrent geven en nemen, en zig 'er na gedragen ten beste van haar *Staat, Stad, en Land*.

Die geene, die 'er niet mede te doen hebben, kunnen ze ontbeeren, en laten ze varen, of zig wel op alles informeeren; om met zekere onbelemmertheid, en *vrije maniere van ommegang* met al de waerelt te verkeeren, en zig na de *mode en slender* te schikken.

⁺ De *reden* dan en de *ervarentheid* leeren ons overvloedig, dat 'er *in de liefde geen vreeze wezen kan*, en gaat zulx zoo verre, dat ons de gantsche *Heilige Schrift* het zelve klaarlijk leert omtrent *God* en *onzen ommegang* en gemeenzaamheid met hem, wiens *liefde in onze herten werd uitgestort*: want *God*, die anders als de *opperste Majesteit*, en *ontsaggelijkste Koning* voor een *Menschen kint*, en *Zondaar* te vervaarlijk wezen zou, en *vreeze* aanjagen, die komt onze *geringheid* te hulpe: hy schikt zig naar onze *zwakheid*, *stamelt* met ons *aardwormen*, en hy gebruikt *zoete tale*, en manieren van spreken, van het *allerminlijkste*, en *troostelijkste* ontleent, en van het *allertederste*; 't welk ons tot zijne *trouwe* en *liefde* trekken kan, en zijn *heil, bystand* en *bescherminge* op het krachtigste doet indagtig worden.

Zoo komt hy voor als *onzen Vader*, die zig

⁺ *God schikt zig naar ons; om niet vreezelijk te schijnen.*

onzer ontfermt, die ons geteelt heeft, door 't onvergankelijke zaad der wedergeboorte, die ons draagt, en zijner Goddelijke matuire deelagtig maakt, die ons lieft, onzer zoo weinig als een Moeder haares suigelinks, en minder vergeten kan, die ons wel wilt, voet, bekleet, en tugtigt, tot heiligmakinge. Hy mint ons als zijn oogappel, zijne ontfermingen zijn eeuwig, als mede zijne goedertierenheid, liefde, trouwe, barmhertigheid, en genade, die onberouwelijk, dat is, onveranderlijk is. Hy heeft ons op zijn borst, de plaatze van liefde en zorge, als een barmhertig Hoogenpriester aan zijn Vader zijn Geestelijk Israël, en haare namen vertoonende; hy bewaart, en beschermt den zijnen, is haar een Schilt, en grooten Loon, hy laat haar alles ten goede mede werken; zijn hand is over ons, en wy zijn in zijne hand-palmen gegraveert; hy bewaart, als van ouds 't gebruik was, onze tranen in zijne flesschen; hy is ons een Herder; die de teed're opneemt, zijne Schapen telt, weidet, en in grasige Weiden en aan liefelijke Wateren en Bronnen verquikt, die ze teekent met zijn Geest, die ze van alle quaats vry stelt, en zijn Leven voor haar laat: hy is der Vromen God, Man, Bruidegom en minnelijk Konink: hy is de Wijnstok, 't Fondament of Grondslag, die ons op zig zelven bout, en als levendige Steenen aan malkand'ren, door 't ciment van liefde vast maakt, die de band van volmaaktheid is. De Vader schenkt ons zijnen eenigen en wel geliefden Zoone, om de dood 't onzer verzoeninge te smaken: Hy, als Zoon verdient zijn Geest, die ons een Trooster, Voorsprake, en Verzegeling tot den dag van onze verlossing is:

Hy *omhelst* zijne Kerke, als zijn *Vrouwe*, *breid* over haar de *vleugelen* uit; en zoo zijnder doorgaans spreekwijzen, alle daar henen gerigt; om ons van God minnelijke gedagten in te scherpen van die *liefde*, *die de vreeze buiten sluit*, en wy agten 't niet noodig alle die *plaatzen*, of *spreekwijzen*, aan te teekenen, zy komen den Lezer der *Heiligen* Schrift doorgaans voor. Deze zijn ons nu te binnen gekomen, en daar zijn 'er ook de meeste en voornaamste, en dienstig tot ons oogmerk.

+ Uit dezen allen dan blijkt zonneklaar en overvloedelijk, dat 'er niets onredelijker is, en 't geene meer van de *reden*, en *ondervindinge*, en *Goddelijke handelingen* afwijkt, dan vroomme en welmeenende Chrsitenen te *bedroeven*, en haare herten met *schrik* en *vreeze* te vervullen, en *Gods volk* onder 't Euangelium als *slaven* te handelen, en onder de *roede* en *plakke* te doen doorgaan. +Men moet dan de goede van vreeze en schrik ontslaan.

Niemand dan 't zy wie hy zy, of onder wat voor een schoon voorwendsel het ook wezen mag, *quelle* en *pijnige* de *vrije Kinderen* Gods, die tot een *Koninklijk Priesterdom* zijn gemaakt, die niet met *straffe woorden gewont*, en 't hert *doorboort* moet worden; maar met *oly* gezalft, en aangemoedigt tot een stantvastige *blijdschap*, en 't genot van een *Hemel op Aarden*.

+ 't Is waar 't gebeurt wel, dat 'er een *dondersteen* noodig is: en daar zijn menschen, die zoo *slaperig* zijn, dat ze met kragt uit haaren slaap moeten opgewekt worden, en gebragt met zekere *schrik* en *vreeze*, om van haar vorige maniere van leven *afstant* te doen, en dan tot bedaartheid te komen; om met zekere ver- +Hoe egter de schrik kan te pas komen.

genoeginge tot een beter leven over te gaan: men moet eenige *uit het vuir rukken*, *Judae* vs. 23. en die in *slaap*, daar in zouden vallen, trekken, en stooten, tot ze wakker worden: maar men moet van zonderlinge voorvallen, geen voorbeeld van leven, en handelingen maken, en die forsige opwekkinge moet ook voorzigtig toegeaan, en dan nog met moedgevinge, alles na het de *personen* en *zaken* vereischen: de *Heilige Mannen* met namen onder 't Nieuwe Testament zijn in zeer *harde bestraffingen* zeer spaarsaam, en daar zijn weinige voorbeelden van; ook zijnze met oprigtinge en toost, en verquikkinge der goede vergezelschapt.

't Moet dan alles, 't zy de quade worden ⁺ tot schrik gebragt, 't zy de welmeenende tot een kinderlijke zorg en eerbiedigheit omtrent God haaren Vader worden opgeleit, in *liefde*, *vreedde*, *genoegen*, en *blijdschap* ge-eindigt worden; om yeder een te brengen tot een *Hemel op Aarden*.

⁺Maar alles moet tot een kinderlijke liefde, en eerbiedigheit uitloopen.

Op zulk een wijze dan levende, en zoo van and're gesterkt, als zijn evennaasten sterkende, zal men alhier dien *Hemel* deelagtig zijn, en leven een *leven der zalige*, alles doende met een *vast genoegen*, en *bestendige blijdschap*, welkers *nut* zoo overmaten groot is, dat het niet na behooren kan beschreven worden, en van zoo een *algemeene uitbreidinge*, als 'er een zaake wezen kan.

Predikt dan elkand'ren die *blijdschap in*; ⁺ maakt ze aan u gemoet met velerhande *bewijzen* openbaar, laat u door geen *schijnredenen tot droefheid* en *naargeestigheid* bewegen, en denk, dat u de *Heilige Bladeren* gantschelijk tot

⁺Besluit met insluiting van 't gantsche Werk.

de waare en hemelsche Blijdschap op leiden, om ten allen tijden u in God te verheugen; zet dat Koninkrijke van Blijdschap met alle middelen voort, in u en in and'ren; word sterk [in] den Heere; om de swaarste ongelegentheid[en] met blijdschap te ondergaan, met een liefd[e] die de vreeze uit sluit, en in de Hemelen zal vo[l]maakt zijn; met een genot van volle verzading[e] van blijdschap aan Gods regerhand voor eeuwig en altoos: en zoo zal alle droefheid ten vollen zijn ten

EYNDE.

TE KAMPEN,

Gedrukt by de Weduwe van CASPARUS COT[IUS]
Boekverkoopster in de Broederstraat.